

TARTU ÜLIKOO
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

MIRELL PARI (PÕLMA)

EESTI VASTUPIDAVUSSPORTLASTE SLÄNG

Magistritöö

Juhendaja vanemteadur Tiit Hennoste

Tartu 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE TAUST.....	6
1.1. Spordi kõnepruuk	6
1.2. Släng.....	8
1.2.1. Slängiuurimine Eestis.....	9
1.2.2. Eestikeelse slängisõnavara tekkemehhanismid	10
1.2.2.1. Tähenduse ülekanded.....	12
1.2.2.2. Täendusnihked	15
1.2.2.3. Võõrkeelte mõjud	16
1.2.2.4. Üld- ja liikumisverbid.....	17
1.2.2.5. Lühendamine ja nimisõnatuletus	17
1.2.2.6. Onomatopoeetilised väljendid ja interjektsioonid	19
1.2.2.7. Sõnaliigivahetus.....	19
1.2.2.8. Reduplikatsioon	20
1.2.2.9. Sõnalooime	20
2. MATERJAL JA MEETOD.....	22
3. ANALÜÜS JA JÄRELDUSED.....	24
3.1. Tähenduse ülekanded	24
3.1.1. Metafoor	25
3.1.2. Metonüümia.....	32
3.1.3. Ironia	36
3.1.4. Võrdlus	38
3.2. Täendusnihked.....	38
3.2.1. Tähenduse halvenemine	39
3.2.2. Tähenduse paranemine	40
3.2.3. Tähenduse laienemine	42
3.2.4. Tähenduse kitsenemine	45
3.3. Võõrkeelte mõjul tekkinud väljendid	48

3.3.1.	Tsitaatsõnad.....	49
3.3.2.	Võõrapäraseid väljendid.....	51
3.4.	Üldverbid ja liikumisverbid.....	53
3.4.1.	Üldverbid.....	53
3.4.1.1.	Üldverb <i>tegema</i>	53
3.4.1.2.	Üldverb <i>olema</i>	57
3.4.1.3.	Üldverb <i>panema</i>	60
3.4.2.	Liikumisverbid.....	64
3.4.2.1.	Liikumisverb <i>tulema</i>	64
3.4.2.2.	Liikumisverb <i>sõitma</i>	66
3.4.2.3.	Liikumisverb <i>minema</i>	73
3.5.	Nimisõnatuletus.....	75
3.5.1.	Raie.....	76
3.5.2.	Argituletus.....	77
3.6.	Kadu liitsõnades.....	81
3.6.1.	Liitsõnade esiosa kadu.....	81
3.6.2.	Liitsõnade põhiosa kadu.....	84
3.7.	Akronüümid.....	87
3.8.	Onomatopoeetilised väljendid ja interjektsioonid.....	89
3.9.	Sõnaliigivahetus.....	91
3.10.	Reduplikatsioon.....	94
3.11.	Sõnalooime.....	96
3.11.1.	Tüüpilise liitumiskäandega liitsõnad.....	97
3.11.2.	Ebatüüpilise liitumisviisiga liitsõnad.....	98
3.11.3.	Uued sõnad.....	100
3.11.4.	Verbimoodustus.....	103
KOKKUVÕTE.....		105
KIRJANDUS.....		112
“THE SLANG OF ESTONIAN ENDURANCE ATHLETES”. SUMMARY.....		116
LISAD.....		118
Lisa 1. Magistritöös kasutatud transkriptsioonimärgid.....		118

SISSEJUHATUS

Inimesed, kes tegelevad sarnase valdkonnaga, kasutavad tihti ühist slängi. Erisläng ühendab ka spordi kogukonda. See jaguneb omakorda alade kaupa, nt jalgpalluritel ja ujujatel on erinev släng, sest tegemist on erinevate spordialadega, kus on erinevad treeningud, tehnika, meetodid jne.

Selle magistritöö eesmärk on uurida, mis iseloomustab Eesti vastupidavussportlaste slängi. Eesmärgi täitmiseks on püstitatud kolm uurimisküsimust.

1. Missuguseid slängisme ehk slängisõnu ja fraase vastupidavussportlased kasutavad?
2. Missuguste olukordade (nt võistluse või treeningu) kirjeldamiseks nad slängisme kasutavad?
3. Kuivõrd erinevate spordialade släng omavahel erineb ja kuivõrd see sarnaneb?

Magistritöö uurimismeetod on kvalitatiivne analüüs. Töö tarvis salvestatakse vestlusi nelja erineva ala kahe tippsportlasest esindajaga. Intervjueeritakse sõudjaid, suusatajaid, rajaaerutajaid ja jalgrattureid. Kõikidele sportlastele esitatakse ühesugused suunavad küsimused, et saada võrreldav uurimismaterjal. Kõik vestlused transkribeeritakse ja analüüsitakse. Kõikide intervjuude pidamiseks ja töös kasutamiseks on intervjueeritavad andnud oma nõusoleku.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk keskendub teoreetilisele poolele: tutvustatakse varasemaid uurimusi sportlaste kõnepruugist ning slängi olemust ja selle uurimist Eestis ja mujal. Teine peatükk kirjeldab meetodit ja kogutud materjali. Kolmandas peatükis esitatakse tulemused ja järeldused.

Teooriaosas on kasutatud materjali nii Eesti kui ka välismaa autoritelt. Sportlaste kõnepruugi varasemate uurimuste alapeatükis on tuginetud eelkõige välisautoritele, sest

Eestis sellega tegeldud pole. Eesti autoritest on slängiga põhjalikumalt tegelnud Tõnu Tender, kuid slängiuurimisega üldiselt pole Eestis siiski palju tegeldud.

Teadaolevalt ei ole eesti keeles sportlaste slängist varem uurimistöid kirjutatud. See magistritöö on esimene, mis käsitleb sportlaste slängi.

1. TEOREETILINE TAUST

Selles peatükis tutvustatakse uurimusega seostuvaid varasemaid uurimusi slängi kohta nii Eestis kui ka välismaal, peatutakse välismaistel sportlaste kõnepruugi uurimustel ning kirjeldatakse uurimuses ilmnenu slängi tekkemehhanisme.

1.1. Spordi kõnepruuk

Sportlased käituvad sarnaselt ning kasutavad sarnast kõnepruuki (Delaney, Madigan 2009: 137) – seda võib nimetada spordikeeleks (Hairston 2010: 67). Spordikeel muutub pidevalt ning kohandub üha laieneva spordimaailmaga, mida see kirjeldab. Spordikeel on tehniline ja värvikas. Spordikeel on mõeldud eelkõige neile, kes tegelevad spordiga. (Frommer 2005: xiii)

Spordisläng koosneb väljamõeldud slängismidest ehk slängisõnadest ja leiab kasutust eelkõige sportlaste seas (Chandler 1997: 89). Samas kasutavad seda ka teiste elualade inimesed. Spordimetafoore võib kohata raadio- ja telesaadetes, ajaleheartiklites, piltidel (McDonald 2007: 11). Spordianaloogiaid on jõudnud ka muudesse kultuurivaldkondadesse (Frommer 2005: xv). Näiteks jalgpallist pärinev punase kaardi näitamine tähendab tema keelamist, kõrvaldamist. Traditsiooniks kujunenud ütlushi, sententse, käibefraase, keelenalju jm repertuaari võib kohata ka spordispetsiifilises lühivormikasutuses, nt vanasõnades või kõnekäändudes. (Voolaid 2002) Spordikeel on laialt levinud eelkõige ärimaailmas. Spordist pärit termineid kasutatakse palju USA kultuuriruumis. (Burke 1998) Spordislängikasutavad ka spordihuvilised, kusjuures see iseloomustab pigem meessoost kõnelejaid (Hairston 2010: 67). Peale spordihuviliste kasutavad seda ka spordiajakirjanikud (Hall, Aimone 2008: 30). Spordiajakirjanikel ei soovitata slängi kasutada, sest on oluline, et seda mõistaks ka mittesportlased (Lynch 2012: 70, 257).

On leitud, et individuaalsete spordialade kõnepruuk erineb võistkonnaspordialadest (Frommer 2005: xiv). Igal kindla ala harrastajal ei pruugi olla samasuguseid isikuomadusi, kuid tõenäolisemalt on võistkonnaalaga tegelevad sportlased ekstravertsemad kui individuaalsega tegelejad. Ka alasiseselt võib see erinevus esile kerkida: näiteks jalgpalli puhul võib väravavaht olla introvertne, samas kui ründava positsiooniga mängijad ekstravertsed. (Eysenck *et al* 1982) Ekstravertide kõnepruuk on julgem ja sõnavara laiem, nad kasutavad rohkem slängisme, sest nad suhtlevad tihedalt võistkonnakaaslastega, kes nende keelekasutust ka mõjutavad.

Mõned sporditerminid kuuluvad mitme spordiala juurde ega iseloomusta vaid üht spordiala (Frommer 2005: xiv). Spordialade puhul, mille treeningutel on palju ühist, on palju ühist ka kõnepruugis, kuna vesteldakse sarnastel teemadel ja viidatakse sarnastele esemetele, tehnikatele, meetoditele jne. Samas on midagi ühist spordihuviliste ja spordivõhikute pärimuses, mida tunnevad teisedki ühiskonna liikmed. (Voolaid 2002).

Kuna sport on nüüdisühiskonna oluline osa, on sport esindatud ka pärimuskultuuris, mida loovad sportlased ise. Nad kannavad kõige kitsamat ja eristuvamat sõnavara: lisaks traditsioonilisele ühe ala piires levinud sõnakasutusele ja terminitele ka spordislängi. Spordislängi kasutavad treeningutel ja võistlustel nii sportlased ise kui ka nende taustajõud. Sportlased, nende taustajõud ja spordihuvilised moodustavad sotsiaalse rühma, st nad on pärimuse tekitajad, traditsiooni hoidjad, arendajad ja pärandajad. Spordi pärimust, kuid mitte täpselt samasugust, kannavad peale sportlaste ka teised ühiskonnaliikmed:

- treenerid, õpetajad ja metoodikud;
- sporditegelased, nt spordiarstid, -ajakirjanikud, -ametnikud;
- spordihuvilised ehk fännid, harrastussportlased, publik;
- spordivõhikud. (Voolaid 2002)

Üht sorti spordikeel on see, milles sportlased ise omavahel vestlevad, teist tüüpi keel on see, milles spordiajakirjanikud uudiseid kirjutavad. Spordiajakirjanike kasutatav keel näitab, kuidas suhtub ühiskond sporti. (Beard 1998: 48 viidatud Pintarić 2008: 43 järgi) Sportlastel, treeneritel ja spordihuvilistel on eraldiseisvad spetsiifilised rühmapärimused,

kus väljenduvad suhtumised sporti ja sportlastesse. Kui sportlane on edukas, on ka jututeemad positiivsed. Negatiivse korral on seis vastupidine: kasutatakse lugusid, mis näitavad negatiivset suhtumist sportlastesse. (Voolaid 2002)

Siinses magistritöös keskendutakse ühte tüüpi spordikeelele – sellele, milles sportlased ise omavahel suhtlevad. Spordihuviliste, ajakirjanike jm spordiga seotud inimeste keelt ei uurita.

1.2.Släng

Tõnu Tender (2006) väidab, et slängi on keeruline defineerida, kuna iga slängiuurija annab sellele erineva tähenduse. Släng võib kuuluda nii üldkeelde (ühe sotsiaalse rühma erikeel) kui ka erikeelde (ühe erialaga tegelevate inimeste mitteametlik terminoloogia) (Hennoste 2000: 12–13; Ehala 1998). Slängisme on teaduslikult raske eristada argikeelsetest sõnadest (Hennoste 2000a: 1345).

Slängi asemel kasutatakse ka termineid argoo ja žargoon. Mõnikord kasutatakse neid slängi sünonüümidenä, mõnikord mitte. Žargoon võib viidata konkreetse rühma ehk subkultuuri, nt ka sportlaste sõnavarale (Hayes 2011: 72). Spordižargoon võib olla ka keeleülene (Tracy, Robles 2013: 122) ja samas eristada üht sotsiaalset rühma teisest (Delaney, Madigan 2009: 63).

Selles magistritöös defineeritakse slängi kui ühe elualaga tegelevate inimeste või sotsiaalse rühma eripärast mitteametlikku sõnavara. Kindla sotsiaalse rühma erikeel ehk sotsiaalne släng hõlbib üldkasutatavast kõnekeelest ja on omane kindlatele ühiskonnagruppidele (nt õpilased, vangid). See väljendab rühma ühtsust ja seeläbi enamasti eristab selle ka ülejäänud gruppidest. On olukordi, kus släng ei pruugi tingimata üht rühma teisest eristada, sest oluliste nimeobjektide tähistamisel kasutavad paljud ühiskonnaliikmed sõltumata sotsiaalsest kuuluvusest teatud slängisõnu – st kasutatakse üldslängi. (EKK 2007) Kuna keskmine tippportlane lõpetab oma karjääri 33-aastaselt (sõltuvalt alast võib see juhtuda ka varem), võib sportlasi pidada noorteks inimesteks (Hadavi 2011). Släng ongi omane pigem noortele inimestele. Seega on sportlased selline

sotsiaalne rühm, kelle keelekasutus on emotsionaalne, kirev ning kes kasutab slängisme rohkem kui keskealised ja vanemad.

1.2.1. Slängiuurimine Eestis

Eesti esimesed slängi kirjapanekud pärinevad 1914. aastast. Eesti slängiuurimise võib jagada 3 etapiks: 1926–1937, 1940–1980ndad ja 1990ndad kuni tänapäev. Enne Eesti Vabariigi aega uuriti slängi Eestis juhuslikult. (Tender 1994: 293, 346)

Slängiuurimise esimene etapp jääb vahemikku 1926–1937, mil hakati teadvustama slängi olemasolu, aktsepteeriti seda kui normaalset keelenähtust ja seati oluliseks ülesandeks koguda slängisõnavara. Andrus Saareste oli selle etapi üks võtmefiguure: avaldas slängiteemalisi artikli „Vooludest ja liikumistest praeguses keeleteaduses“, hakkas esimesena slängiainestikku koguma ning juhendas slängiteemalisi seminare. Selles ajavahemikus kirjutati 8 seminaritööd (sõdurite, õpilaste ja üliõpilaste slängi teemal) ja üks laste salakeelest kõnelev magistratöö. Aastail 1926–1937 põhiliselt koguti slängisõnavara, et kogutud materjali põhjal üldistusi tegema hakata. Uuriti ka slängi tekkemehhanisme ja slängi kasutamise põhjuseid. (*Ibid*: 347)

Slängiuurimise teiseks etapiks on 1940–1980ndad aastad (*Ibid*: 347). Nõukogude võim takistas slängi uurimist (Ärm 1997), aga uurimist siiski jätkati 1947. aastal, mil uuriti sõdurite ja üliõpilasslängi. Uurimused ajavahemikust 1947–1965 on Tartu ülikooli arhiivist küll puudu, kuid on teada, et slängiga siiski tegeldi. Kuigi 1950.–1960. aastatel kirjutati slängiteemalisi (põhiliselt õpilassläng) ülikooli kursusetöid, vaadati slängile ikkagi kui negatiivsele keelenähtusele. Huvi slängi vastu tõusis 1970. aastatel pärast Huno Rätsepa kirjutatud artiklit, mis tõi esile, et släng on loomulik keelenähtus, mille vastu ei ole mõtet võidelda. 1970.–80. aastate lõpus hakati slängisõnavara taas enam koguma. 1980. aastatel kirjutati õpilas- ja üliõpilasslängist ning alaealiste õigusrikkujate slängist diplomi- ja kursusetöid nii Tartus kui ka Tallinnas. (Tender 1994: 347–348)

1990. aastatel muutus slängiuurimine aktuaalsemaks: kirjutati rohkelt uurimis-, doktoritöid ja raamatuid ning Mai Loog andis välja esimese

slängisõnaraamatu. (Tender 1994: 348) Tänapäeval on slängiuurimine Eestis piirdunud üliõpilastöödega. Näiteks Tartu ülikoolis kirjutas Vaike Leola 2009. aastal bakalaureusetöö teemal „Suhtlusvõrgustike mõjust slängi kasutusele MSNi vestlustes“ ja Anna Põld kirjutas 2013. aastal bakalaureusetöö „Vanglasläng Tartu vanglas kahe kinnipeetava suulise kõne näitel“. Tallinna ülikoolis kirjutas Piret Lille 2005. aastal bakalaureusetöö teemal „Släng Eesti Kaitseväes aastatel 2000–2005“ ja Katrin Rütli 2010. aastal bakalaureusetöö teemal „Eesti narkosläng“. Kui varem vaadeldi slängiuurimustes sõnu väljaspool konteksti, koguti slängisme, siis praegu on suund uurimises sennapoole, et vaadeldakse slängiteksti kui tervikut, mitte slängisme üksikhaaval.

Eesti slängiuurimused puudutavad põhiliselt õpilasslängi, kuid on uuritud ka üliõpilaste, sõdurite ja vangide slängikeelt. Eesti Keele Instituut on murdearhiivi kogunud üle 1000 lehekülje slängi, mis on aga kvaliteedilt ebaühtlane: nt mõni slängiuurija on kogunud põhjalikku andmestikku ja taustainfot, mõni teine aga mitte. Suurem osa EKI kogust ei põhine autentsel suhtlusel, vaid on kogutud sõnaküsitluste ja kirjalike andmete abil. (Tender 1994: 348–349)

1.2.2. Eestikeelse slängisõnavara tekkemehhanismid

Selles alapeatükis tutvustatakse viise, kuidas eesti keeles slängisõnavara moodustatakse (vt Tender 1994). Magistritöö materjalis esines kaht tüüpi slängisõnavara: olemasoleva sõnavara põhjal loodud slängismid ning sõnaloometeel saadud slängisõnavara. Selles töös selgitatakse ainult uuritavast materjalist selgunud tekkemehhanisme.

Olemasoleva sõnavara teel loodud sõnavara jaguneb järgnevasse rühmadesse:

- 1) tähenduse ülekanne:
 - metafoor;
 - metonüümia;
 - ironia;
 - võrdlus;
- 2) tähendusnihked:
 - tähenduse halvenemine;

- tähenduse paranemine;
 - tähenduse laienemine;
 - tähenduse kitsenemine;
- 3) võõrkeelte mõjul tekkinud väljendid:
 - tsitaatsõnad;
 - võõrapärased väljendid;
 - 4) üldverbid ja liikumist väljendavad verbid:
 - üldverbid;
 - liikumist väljendavad verbid;
 - 5) nimisõnatuletus:
 - raie;
 - argituletus;
 - 6) kadu liitsõnades:
 - liitsõnade esiosa kadu;
 - liitsõnade põhiosa kadu;
 - 7) akronüümid;
 - 8) onomatopoeetilised väljendid;
 - 9) interjektsioonid;
 - 10) sõnaliigi muutus;
 - 11) reduplikatsioon.

Sõnaloome teel loodud slängisõnavara jaguneb järgnevatesse rühmadesse:

- 1) tüüpilise liitumiskäandega liitnimisõnad;
- 2) ebatüüpilise liitumiskäandega liitnimisõnad;
- 3) uued sõnad;
- 4) verbimoodustus.

Slängisõnad tekivad ja arenevad elavast keelest. Enamasti tekivad need sõnade tähenduse laienedes või muutudes, pärisnimesid üldistades, võõrkeelest ja murdekeelest laenates, olemasolevatest sõnadest tuletades.

1.2.2.1. Tähenduse ülekanded

Levinuim slängismide tekkeviis on tähendusülekanne, nt uute seoste loomisel (*kapsauss* 'aeglane rong') või metafoore kasutades (Tender 1994: 349). Enamik eesti slängisõnavarast on omasõnad, mis on tekkinud tähenduse ülekande teel kas elusolendi omaduste ülekandmisel elutule ja vastupidi või ühe elutu või elusobjekti omaduste ülekandmisel teisele elutule või elusobjektile. Tihtipeale muutub tähenduse ülekande puhul sõna tähendus vastupidiseks, nt slängisõna *eit* tähendab tavapärase vana naise tähenduse asemel noort naist. Slängisõnad tekivad ka piltlike võrdluste teel, kas otsese (nt *pekk* 'paks inimene') ning peidetud võrdluse kaudu ning pärisnimede üldistamisel (nt *Vasja* esindab slängisõnana venelasi). (Tender 1994: 349–350) Siinses töös kerkisid tähenduse ülekannetest esile metafoor, metonüümia, iroonia ja võrdlus.

Iga lausungit saab väljendada otsesõnu (*literal meaning*) ja mitte (*illiteral meaning*). Inimesed ei tee suhtluse käigus enda mõtteid vestluspartneritele enamasti täiesti selgeks. Inimesed kipuvad oma tõelisi mõtteid väljendamata jätma, mitte sellepärast et ei oldaks siirad, vaid seepärast et jäetakse palju öeldust kuulajale endale järeldamiseks. (Bach 2005: 27) Slängisõnade semantikale on omane nimetada objekte kaudselt ja kujundlikult. Seda tehakse põhiliselt metafooride, metonüümide ja iroonia abil (McArthur 1998), aga saab ka väljendada võrdluse abil.

Metafoori puhul kasutatakse sõna või väljendit uues tähenduses sarnasuse või analoogia alusel. See on varjatud võrdlus. Metafoor, mis kannab allikvaldkonna tähenduse üle sihtvaldkonda, on näiteks *elusügis*, mis märgib inimese vanadust. (EKK 2007) Metafoor on kognitiivne keelenähtus, mida tuleks kaardistada kahe valdkonna järgi – sihtvaldkond (*target domain*) ja allikvaldkond (*source domain*) (Geeraerts 2010: 204). Iga metafoor loob mingi autentse ja ligipääsetava objektiivse reaalsuse, mis eeldab, et metafoor on neutraalne koht „väljaspool“ keelt ja reaalsust (Segrave 2000: 48–60). Metafoorid kannavad endas hinnanguid, suhtumisi, väärtusi, põhimõtteid ja uskumusi. Kui metafoori kasutatakse, et öelda midagi ühe nähtuse või objekti kohta teise abil, kaasneb enamasti ka emotsioon selle kohta, mida metafooriga väljendatakse. Näiteks õppejõud kasutavad tudengitega suheldes metafoore, et anda tudengitele rohkem julgust ja kindlustunnet

käsitleva õppematerjali suhtes. Pika aja vältel jääbki tudengitele mulje, et õpitavad teemad on arusaadavamad ja lihtsamini omandatavad. (Cameron 2010: 5–6)

Metafoore kasutatakse, et mõista abstraktseid mõisteid paremini. Metafoor kõrvutab või samastab abstraktset sellise konkreetsema mõistega, mis on inimesele varasemast tuttav. (EKK 2007) Katsed on tõestanud, et metafoorid aitavad uue õppematerjali omandamisele kaasa, sest metafoorid aitavad luua mentaalset mudelit ning tänu sellele mudelile ongi lihtsam uut infot omaks võtta. Niisiis lisandub praktiline väärtus õppuritele. (Petrie, Oshlag 1993: 579–609; Mayer 1993: 561–578) On loomulik, et kui keelendit palju kasutada, muutub või hajub selle tähendus – nii võib ka metafoori kujundlikkus aja jooksul tuhmuda või isegi kaduda, aga ka uus lisanduda. (EKK 2007)

Metafooride valik sõltub kontekstist, sotsiaalsest ümbrusest ja kultuurist. Näiteks kui vesteldakse autotööstuse teemal, siis on loomulik kasutada autodega seonduvat metafoori (nt ingl *Americanization of Japan's car industry shifts into **higher gear*** 'Jaapani autotööstuse amerikaniseerumine lülitas täistuuridele'), olgugi et see pole alati keelekasutuse seisukohalt tavalisim. Ajakirjanikel on tavaks kontekstist sõltuvalt oma metafoore teadaoleva infoga siduda, kusjuures nad ei pruugi seda isegi teadlikult teha. (Kövecses 2010: 285–304)

Uurimine on näidanud, et enam kasutatavad metafoorid ilmnevad dialoogides paari vestlusvooru tagant. Inimesed, kes veedavad koos palju aega või suhtlevad samadel teemadel tihti, kasutavad samasuguseid metafoore. (Cameron 2010: 6) Näiteks vangla on selline suletud keskkond, mis soodustab metafooride teket (Pöld 2013). Võib oletada, et metafooride kasutusrohkus kehtib ka sportlaste kohta, kes veedavad palju aega koos treenides ja sarnastel teemadel vesteldes.

Metonüümia on semantiline link kahe leksikaalse üksuse vahel, mis põhinevad referentide lähedussuhtel (Geeraerts 2010: 27). Sõna või väljendit kasutatakse uues aja-, ruumi, põhjusliku, päritolu- vms suhte alusel ülekantud tähenduses, näiteks öeldakse linna/riigi nimetus selle elaniku asemel (nt *Eesti kaotas Saksamaale*). (EKK 2007) Metonüümia on näiteks *ma loen Shakespeare'i*, kus Shakespeare on autor, kuid ta siin

saab uue tähenduse – viidatakse tema teosele (Kövecses 2010: 171–190). Erinevalt metafoorist luuakse metonüümias seos kahe sama valdkonna objekti vahele, samas kui metafoor ühendab kaht mõistelist valdkonda (Saeed 2003: 352).

Metonüümia asendustüübid on

- 1) autori nimi tema teose asemel (nt *ma loen Grassi*);
- 2) anum sisu asemel (nt *ma võtaks ühe klaasi*);
- 3) iseloomulik ese inimese asemel (nt *uustulnukas kaotas maailma komandale reketile*);
- 4) linn/riik selle elanike asemel (nt *Eesti kaotas Saksamaale*);
- 5) materjal eseme asemel (nt *laual on tähtsad paberid*);
- 6) osa/üksiktunnus terviku asemel (nt *valgekrae* 'ametnik');
- 7) tervik osa asemel (nt *maailm ei taha su virisemist kuulda* 'ümbritsevad inimesed');
- 8) konkreetne arv ebamäärases tähenduses (nt *toon sulle tuhat tervist* 'palju tervisi'); (EKK 2007)
- 9) koht institutsiooni asemel (nt *Toompea ei suuda otsustada*);
- 10) koht sündmuse asemel (nt *Kas sa Waterloo mäletad?*);
- 11) tootja toote asemel (nt *ma sõidan Audiga*);
- 12) institutsioon vastutavate isikute asemel (nt *haigla streigib*);
- 13) abstraktsed omadused konkreetsete olemite asemel (nt *I want my love to be with me all the time* 'soovin, et mu arm oleks kogu aeg minuga koos'). (Papafragou 1995: 141–142, 145)

Metonüümia on produktiivne moodus uue sõnavara loomiseks (Saeed 2003: 353). Metonüümiaid moodustatakse esiletõusvamatest (*salient*) sõnadest (Langacker 1993: 30, viidatud Saeed 2003: 353 järgi). See tendents kehtib tõenäoliselt ka sportlaste slängi kohta.

Iroonia on peidetud tähenduse vorm, mille mõistmiseks tuleb võtta öeldust vastupidine tähendus (nt „*Kui tore, et ma pean terve nädalavahetuse tööd rügama!*“). Iroonia pole alati lihtlabane pilge, vaid sellele võib lisanduda retooriline võte – implikatuur, kus

minnakse sõnasõnalisest tähendusest kaugemale, aga tähendusega vastuollu ei minda. (Zimmermann, Sternefeld 2013: 4–6) Metafoori ja iroonia erinevus tuleneb erinevusest selle, mida öeldi, ja selle vahel, mida tegelikult mõeldi. Metafoori puhul tuginetakse sarnasusele, aga iroonia puhul vastandtähele. Iroonia loob slängisõnavarasse sellise kategooria, millel on vastupidine ja pilkav tähendus (McArthur 1998), nt ingl *big deal* 'suur asi', kui nii tegelikult viidatakse sellele, et tegemist on tähtsusetu seigaga.

Peale selle erinevad metafoor ja iroonia ka suhtlusfunktsiooni poolest: metafoori eesmärk on kirjeldada, selgitada, aga irooniat kasutatakse selleks, et näidata midagi (tavaliselt kriitilist suhtumist) kõneleja kohta. (Winner, Gardner 1993: 428–429) Selle mõistmiseks, millal tuleb slängisõnu ja -väljendeid tõlgendada iroonilises võtmes ja millal nende algupärasest tähenduses, on vaja konteksti või kõneleja kõnemaneeeri jälgida. (Eble 1996: 65)

Võrdlus on kõnekujund, mis kõrvutab kaht nähtust või objekti omavahel mingi ühistunnuse alusel (EKSS 2009), kuid erinevalt metafoorist toob see sarnaste objektide/nähtuste omadused otsesõnu välja (nt *salapärane nagu öö*), mitte varjatult (nt *päike – taeva silm*).

1.2.2.2. Tähendusnihked

Tähendusnihked jagatakse nelja rühma: tähenduse laienemine (*generalization*), kitsenemine (*specialization*), halvenemine (*deterioration*) ja paranemine (*melioration*) (EKK 2007).

Semantiline **kitsenemine** ja **laienemine** on tähenduse muutuse tüübid, mis tekivad, kui leksikaalsel üksusel areneb uus tähendus, mis kas alistub algele tähendusele või on sellest kõrgemal tasemel. Laienemise korral kuulub vana tähendus uude laiemasse tähendusvälja. Kitsenemise korral on uus tekkinud tähendus üks väike osa vanast tähendusest. (Geeraerts 2010: 26–27) Tähenduse kitsenemine tähendab, et sõna tähendusmaht on kas ajaloolise arengu jooksul või loomuliku kuluna tänapäeva keelekasutuses vähenenud. Näiteks sõna *nooruk* oli algselt mõeldud tähistama nii poissi

kui ka tüdrukut, kuid tema tänapäevane tähendus kaldub pigem üksnes poissi tähistama. Tähenduse laienemist illustreerib hästi sõna *häire*, mille keeleuendajad võtsid soome keelest üle, ja andsid tähenduseks 'riike, korrast ära, takistus', kuid lisatähendusena tekkis keeleuendajate vastuseisust hoolimata ka 'alarm'. (EKK 2007) Laienemist mõistetakse ka kui tähenduse ulatuse suurendamist, avardamist ja skematiseerimist (*schematization*) (Geeraerts 2010: 26–27).

Tähenduse paranemine on protsess, kus sõna konnotatsioonid muutuvad eelistatumaks. (McArthur 1998) Eesti keeles on tähenduse paranemist näha fraseologismis *nagu lepase reega*. 19. sajandil tähendas see 'viletsasti', kuid tänapäeval on sellel vastupidine, positiivne tähendus 'hõlpsasti'. (EKK 2007)

Slängisõnade tähendus lahkneb standardkasutusest tihti ennustataval viisil ja seda eriti laienemise ja paranemise puhul. Hinnangut andvad slängisõnad muutuvad mõnikord kasutamisel nii üldiseks, et kaob või teiseneb nende algne spetsiifiline tähendus, aga säilib sõnade kas positiivne või negatiivne tähendus, nt Briti inglise keeles *definitely* ('kindlasti, kahtlemata') on laialdase kasutuse mõjul saanud uue tähendusega lühikese kuju – *def* ('suurepärane'). (McArthur 1998)

Tähenduse halvenemine ilmneb koos laienemisega. Paljud sõnad lisanduvad üldslängi subkultuuride tabusõnavarast, mille negatiivne tähendus küll tihedama kasutuse ja laia rakendusvaldkonna tõttu hajub. Samas jäävad paljud sõnad (nt inglise pejoratiivid *wimp* 'äpu', *dweeb* 'nohkar, nohik', *jerk* 'idikas, idioot') ka slängi üle tuues negatiivseks, eriti kui slängisõnadega koos pidevalt erinevaid epiteete kasutada. (McArthur 1998)

1.2.2.3. Võõrkeelte mõjud

Spordis kasutatakse tihti **tsitaatlaene** võõrkeeltest. Spordi tegemine, jälgimine ja vahendamine on rahvusvahelised. Sellest tulenevalt mõjutavad sporditermineid ka võõrkeeled, kust laenatakse termineid oma keelde. Eelkõige laenatakse termineid inglise keelest. Omakeelsed väljendid pole kas piisavalt täpsed või ei leia nii palju kasutust kui ingliskeelsed. Spordimaailm on ingliskeelne ning lihtsam on kasutada rahvusvahelist

keelt, mõistmaks ka muude keelte sõnavara. Näiteks horvaatia spordireporterid kasutavad saksa ja inglise laensõnu spordist rääkides, et näidata prestiiži (Pintarić 2008: 44).

Slängisõnu, mille loomisel on kasutatud kaht võõrkeelt, on vähe. Enamasti piirduakse ühe võõrkeelega. Slängiuurijad on täheldanud, et laenamisel tekkinud slängismide seas on vaid üksikuid verbe, rohkem on nimi- ja omadussõnu. Võõrkeelest on inglise laenuna üle võetud näiteks *bäkk* ('muusikas taustalauljad'). (Tender 1994: 350–351)

Sõnu ei pruugita tingimata toorlaenuna otse slängi üle võtta. Kasutatakse ka **võõrapäraseid väljendeid**, mis mugandatakse eesti keelde, nt vn *бараж* → *bagaž* → *pagas*. Mugandusi tehakse võõrnimede ja -sõnade häälduses (EKK 2007) – nii toimitakse ka slängisõnavara puhul (nt vn *плот* → *plott*).

1.2.2.4. Üld- ja liikumisverbid

Üldverbide kasutus on slängi grammatiline moodustusviis. Selle viisi puhul lisatakse üldise tähendusega verbile lisaõna(d) ja tulemuseks on ühendverb (nt *välja tegema*) või väljendverb (nt *konna panema*). Üldverbid on *panema*, *olema* ja *tegema*. (Hennoste 2000a: 1368)

Üldverbide kõrval moodustatakse slängisõnavara ka muude üldise tähendusega verbidega. Siinses materjalis tulid esile **liikumisverbid** *sõitma*, *tulema* ja *minema*. See on spordislängi erijoon, mis on seotud liikumisega (nt *paadiga sõitma*, *võidu sõitma*). Kirjanduses ei ole liikumisverbe spordi kontekstis välja toodud.

1.2.2.5. Lühendamine ja nimisõnatuletus

Slängisõnavara luuakse tihti sõnu lühendades. Nagu argikeeleski, lühenevad slängisõnavaras need sõnad, mida kasutatakse tihedamini (Tender 1994: 352). Olulised lühemate nimisõnade moodustusviisid on raie ja argituletus, mille abil üldkeelsed sõnad viiakse slängi (või argikeelde) ilma tähendust muutmata. (Hennoste 2000a: 1369–70)

Raie on üks nimisõnatuletuse alaliike. Raide puhul kaotatakse sõna lõpust teatud osad, nii et moodustuks *siil-* või *ratsu-*tüüpi sõnad. *Siil-*tüüpi sõnade puhul jäetakse alles sõna algus kuni 2. silbi esimese konsonandini (k.a). Kui sel juhul *siil-*tüüpi sõna ei teki, gemineeritakse viimast konsonanti. Kui tekkiva konstruktsiooni esimene vokaal on pikk, siis tehakse see lühemaks. Näiteks sõnast treening *siil-*tüüpi sõna *trenn* saamiseks on vaja teha kolm sammu: lühendamine (*treening* → *treen*); konsonandi gemineerimine (*n* → *nn*) ja vokaali lühendamine (*ee* → *e*). (Hennoste 2000a: 1369)

*Ratsu-*tüüpi sõna saamiseks jäetakse alles esimene silp ja 2. silbi algus kuni esimese vokaalini (k.a). Kui lähtesõna teine silp lõpeb vokaaliga, siis koosneb tulemuseks olev sõna lähtesõna kahest esimesest silbist (*restoran* → *resto*), kui see lõpeb konsonandiga, siis jäetakse konsonant ära (*šampanja* → *šampa*). (Hennoste 2000a: 1370)

Argituletus sarnaneb raidega: mõlemad on tulemuskesksed ja mõlemas moodustatakse kas *siil-* või *ratsu-*tüüpi kuuluv sõna. Lähtesõnast tuletiseni jõudmiseks kasutatakse kaks võtet järjest. Esiteks tehakse raie ning seejärel lisatakse raide tulemusel saadud tüvele liide. Vajadusel gemineeritakse raidega saadud sõna lõpukonsonanti või lisatakse liite algusesse teisi konsonante. Tavalised tuletusliited on *s*, *a*, *u*, mille ette võib tulla konsonant (nt *limps*, *jalka*, *mersu*). (Hennoste 2000a: 1370–1371)

Lisaks eelnevale mallile kasutatakse slängisõnade loomisel tuletamist *kas*-liite abil (nt *padukas* 'paduvihm' või *anokas* 'anorektik'). Sellisel juhul jäetakse sõnast alles esimesed kaks silpi, millele lisatakse *kas*-liide. *Kas* liitub kahesilbilisele (nt *pubekas* 'teismeline'), ühesilbilisele (nt *maakas* 'asulast või väiksema asustusega kohast pärit inimene') või kolmesilbilisele vokaaltüvele (nt *konservikas* 'konservikarbi avaja'). Tuletisega moodustatud sõna ei pruugi olla lähtesõnast lühem (nt pärisnimi *Elle* → *Ellekas*). Sufiksile puhul ei ole ökonoomsus olulisim printsiip. (Tender 1994: 353–355)

Raide ja tuletuse kõrval kasutatakse slängismide loomisel liitsõnade ühe komponendi ärajätmist. Liitsõnad koosnevad esiosast ja põhiosast. Neis võib toimuda kadu kas algusest või lõpust. Liitsõna esiosa kadu on liitsõna esimese poole kustutamine (*jalgratas* → *ratas*). Alles jääb põhiosõna, mis hakkab kandma endise liitsõna tähendust, ilma et selle

tähendus tegelikult laieneks. Liitsõnade põhiosa kadu on lühendamisviis, kus alussõnaks on liitsõna (nt *trollibuss* → *troll*) või liitsõna struktuuriga laensõna (nt *hevimuusika* → *hevi*). Liitsõna lõpust kaob põhiosa, alles jääb ainult esiosa. Kompleksse sõna tähendust jääb kandma alles jäänud tüvi. (Kasik 2015: 101)

Viimane siinses materjalis kasutatud lühendamise võimalus on aluskeelendi asendamine suurtähtlühendi ehk **akronüümiga** (nt *KPM* on akronüüm, mille „otsetõlge“ on ’koju-pihku-magama’), saades tulemuseks lühema sõnatüve. (Tender 1994: 352; Kasik 2015: 102).

1.2.2.6. Onomatopoeetilised väljendid ja interjektsioonid

Onomatopoeetiline väljend on keeleline nähtus, mis kas väljendab või jäljendab loodushääli või helisid, nt *krooksuma* (EKSS 2009). Onomatopoeetilisi väljendeid kasutavad ka sportlased, kui peavad teineteist ergutama või kirjeldama helisid, mis sportlike tegevuste tagajärjel tekivad.

Hüüdsõnad ehk interjektsioonid on muutumatud sõnad, millel pole omaette leksikaalset tähendust ja mis võivad esineda eraldi lausena. Hüüdsõnad väljendavad tundeid (*ai, oi*), tahet (*kuss*), aitavad hoida ja luua kontakti teise inimesega (*halloo*) või jäljendavad helisid (*kärtsti*). (EKK 2007)

1.2.2.7. Sõnaliigivahetus

Sõnaliigivahetus on slängi grammatiline moodustusviis, kus grammatiline kategooria muutub (Hennoste 2000a: 1368). Kui muudetakse sõnaliiki, muutub ka tähendus. Selles magistritöös muutus sõnaliik neljal moel: nimisõna → omadussõna (*sitt* ’halb’), omadussõna → nimisõna (*kahene* ’sõudmise kahepaat’), mäarsõna → omadussõna (*persses* ’halb’), nimisõna → mäarsõna (*kahekümnega* ’20 km/h’). Suulises keeles toimub sõnaliigi vaheldumine hõlpsasti ja tihti.

1.2.2.8. Reduplikatsioon

Reduplikatsioon on sõna või silbi kordamine. Reduplikatsioon jaguneb kaheks: täielik (*läheb läheb*) ja osaline reduplikatsioon (lad *cucurri*). Täielik reduplikatsioon on kas terve sõna või sõnatüve kordamine. Osalise reduplikatsiooni puhul korratakse väiksemat osa sõnast. (Rubino 2013) Selles magistritöös keskendutakse täielikule reduplikatsioonile.

Alati ei korrata täpselt samasugust sõna või silpi, reduplikatsioon võib toimuda ka sarnasuse põhjal (nt *tšikibriki*). Reduplikatsiooniga võib kaasneda originaalsõna või tüvega võrreldes uus tähendus, aga need võivad ka tähenduse poolest sarnaneda (Kozok 1996).

Kordused iseloomustavad eriti lastekeelset sõnavara (nt *pai-pai* või *kiisumiisu*) (EKK 2007). See laieneb ka sportlaste slängisõnavarra, et võistlustel rütmi ja tempot hoida.

1.2.2.9. Sõnaloomine

Magistritöö materjali põhjal jagunes slängisõnavara tekkealuste järgi kaheks: aluseks võeti kas olemasolev sõnavara või loodi uued sõnad. Uute sõnade loomisel kasutati kolme võtet: uute liitnimisõnade loomine, verbimoodustus ja uute sõnade loomine.

Sõnade liitmine ehk kompositsioon on üks sõnamoodustuse võimalusi. Liitsõna moodustub kahest või enamast sõnast: ühele sõnale liidetakse teise sõna tüvi või vorm (nt *raudtee*). (EKK 2007) Selles magistritöös jaotatakse liitsõnu selle esiosa liitumiskäände järgi. Liitumiskääne on kas eesti keelele tüüpiline ehk genitiivne (nt *koerakuut*) või ebatüüpiline ehk mingis muus käändes, enamasti nominatiivne (nt *nokkmüts*). (Hennoste 2000a: 1368)

Verbide põhjal tehakse slängisõnavara harva. Eesti keeles moodustatakse verbe sufiks- ja otsetuletuse teel. Selle magistritöö materjalis esines faktitiiviliidet *-ta-*, millega väljendatakse tegevuse sooritamist väljendavat verbi (nt *kelgutama*). Harvem

moodustatakse tegevusviisi väljendavaid liitverbe (nt *sügavkülmutama* ja *rulluisutama*). Verbe tuletatakse ka nimisõnadest: need verbid väljendavad tegevust, mille aluseks võetakse nimisõna. Sellised verbituletised väljendavad kas tegevust tegevusvahendi kaudu (nt *saagima*), millegi katmist (nt *tapeetima*), tegevust tegevusobjekti või tegevuse tulemuse abil (nt *diagnoosima*) või muudmoodi (nt *arstima*). (EKK 2007)

Kui olemasolevast sõnavarast jääb sobiva slängismi loomiseks väheks, moodustatakse täiesti uue tähendusega sõnu, mille loomisviis ega ka tähendus pole läbipaistvad, küll aga on võimalik mõnikord oletada, miks sõna on slängis kasutusele võetud. Siinses töös uuritud sportlased löid uue sõnavarana nii nimisõnu (nt *vello*), omadussõnu (nt *tuugas*) kui ka tegusõnu (nt *tirri laskma*).

2. MATERJAL JA MEETOD

Selles peatükis tutvustatakse valimit ja intervjueeritavaid, uurimisaluseks võetud materjali ning meetodit.

Magistritöö keskendub neljale vastupidavusspordialale: jalgrattasport, sõudmine, rajaaerutamine ja murdmaasuusatamine. Valimi moodustavad nelja spordiala täiskasvanud (20–25-aastased) professionaalsed sportlased: sõudjad Joosep Laos ja Geir Suursild, aerutajad Kaarel Alupere ja Kaspar Sula, jalgratturid Timmo Jeret ja Karlo Aia ning murdmaasuusatajad Mart-Kevin Pölluste ja Mattis Jaama. Valitud sportlastega peeti 2015. aasta märtsis, aprillis, juunis ja oktoobris intervjuud, mida lindistati diktofoniga ning hiljem transkribeeriti, leidmaks igale spordialale eriomast ja kõikide alade ühist spordislängi.

Professionaalsete sportlaste treeningkoormus on suur, neilt oodatakse palju ja neid sunnitakse tagant. Sportlastel on suur oht läbi põleda. Läbipõlemist soodustavad näiteks ületreening, kõrged ootused võistlustulemuste suhtes, kohustused, nõudmised. (Thomson, Hannus 2007: 179–180) Kuna sportlase elukutse on nii füüsiliselt kui ka vaimselt raske, annab see alust moodustada slängi, mis on teadupoolest emotsionaalne.

Allikatega peeti neli intervjuud, kokku 4 h 16 min. Intervjuu aerutajatega kestis 61 min, sõudjatega 55 min, jalgratturitega 48 min ja murdmaasuusatajatega 1 h 32 min. Igas intervjuus oli kaks intervjueeritavat, et tekiks loomulik ja emotsionaalne vestlus või vaidlus.

Kõikidele sportlastele esitati üksteist suunavat küsimust. Küsimused puudutavad võistlusi, treeninguid, treeningutel toimunud sündmusi ja mälestusi (nn pärimus), emotsionaalseid seiku nende spordiajaloos, inventari. Küsimused on kõikide spordialade esindajatega vesteldes samasugused, et tulemuseks oleks võrreldav materjal. Suunavad küsimused olid järgmised.

- 1) Kuidas kirjeldate õnnestunud/ebaõnnestunud võistlusstarti?
- 2) Kuidas kirjeldate enesetunnet vahetult pärast võistlussõitu või selle ajal?
- 3) Kuidas nimetate oma inventari?
- 4) Missugune on teie aastane treeningplaan üldjoontes? Mida teete suvel, mida talvel?
- 5) Kuidas kutsute treenerit ja treeningkaaslast? Kas kasutate nende kohta hellitusnimesid?
- 6) Kuidas te teineteist võistluse / raske treeningu käigus ergutate? Kuidas treener teid ergutab või mida kommentaariks ütleb?
- 7) Kirjeldage kõige paremini õnnestunud võistlussõitu. Missugustel tingimustel võistlus õnnestub?
- 8) Kirjeldage ebaõnnestunud võistlussõitu. Missugustel tingimustel võistlus ebaõnnestub?
- 9) Kirjeldage häid treening- või võistlustingimusi (ilm, inventar, rada, asukoht).
- 10) Meenutage mõnda lõbusat seika treeningult või võistlustelt.
- 11) Kuidas teid tasustatakse? Kas olete oma rahalise seisuga rahul?

Salvestused transkribeeriti, selleks kasutati Tartu ülikooli suulise eesti keele korpuse transkribeerimispõhimõtteid lihtsustatud kujul (vt lisa 1).

Magistritöö meetodina kasutatakse kvalitatiivset analüüsi. Pärast lindistuste transkribeerimist sorteeriti tekstidest välja slängi sisaldavad lausungid. Lausungite sõnad ja väljendid jagati gruppidesse vastavalt moodustusviisile (nt raie või metonüümia), slängitüübile (kas erisläng või üldsläng) ja semantilisele pesale (nt „treening“ või „võistlus“).

3. ANALÜÜS JA JÄRELDUSED

Analüüsipeatükis tutvustatakse kõigepealt kõikidest intervjuudest leitud slängisõnavara tekkeviiside kaupa ja võrreldakse ühtlasi tulemusi spordialati. Leitud materjal jaguneb kahel viisil kaheks: olemasoleva sõnavara põhjal loodud slängisõnavara *versus* sõnaloo teel saadud slängisõnavara ning erialase slängi sõnad *versus* üldkeelse slängi sõnad. Põhitähelepanu pööratakse erislängile ja üldsläng jäetakse tagaplaanile.

Igas alapeatükis võrreldakse põgusalt vastupidavussportlaste kasutatud slängisme spordialade kaupa, et selgitada välja, kas ja mille poolest erinevate spordialade släng sarnaneb või erineb. Tutvustatakse tekkemehhanismi esilduvamaid semantilisi pesi, kui neid on võimalik selgelt eristada ja välja tuua. Põhjalik võrdlus ja järeldused on kokkuvõttes.

Võrreldakse ka seda, kas slängi tekkemehhanismid on sportlaste slängis produktiivsed või mitte. Produktiivsuse all peetakse siinses töös silmas seda, et osa moodustusviise kasutatakse sageli. Produktiivsust näitab see, kui palju erinevaid slängisõnu tekkemehhanismi teel moodustati. Slängisõnade kasutussagedus jääb siinses töös tagaplaanile, kuid väga suure tekkemehhanismi kasutussageduse korral mainitakse seda siiski.

3.1. Täheenduse ülekanded

Selles alapeatükis selgitatakse, kuidas on moodustatud slängisme tähenduse ülekande teel. Analüüsitud materjal kasutati slängi loomiseks nelja tüüpi tähenduse ülekannet: metafoori, metonüümiat, ironiat ja võrdlust.

3.1.1. Metafoor

Selles alapeatükis tuleb juttu sellest, kuidas moodustatakse slängisõnavara metafooride abil. Metafooride abil kantakse üle sportlaste igapäevaelu ja spordiga seotut varem olemasolnud väljendite abil või luuakse ise uus sportlik seos päris maailmaga. Metafooris peitub varjatud võrdlus lähte- ja sihtvaldkonna vahel. Siinses töös on sihtvaldkonnaks sport ja lähtevaldkond varieerub.

Metafoor on sportlaste seas üliproduktiivne slängisõnavara allikas. Sõudjate intervjuus leidis 43 erinevat metafoori, aerutajatel 68, suusatajatel 25 ja jalgratturitel 25 metafoori – kokku 161 metafoori. Järgnevalt tuuakse muu hulgas näiteid eri- ja üldslängi, verbi- ja nimisõnafraasi ning personifikatsiooni kohta.

Näited 1 ja 2 iseloomustavad erislängi, siin vesteldakse sportlase inventarist, mis on sportlaste jaoks eriti tähtis teema.¹

(1)

J: *[---] ja nüüd seal laagris tuul puhus paadiraami ümber ja läks **tiib** ka kõveraks nii et ma sain Filipi tehasest endale uue **tiiva***

(2)

J: *\$ nii nii madalal kui saab aga ikka on siuke täpselt piiri peal kõrge \$ (.) liiga kõrge (.) siis ta ongi veest väljas jumala raske on tasakaalu hoida ei ole nagu ei ole **vann** nagu nendel*

J kirjeldab näites 1 metafoorselt uuema ajastu akadeemiliste sõudepaatide kronsteini: *tiib läks kõveraks ja ma sain Filipi tehasest endale uue tiiva*. Sõudepaadi kronsteinid on metallist vardad, millele kinnituvad tullid, mille külge omakorda kinnitatakse aerud.

¹ Uuritav keelenähtus on näidetes tõstetud esile paksu kirjaga. Teksti sees olevad näitelausungid esitatakse kaldkirjas.

Selles näites on metafoor väljendis *tiib*. Metafoorselt kantakse üle võrdlust linnutiivaga, sest väliselt on linnutiib ja paadi külge kinnituv „tiib“ sarnased.

Näites 2 väljendab J, kuidas talle ei sobi sõudepaat, mida ta hetkel kasutab (*täpselt piiri peal kõrge ning liiga kõrge*). Metafoorne väljend on *vann*, mida kasutatakse sõudepaadi laiuse kirjeldamiseks. Kui võrrelda keskmise akadeemilise sõudepaadi ja kodudes leiduva vanni laiust, on sõudepaat väga kitsas. J võrdleb siinses näites enda paati, mis on ka keskmise sõudepaadi kohta väga kitsas, ja teiste sportlaste paate, mis on liialdatult öelduna sama laiad kui keskmine vann.

Näide 3 illustreerib üldkeelset slängi, mis ei ole iseloomulik üksnes sportlastele. Selles näites räägitakse ühest osalt õnnestunud ja samal ajal ka ebaõnnestunud võistlusest, mille üle võisid nii KA kui ka KS mõlemad rõõmustada kui ka kurvastada.

(3)

KA: *et kõik oli jumala hea aga lissalt ongi see=et ee teed kõik hästi ära ja tordi peal ei ole kirss vaid on väike sita tükk ja kogemata sööd ära selle=nah (.) ja siis ässti hea tort on aga ((imiteerib matsutamist))*

KS: *aga maitse on suus (.) nutu maitse on ikka [suus]*

KA: *[jaa] aga viimane see viimane tükike on nagu õhh ei ole üldse see kirss mis seal olema peaks*

KS: *tead et muidu on maruhea aga maitse on suus*

Üldkeeles on tuntud võrdlus *nagu kirss tordil*, millega kaasneb positiivne tähendus. Siinses näites aga kirss tordilt puudub ja selle asemel on seal KA sõnul hoopis midagi halvemat, mida küll reaalselt ära ei sööda. Väljend *väike sita tükk* tähendab siin, et sportlased ei olnud tulemusega rahul ja lootsid paremat, mistõttu nn suhu jääb halb maitse. KS lisab kahel korral, et maitse on suus. On selge, et temagi kasutab metafoori. Väljend *nutu maitse on ikka suus* on samuti ülekantud tähendus kurvale meeleolule, mil on suur isu nutta, aga päriselt siiski ei nuteta.

Metafoorsed väljendid jagunevad grammatiliselt kaheks: verbifraasid (nt *kuidas keegi ennast käima saab ja tõime Eesti kastanid välja*) ja nimisõnad (nt *mootor*). Näites 4 on jalgratturite intervjuust pärit metafoorne verbifraas *saad teistele haiget teha*.

(4)

K: *ja siis õõ (.) **saad teistele haiget teha** see on alati hea*

T: *mhmh*

Näites 4 kõneleb K, kuidas ta naudib võistlustel seda, kui ta saab konkurendi ees tempot dikteerides talle ebamugavust põhjustada. Fraas *saad teistele haiget teha* on ülekantud tähenduses, sest reaalselt ei lähe sportlased üksteisele kallale.

Näites 5 räägivad aerutajad sellest, missugune on süstas toimiv tööjaotus, mis on kellegi ülesanne ja kohustus. Selles näites on metafooriks nimisõna.

(5)

KA: *esimene on see kes peab hoidma rütmi noh niiöelda juhtima seda asja*

I: *kes see on*

KA: *Kaspar (.) siis **teine kolmass on mootorid** ja neljas on noh siuke ääm (.) peab lihtsalt kõva olema noh selles mõttes et*

KA selgitab näites 5 I-le, mida peab tegema neljasüsta esimene ehk kõige ees istuv aerutaja: tema töö on tempot dikteerida ja paatkonda juhtida. Eestpoolt teine ja kolmas aerutaja on nn *mootorid* – nendele kohtadele valitakse tavaliselt kõige jõulisemad sportlased. Metafoor *mootor* viitab, et neil kohtadel istuvad aerutajad peavad olema füüsiliselt kõige tugevamad.

Metafoori alaliikidest esines personifikatsiooni ehk isikustamist (nt *pea läheb paksuks*), millega antakse elutule asjale inimese omadused ja võimed. Näide 6 on pärit intervjuust sõudjatega. Selles räägitakse, kuidas G läks keset jõge akadeemilise sõudepaadiga ümber ja kukkus paadist välja.

(6)

I: *ota mille sa lahti jätsid*

G: *aeru*

I: *m kustkohast sa lahti jätsid*

G: *tullist*

I: *mm*

G: *noh ja vaatan see aer pfluu kuidas **aer läheb aegluubis** (.) ega selle peale ei mõtle kuidas peaks ju tasakaalu liigutama paadis (.) tšiuuh, ja läksidkii ujuma (.) siis lõdisesid kümme minutit seal kuni teised kohale jõudsid*

Kuna G jättis aeru tulli sisse kinnitamata, tuli aer tullipesast välja ja paat läks ümber. Personifitseeritud *aer läheb aegluubis* väljendab seika nii, nagu aer oleks G omapäi tegutsenud.

Järgnevalt vaadeldakse metafoore teemade kaupa. Tuuakse välja kesksed teemad, mille kohta leidus kõige rohkem metafoore: pingutus, treeningud ja võistlused, inventar.

Temaatiliselt väljendatakse metafooridega kõikide spordialade puhul kõige enam pingutust ja selle tagajärjel tekkivat kurnatust. Näites 7 räägivad sõudjad sellest, kuidas Eesti meistrivõistlused toimuvad kahel päeval ja mõlemal päeval on vaja mitu korda võistelda, nii et teise päeva lõpuks ollakse juba kurnatud.

(7)

G: *ja siis sa tuled sellel (.) kõige viimasesse sõitu tuled oled juba **parajalt laip** ja siis (.) **tõmbad p- täiesti tühjaks** ja **oled täiesti laip**, päris äge tunne on*

Näites 7 kirjeldab G, kuidas tema tunneb end kahepäevase võistluse lõpus, kui ees on veel viimase võistlussõidu start. G võrdleb oma kurnatuse taset surmaga: *parajalt laip* ja *oled täiesti laip*. Ka *tõmbad p- täiesti tühjaks* tähendab, et jõuvarud on otsa saanud või otsa saamas.

Aerutajate intervjuust leidsid metafoorid *igatpidi oled surnud* ning *koomas ja kibestunud*, mis näitavad samuti, et võistlusjärgset väsimust ja kurnatust võrreldakse surma, tapmise või haiglase seisundiga.

Metafooride abil moodustatud kurnatust ja väsimust väljendav slängisõnavara on esitatud järgnevas loendis. Selles loendis on põhiliselt erislängi näited, aga on ka 5 huvitavat üldslängi näidet (märgendiga ÜLD).

- *poob* või *kuidagi poob* või *nagu siukee* ('sportlane tunneb end ääretult ebamugavalt, sest on selleks hetkeks juba enda võimete piiri ületanud');
- *sa oled siukse haamri all et ei jaksa enamvähem jalgugi enda ette viia* ('halvav ülepingutus');
- *tuli haamer kah* ('halvav ülepingutus');
- *kang on peal* ('füüsiliste võimete piir on saavutatud');
- *ikka et nagu jube raske on olla=ja et siis nagu kang* ('füüsiliste võimete piir on saavutatud');
- *kangi all* ('üliväsinud, füüsiliste võimete piir on saavutatud või isegi juba ületatud);
- *siuke andmine; raske andmine; ilge andmine* ('tohtu pingutus');
- *sa pead andma* ('sa pead pingutama');
- *kunii käed ja jalad 'otsa annavad siis ongi* (ÜLD 'kuni käed ja jalad on liiga väsinud, et pingutada');
- *jooksen läbi seina* ('ülepingutus');
- *nina=ninas andmist* ('tihedas konkurentsisis pingutamise');
- *kõik välja noh* ('tuleb pingutada veel niipalju, kui vähegi jaksu on');
- *distants ei tapa tempo tapab* ('kiire tempo viib liiga kiire ülepingutamiseni');
- *surnud* ('üliväsinud seisund');
- *sõidame aga täiesti surnuks ennast* ('endast maksimumi andma võistluste ajal');
- *koomas ja kibestunud* ('üliväsinud ja pahane');
- *teine vend su tuules ikka aint kõradi iniseb* ('sinu suure pingutusega saavutatud tempo tagajärjel on ka sinu taga sõitval konkurendil üliiraske');
- *saad teistele haiget teha* ('kahjurõõm sellest, kui sinu valitud tempo väsitab konkurendid ära');

- *olen nii küpse* (ÜLD 'olen endast kõik andnud, kurnatud');
- *parajalt laip* ('üliväsinud');
- *läheb pilt eest* (ÜLD 'pingutus oli nii suur, et sportlane kaotab teadvuse');
- *täiesti nagu sein tuli sein ette* (ÜLD 'füüsiliste võimete piir on saavutatud ja keha keeldub veel rohkem pingutamast');
- *tõmbad minema* (ÜLD 'pingutatakse kohe stardist saati liiga kõvasti, jõudu oskuslikult jagamata');
- *panin niimoodi minema nagu torust tuli* ('pingutatakse kohe stardist saati liiga kõvasti, jõudu oskuslikult jagamata').

Semantilistest pesadest on metafooride seas esikohal „pingutus“. Kokku väljendati seda suusatajate, aerutajate, sõudjate ja ratturite tekstides 38 slängisõnaga. Vähem, kokku 28 slängismi abil, väljendati teemat „võistlused“.

Näide 8 on võistluste teemal. Siin kasutab J piltliku tähenduse edastamiseks omastavalise liitumiskäändega liitsõna *peaproov*.

(8)

J: *se kolm peaproovi oli jah niimoodi=et*

EKSS (2009) pakub nimisõna *peaproovi* teiseks tähenduseks lisaks etenduse-eelsele lavaproovile vms ka piltliku tähenduse, nt *see võistlus oli meie meeskonnle omamoodi peaprooviks enne olümpiamänge*. Näites 8 on juttu olümpiamängude peaproovist. Metafoorne *peaproov* on võistlus, kus osaletakse, et sportlased ja treenerid näeksid, missugune on hetkeseis ja mis lootused järgmistel võistlustel oleks.

Metafooride abil moodustatud treeningtüüpe väljendav slängisõnavara on järgnevas loendis:

- *tõmban mõned niiöelda paugud siis et maksimaalsed kiirendused ja et* ('maksimaalse kiiruse arendamise treeningud');

- *lõigud*; *ma aa=laa sõidan teist lõiku alati paremini kui esimest lõiku*; *rasked lõigud* ('kiirustreening, kus hoitakse kõrgemat tempot teatud aja jooksul ja siis puhatakse, misjärel korratakse tehtut');
- *lõigutreeningutel* ('kiirustreening, kus hoitakse kõrgemat tempot teatud aja jooksul ja siis puhatakse, mis järel korratakse tehtut');
- *põhjaladumine* ('ettevalmistushooaeg enne võistlushooaega');
- *noo ma olen teind ka seda püramiidi* ('tüüpiliselt kahanevate korduste arvuga jõutreening, millele võib lisanduda ka kasvavate korduste arvuga pool');
- *jooksu põhjal* ('peaülesanne on jooksutreening, millele lisanduvad näiteks raskused või võetakse kepikõnni kepid kätte');
- *rullida* ('rullsuuskadega sõita');
- *need noh korsetiharjutused ehk siis oma keharaskusega* ('rühti ja ülakehahoiakut parandavad ning ülakeha tugevdavad harjutused ilma lisaraskuseta');
- *sain temaga kaks korda vee peal käia; vee=peale; vee=peal* ('sõudmis- ja aerutamistreeningud veekogul').

Metafoorid on seotud ka inventariga ehk treening- ja võistlusvahenditega (nt sõudepaat, suusad, aerutamisergomeeter, aer), sest need on sportlase jaoks tähtsad. Erinevaid inventariteemalisi metafoore leidis kokku 8.

Näide 9 pärineb sõudjatelt. Selles kasutatakse sõudepaadi päritolu kirjeldamiseks rahvuste nimetusi.

(9)

G: *ei see ei olnd see oli siis lätlane või sakslane või ma=arvan*

J: *ei jah meile muud ei anta (.) \$ ja siis @ sa lähed Filipiga vee peale @ \$*

G: ((naerab))

J: *\$ ei saa seda sakslast \$*

Näide 9 näitab, kuidas prestiižseid tooteid nimetatakse tootja nime järgi, aga vähem mainekaid tootjaid üldistatakse rahvuse nimetuste järgi. Nii kasutab G esimeses voorus Lätist pärit sõudepaadi kohta sõna *lätlane* ja Saksamaalt pärit sõudepaadi kohta *sakslane*.

Lätist ja Saksamaalt pärit sõudepaatide firmamärke nimetada ei ole tähtis, sest tegemist pole tuntud firmadega. Seda tõestab Itaalia tootja Filippi mainimine teises voorus (*sa lähed Filipiga vee peale*).

Metafooride abil moodustatud inventariteemaline slängisõnavara on järgnevas loendis:

- *et roikad või toikad=või* ('suusakepid');
- *ainult tiiva* ('uuema aja akadeemilise sõudepaadi kronstein');
- *ei ole vann nagu nendel* ('lai paat');
- *lätlane või sakslane* ('Lätist või Saksamaalt pärit väheprestiižne sõudepaat');
- *kõhu=peal* ('akadeemilise sõudepaadi vees olev pool');
- *põll* ('vettpidavast materjalist kate külmade veepritsmete eest, mida kantakse nagu tavalist põlle');
- *vesi jookseb ilusti nina peale*; kõigil läksid ninad puruks ('paadinina, esiots');
- *aer läheb aegluubis* ('aer libiseb käest ära').

Metafoor on sportlaste slängisõnavara produktiivseim tekkemehhanism. Metafooride seas tulid esile teatud mustrid. Metafoorselt moodustatakse nii erislängi kui ka üldslängi. Metafoorid on nii nimisõnad kui ka verbifraasid. Personifikatsiooni kasutati mõnel üksikul korral. Metafoorselt väljendatakse kõige rohkem kurnatuse ja pingutuse teemat, kuid metafoore kasutatakse ka inventarist ja treeningutest kõneldes.

3.1.2. Metonüümia

Selles peatükis analüüsitakse metonüümiat. Analüüsitud materjalis kasutati erinevaid metonüümiaid 14 erinevas sõnas: suusatajate intervjuus 4, aerutajate intervjuus 1, sõudjate omas 2 ja ratturite omas 7 korral.

Kuna sportlaste jaoks on keha oluline, väljendati rohkem keha (nt jalad) kohta käivat metonüümselt. Esile tõusis osa-tervikust-metonüümia, nt jalg tähistab kogu keha.

Näide 10 pärineb ratturite intervjuust ning räägitakse sellest, mis mõtted sportlasi võistlussõidu ajal valdavad.

(10)

K: *aga pigem oleneb kuidas sul tunne on (.) kui sa tunned kiirust ja tunned **jalatunnet vaatad** tunned väga pask on siis on aint \$ sitad mõtted peas \$ agaa kui tunned on **jalg on päris hea** liigub ennast päris hästi siis ergutad ennast pigem vaatad=et @ ohoo siit ikka tuleb midagi @*

Näites 10 on kaks metonüümset fraasi: *jalatunnet vaatad* ja *jalg on päris hea*. Mõlemas fraasis mõeldakse sõna *jalg* all esiteks jalalihast ja selle võimekust ning teiseks seda, kuidas on üldine enesetunne kogu kehal ning missugune on sportlik vorm. K öeldud *jalg on päris hea* tähistab head füüsilist vormi ja tugevaid jalalihaseid, mis rattaspordis on üliolulised. Põhjus, miks eriti jalgratturid kasutavad jalaga seotud metonüümiat, on see, et jalgrattaga sõitmisel on jalg olulisim „töövahend“.

Suusatajate ja sõudjate intervjuudest ilmnes, et metonüümselt väljendatakse ka toote-tootja suhet, kus tootja nimi asendab toodet ennast. Järgnev näide 11 pärineb sõudjate intervjuust: J räägib siin oma akadeemilise sõudepaadi päritolust.

(11)

J: *jaah (.) ja minul on Allar Raja kahetuhanda seitsmenda aasta **Empahher** mis on nüüd ka omajagu lakse saand kirja (.) Allari poolt (.) on ta veel minu=teada sõitnud kaks korda veel täiega selle viienda varda kõveraks (.) ja nüüd seal laagris tuul puhus paadiraami ümber ja läks tiib ka kõveraks nii et ma sain Filipi tehasest endale uue tiiva*

Näite 11 metonüümne fraas on *Empahher* (kirjapilt: *Empacher*), mis on sõudepaate tootev firma Saksamaal. Metonüümsus seisneb siin selles, et toote kohta kasutatakse firma üldnime.

Materjalist ilmnes, et firmanime kasutatakse toote nimele viitamiseks regulaarselt. Näiteks sõudjate intervjuus leidis ka teisi samal põhimõttel moodustatud näiteid: *ja siis sa lähed **Filipiga** vee peale ning Reedal oli vahepeal jumala probleem et tal polegi midamillegagi kedagi anda, ei tahtnud **Filipiga** saata aga ta pidi*. Nagu Empachergi, on Filippi

paaditootmistehase nimi, mille abil nimetatakse kõiki sealses tehases toodetud sõudepaate.

Põhjus, miks sportlased nimetavad toodet tootja nime kaudu, on prestiižis ja kvaliteedis. Tootja nime kasutamine näitab, et tegu on kvaliteetse tootega. Prestiiž lisandub siis, kui ka sama ala tipptegijad seda kasutavad. Seda, et sõudepaatide tootjate Filippi ja Empacheri puhul on tegu nimekate firmadega, tõestab fakt, et teist päritolu sõudepaatide kohta ütlesid sõudjad: *see oli siis sakslane või lätlane ja ei saa seda sakslast*, mis näitavad, et tegu pole nii prestiižsete ja kvaliteetsete toodetega, sest neid nimetatakse umbmääraselt päritolumaa järgi.

Sama põhimõtte alusel moodustavad slängisme ka suusatajad riiete kohta (näide 12). Intervjuukatkendis on juttu rahvuskoondise võistlusriietusest.

(12)

M: *ei siinamaani on Eesti jah vähemalt murdma koondisele riideid teind*

MK: *mingi aeg nad sõitsid Björn=düüliga [ka]*

M: *[jaah] (.) 'laske=suusatajatel on igasugu erinevaid neid*

MK: *jah*

M: *ei suudagi jälge pidada mis kõik neil*

MK: *hetkel on neil Uanuei*

M ja MK arutlevad, mis firma võistlusriideid kannab Eesti murdmaasuusakoondis. MK ütleb, et kunagi kandsid nad Bjørn Dæhlie (*nad sõitsid Björn=düüliga*) firma rõivaid. M nõustub MK öelduga ja lisab, et laskesuusatajatel on tihti uue firma võistlusriided, kuid lisab lõppu, et hetkel kannavad nad riideid firmalt One Way (*hetkel on neil Uanuei*). Mõlema näites R toodud fraasi puhul asendatakse toote nimi firmanimega.

Vastupidine metonüümiakasutus on näites 13, mis pärineb jalgratturite intervjuust. Selles näites on metonüümselt kasutatud fraasi *Hiina mees*, kus Hiina all peetakse silmas Hiina

ühe jalgrattaklubi koondist, mida K esindama hakkab. Niisiis viidatakse siin terviku nimetusega (st Hiina kui riik) selle ühele osale (st Hiina jalgrattaklubi).

(13)

I: *okei ja sul (.) kus sa üldse oled tavaliselt kui sa Eestis pole*

T: *ta läheb Hiina*

K: *nüüd ma lähen Hiina jah*

T: *ta on **Hiina mees***

I: *mis=asja ja kus sa enne olid?*

K: *eelmise aasta lõpus olin kaa Hiinas aga varem olen olnud jah ka Prantsusmaal*

Näites 14 kasutavad jalgratturid kergemate ja raskemate süsinikkiust rattaraamide eristamiseks eseme asemel materjali nimetust.

(14)

I: *kõige kõvem=vä või on veel kergemaid kõvemaid paremaid*

K: *ei karbon ongi*

T: *ei no **karboneid on ka kergemaid ja raskemaid***

K: *neid on jah erinevaid kiudusid erinevaid sulameid=ja*

Näites 14 küsib I, kas süsinikkiud on kõige parem materjal rattaraami ehitamiseks või kas saab kuidagi eristada kõrgema kvaliteediga süsinikkiudu kehvema kvaliteediga kiust. K ja T sõnul on süsinikkiude erisuguseid: kergemaid ja raskemaid, erinevaid sulameid ja kiutüüpe. Süsinikkiust rattaraami kui eseme asemel ütleb T *karboneid on ka kergemaid ja raskemaid*, millega kannab tähenduse üle materjali nimetusele. Slängism pärineb ingliskeelsest fraasist *carbon (fibre)*.

Analüüsitava materjali põhjal selgus, et metonüümia tekib sportlaste jaoks olulisemate väljendite baasil. Sportlased kasutavad järgnevalt metonüümia tüüpe: osa terviku asemel, materjal objekti asemel, riik selle elanike asemel, tootja toote asemel. Intervjuude põhjal võib järeldada, et metonüümia abil luuakse slängisõnu pigem harva.

3.1.3. Iroonia

Selles alapeatükis käsitletakse iroonilisi väljendeid spordislängis. Irooniat sisaldavat slängi leidis kokku 5 väljendit. Jalgratturid kasutasid iroonilisi väljendeid 4 korral, suusatajad ühel korral ja teised mitte kordagi.

Näide 15 pärineb jalgratturitelt. K pilkab selles näites kibestunult T olematut kuulsust.

(15)

K: *tra mingid mõttetud lohhid*

T: *((naerab)) käii perrse räägi enda eest*

K: *ma räägingi enda eest (.) sa oled ju see **superstaar=na** (.) **Pärnu kuningas***

I: *ahah kas n- sa oled nüüd kibestunud*

K: *eii (.) pean lihtsalt sukse mehe varjus elama=na*

Näites 15 on K teises voorus kaks varjatud pilget, mis viitavad sellele, et mõlemad ratturid on avalikkuse ees suhteliselt tundmatud sportlased, aga T on tõenäoliselt K-st veidi edukama karjääriga. Edukust väljendavad pilkavad võrdlused *superstaar* ja *Pärnu kuningas*. *Pärnu kuningas* viitab, et T on Pärnu kui maailma mõistes väga väikese linna parim. Sama väljendab ka *superstaar*, mis siinses näites on samuti pilkav, sest tegu ei ole maailma mastaabis tuntud sportlasega.

Näide 16 pärineb jalgratturitelt. See on vastus küsimusele, miks nad on sellise spordiala valinud.

(16)

T: *no keegi peab rasket sporti ka tegema kõik ei saa jalgpalli mängida=na*

I: *okeiokei*

T: *@ kõik ei saa jalgpalli mängida @*

K: *lihtsalt lähen kiirkõndijaks*

Näites 16 kasutavad nii T kui ka K iroonilisi väljendeid, pilgates nende abil teisi spordialasid – jalgpalli ja kiirkõndimist. T öeldud *keegi peab rasket sporti ka tegema kõik ei saa jalgpalli mängida* tähendab, et jalgpall on kerge ja hõlpsasti harrastatav spordiala, mis ei nõua erilist pingutust ja mida kõik mängivad just seetõttu. Kaudselt viitab see, et jalgrattasport, millega ta ise tegeleb, on vaevanõudev ja raske. K kinnitab T väiteid sellega, et lisab *lihtsalt lähen kiirkõndijaks*, kus ta viitab pilgates kiirkõndimisele kui mõttetule spordialale.

Näide 17 pärineb murdmaasuusatajate intervjuust ja oli ühtlasi ka ainus iroonia näide nende intervjuus. Jutt käib sellest, kuidas suusatajad ise reageerivad sellele, kui toetajad ja treenerid neid suusaraja ääres võistlusel ergutavad.

(17)

MK: *noo ma=ei=tea ses=mõttes (.) võistlustel ei ole nagu (.) vägaa väga aega seal suhelda no päris nagu rattasõit ei ole [et]*

M: *[jah]*

MK: *et tuled nagu Läänss Aamstrong lähed kõrvale ja ütled et ära seda meedjas räägi=et*

Näide 17 toob esile suusatajate iroonia rattaspordi suhtes. Seda tõestab MK esimene voor, kus ta väidab, et võistlustel pole aega suhelda, sest see on tõsine ja raske ala, mitte nagu jalgrattasport (*no päris nagu rattasõit ei ole*). Irooniline on ka MK viimases voorus, kus ta viitab Lance Armstrongile, kes sattus hiljuti dopinguskandaali (*ära seda meedjas räägi=et*). Mõlemas iroonilises fraasis on lisaks ka võrdlus (*nagu rattasõit ja nagu Läänss Aamstrong*).

Irooniat esines sportlaste slängis vähe (5 korral), seega võib seda pidada ebaproduktiivseks slängiloome viisiks. Kahes näites kordus sealjuures sama muster: keelekasutajad tõstavad iroonia abil enda harrastatava spordiala väärtust teisi spordialasid halvustades.

3.1.4. Võrdlus

Võrdlusi leidis kokku 5, sõudjate ja suusatajate intervjuudes kummaski 2 ja jalgratturitel 1. Kõik sportlaste intervjuudest leitud võrdlused moodustati *nagu*-võrdlussõna abil (nt *tunned et jalad on nagu suled liiguvad ringi hästi kergelt*), ning kandsid üle tuntud objekti omadusi või tausta.

Näide 18 pärineb sõudjatelt ning selles kurdetakse treeninglaagri hotellitoa karedate käterätikute üle.

(18)

J: *jaah mina olen nüüd juba kolmandat aastat olin samas toas samade inimestega ja magasin samas voodis (.) nii=et nagu ongi täiesti rutiinne, täiesti siuke igav juba*

I: *samad linad ka=võ*

J: *no tõenäoliselt ((naerab)) sama voodi oli iga hommik tõusin **uued käterätikud mis olid nagu kipsi- kipsist** [ja: täiesti karedad]*

G: *[mina- ja nagu liivapaberid]*

J kurdab näites 18, kui igavaks ja rutiinseks on muutunud treeninglaagrid tema jaoks, lisades negatiivse hinnangu käterätikute kohta, mida ta võrdleb kipsiga (*uued käterätikud mis olid nagu kipsi- kipsist*). G nõustub ja lisab omalt poolt teistsuguse võrdluse (*ja nagu liivapaberid*), mis väljendab samuti rätikute karedust ja lisab negatiivse hinnangu.

3.2. Täendusnihked

Selles peatükis selgitatakse, kuidas slängisõnavara moodustatakse tähendusnihete teel. Sportlaste slängis tõusevad tähendusnihetest esile tähenduse kitsenemine ja laienemine. Täenduse kitsenemist kasutatakse slängisõnavara loomiseks palju (60), tegu on produktiivse viisiga slängiloomes. Täenduse laienemist kasutati 7 korral. Täenduse halvenemist kasutati 3 korral ja paranemist 3 korral.

3.2.1. Tähenduse halvenemine

Selles alapeatükis räägitakse tähenduse halvenemisest. Tähenduse halvenemine ei ole produktiivsemate spordislängi tekkemehhanismide seas. Murdmaasuusatajatel esines erinevaid halvenenud tähendusega slängisme seda 2 korral, jalgratturitel 1 korral, sõudjatel ja aerutajatel ei esinenud kordagi.

Näide 19 pärineb jalgratturite intervjuust. Siinses näites vesteldakse sellest, mis juhtub, kui jalgrattur kukub võistlussõidu ajal.

(19)

K: *ei no see ongi et kui sin ikka midagi juhtub siis on [perses]*

T: *[siis see] sõit on tehtud juba*

Näites 19 halveneb T lausungi verbifraasi *on tehtud juba* tähendus. Üldverb *tegema* on väga laia tähendus- ja kasutusulatusega, näiteks EKSS (2009), pakub sellele 18 erinevat tähendusvastet. EKSSi (2009) järgi on *tehtud* positiivse või neutraalse tähendusega, nt *puust tehtud*, *hästi tehtud*, aga siinsesse konteksti sobivat negatiivset tähendust sõnaraamat ei paku. Järelikult saab *tegema*-verb halvenenud tähenduseks 'kellegi jaoks läbi olema', st kui kukud, ei ole sul enam võimalik edukalt finišeerida.

Näide 20 pärineb suusatajate intervjuust. Sel hetkel räägitakse võistlustel toimuvast trügist, kus üks konkurent jääb teisele ette või segab muul viisil tema sõitu.

(21)

MK: *nii ta päris ei ole=onju (.) agaa .phh (.) no mina=ei=tea siukest on ikka et noo @ kuhu sa ronid @ või=noh et umbes kui keegi sulle ronib külje alla jaa kuidagi ma=ei=tea*

Näites 21 kasutab MK *ronima*-verbi tähenduses 'segama, ette jääma'. EKSS (2009) pakub verbi *ronima* kõige lähedasemaks tähendusvasteks 'kippuma, tükkima', mis aga siinse näitega ei sobi. MK väljendab ennast lausungiosades *kuhu sa ronid* ja *kui keegi*

ronib sulle külje alla negatiivsemalt, sest MK kui kannataja ärritub konkurendi „ronimise“ peale. Ta moodustab väljendverbi *külje alla ronima*, mis ei ole siin metafoorses tähenduses, vaid reaalselt liigub üks konkurent teisele liiga lähedale ja hakkab teda (kogemata) segama.

Näites 22 on ainus nimisõna, mille tähendus halvenes. See pärineb jalgratturite intervjuust.

(22)

T: ((naerab)) *tra sa oled veel lollim kui ma*

K: *kurat neandertaalid raisk*

Näites 22 on K vóorus nimisõna *neandertaal*, mis tuleneb antropoloogilisest terminist *neandertallane*. EKSS (2009) pakub selle tähenduseks 'pleistotseeni II poolel elanud ürgnimene, kelle skeletijäänuseid leiti esmakordselt Saksamaalt Neandertalist'. Halvenenud tähendus viitab sellele, et neandertallane on vähem arenenud kui inimesed praegu. Selles näites mõnitavad T ja K iseenda rumalust. Seega öeldakse *neandertaal* halvustavalt, söimusõnana tänapäevase inimese kohta.

Tähenduse halvenemine ei ole produktiivne viis spordislängi moodustamiseks. Sel teel moodustati kõigest 4 erinevat slängismi.

3.2.2. Tähenduse paranemine

Selles alapeatükis räägitakse tähenduse paranemisest. Tegemist ei ole produktiivse slängisõnavara loomisviisiga. Seda esines 4 erinevas slängismis. Samas kasutati *karjuma*-verbi tekstis korduvalt paranenud tähenduses.

Tähenduse paranemise abil moodustati slängisõnavara ainult verbidest. Sõudjatel, aerutajatel ja jalgratturitel esines verbi *karjuma* tähenduse paranemine. Kõigi kolme ala slängis sai *karjuma* paranenud tähenduse ergutamiseiga seotud kontekstis.

Näide 23 pärineb sõudjatelt. Sel hetkel vesteldi teemal, millega ja kuidas ergutada paadikaaslast.

(23)

I: *[ei ma ei usu] et te mitte midagi ei ütle*

J: *ma siin eelmine suvi võtsin julguse kokku ja (.) karjusin s-ge- Geirile
emm=emmil et, @ läheb @*

EKSSi (2009) järgi on verbi *karjuma* esmane tähendus negatiivne 'valju (ebameeldivat) häält kuuldavale tooma'. Teine tähendus 'kõva häälega rääkima või hüüdma' sobib siinse näite paranenud tähendusega mõnevõrra kokku, sest ka ergutades inimene paratamatult hüüab, et end ergutatavale paremini kuuldavaks teha. Näites 21 esinev paranenud tähendus keskendub positiivsemale tähendusele, mis ergutamisele kaasneb. Siinses näites sobivad *karjuma*-verbile lisatähendustena 'hüüdma', 'soovitama', 'meelde tuletama', aga kindlasti ei kaasne ebameeldivusega seonduvat lisatähendust, sest nii ergutamise eesmärk kui ka selle täideviimine (st mitte vandudes, ropendades ega ka vihaselt karjudes) on positiivsed.

Näide 24 oli ainus omalaadne. Kõnekeeles on väljend *minema tõmbama (tõmba minema)* saanud endale negatiivse, ähvardava tähenduse, mis aga siinsest kontekstist ei avaldu. See näide pärineb aerutajatelt.

(24)

KA: *[---] ja mõni sõit on selline kus sa lähed nagu meeletult panema ütled pfluuf nüüd
ma lähen pfluufjookseni läbi seina ja siis **tõmbad minema** ja pärast esimest
minutit oled juba kinni ja kannatad ja värki [---]*

Näites 24 kasutab KA väljendit *ja siis tõmbad minema*, viidates sellega mitte tähendusele 'alustad liiga kiire tempoga'. Kõnekeeles on väljend *tõmba minema!*, millega väljendatakse pahakspanu kõnetatava siinoleku kohta. Siinse näite tähendus on aga kas neutraalne või isegi positiivne, sest selle all mõeldakse kiiret liigutamist, mida motiveerib võistluse võit.

Lindistatud materjali põhjal selgus, et tähenduse paranemise teel slängi moodustamine ei ole produktiivne. Seda moodust kasutasid sõudjad, aerutajad ja jalgratturid, aga mitte suusatajad.

3.2.3. Tähenduse laienemine

Selles peatükis räägitakse tähenduse laienemisest. Kõikide alade sportlased kasutasid seda 7 erineva slängismi loomiseks. Näited 25 ja 26 pärinevad aerutajate ja sõudjate intervjuust. Mõlemad laiendavad nimisõna *elling* tähendust.

(25)

KS: *ja noh saladuskatte all seal **ellingus** on õõ need andurite silmad ka veits kinni kaetud*

(26)

J: *ja siis nendel kohtadel seisavad kõik need Stenni ja Kauri ja mingisugused Kaspari paadid (.) siis ongi **elling** ikkagi täis*

Näidetes 25 ja 26 esinenud nimisõna *ellingu* tähendus on EKSS (2009) sõnul 'mere või jõe kaldal paiknev rajatis, kus ehitatakse ja remonditakse laevu'. Siinses näites peetakse sõna *elling* asemel silmas sõna *paadikuur*, s.o jõe kaldal asuv rajatis, kus hoitakse väikepaate: sõudepaate, matkapaate, süstasid jms.

Näites 27 kasutab sõudja G väljendverbi *ümber käima* laiendatud tähenduses. Tavatähenduses on see seotud pöörlemise tähendusega, nt *Maa käib ümber Päikese*. Siinses näites ei toimu enam pidevat pöörlemist, vaid ühekordset paadiga ümberminekut, mida põhjustab sõudja oma oskamatus või ettevaatamatusega.

(27)

G: *mõni isegi tahab üle paadi sõita või üle aeru (.) näiteks näiteks see kaater kus on treener peale kirjutatud tahab üle aerude sõita*

I: *no hea pehme kaater ju (.) kummikas*

G: *siis pole pehme kui sa ümber käid=nah (.) õnneks pole käind aga*

Näites 27 on verb *ümber käima* saanud tähenduseks *ümber minema* ehk olukord, kui paat läheb kummuli ja sportlane kukub paadist välja. Tegemist on negatiive sündmusega, mis katkestab treeningu/võistluse.

Näide 28 pärineb sõudjate intervjuust. Selles vestlevad G ja J hooaja viimasest võistlusest, kus võisteldakse kaheksapaatidel. Siinses näites muutub omadussõna *rahulik* tähendus laiemaks.

(28)

J: *((naerab)) midagi karjub kogu aeg seal mingi (.) ma isegi ei tea*

G: *ta päris kurjaks saab vahepeal (.) tahaks talle öelda et pane see suu kinni, tahaks talle öelda et see on siuke **rahulikum** võistlus (.) [tahaks guljaatada]*

Sõudjad vestlevad võistluse ajal ergutavast roolimehest, kelle karjumine muutub väsinud ja tüdinud sportlaste jaoks häirivaks. Näites 28 laieneb omadussõna *rahulik* tähendus, mis EKSS (2009) järgi on 'vaikne, häirimatu, mittesõjaline, tasakaalukas'. See sõna saab näites 28 laienenud tähenduseks 'ebaoluline, vähetähtis, pole pingutust väärt'. Võistlust peetakse tavaliselt kohaks, kus sportlased üksteise võidu pingutavad, aga siinse näite puhul see ei kehti. G ei taha pingutada, vaid hoopis *guljaatada* ehk energiat säästa, pingutamata liikuda. *Guljaatama* on ma-infinitiivis vene keele toorlaen verbist *гулять*.

Jalgratturite intervjuus saab nimisõna *minek* laiema tähenduse. Näide 29 pärineb jalgratturitelt.

(29)

K: *magadki selle õige **mineku** maha ja oledki kaotand=na*

Näites 29 peab K nimisõna *minek* all silmas kohta, kus tempot tõsta, rohkem pingutada ja kiirendada, et kas konkurentidel eest ära saada või neist mitte maha jääda. Seega sõna saab siin kiirendamise ja kiirusega seotud tähenduse.

Suusatajate intervjuus laienes kahel verbil tähendus: *välja tulema* ja *tööd tegema*. Näide 30 keskendub ühendverbile *välja tulema* ja näide 31 ühendverbile *tööd tegema*.

(30)

I: *näiteks see et kui ta ups treenisin musta auku või ups pani üle (.) [või et tema ise] pole süüdi vaid sa ise muidugi onju agaa nagu see=et*

[---]

MK: *mis sa teed. puhkad.*

M: *kui sa õigel ajal puhkad siis on võibolla võimalik **välja tulla** aga*

Näites 30 vastavad suusatajad, kas ja kuidas on võimalik „mustast august“ ehk ületreenitusest taastuda. Taastumise asemel aga kasutab M verbi *välja tulema*, mis on tähenduselt sama mis *taastuma*, nii et verbi asendades näeks M voor välja selline: *kui sa õigel ajal puhkad, siis on võibolla võimalik (mustast august) taastuda*.

(31)

MK: *no mis on võibolla sa lihtsalt tead et sa lähed trenni sa tead et sul on jõuvastupidavus sa tead et see on noh see=on rängalt raske noh*

M: *jah*

MK: *sa tead et **sa vahest teed viiskend sekki tööd** ja kümme puhkad pulss koguaeg üleval*

Näites 31 kasutab MK ühendverbi *tööd tegema* ja siin saab lisaõna *töö* spordispetsiifilise tähenduse, mille saab tähenduse poolest asendada sõnaga *harjutus* või *treening*, nii et MK voor näeks asendustega ja lahtikirjutamistega koos välja sarnane: *sa tead, et sa vahel teed 50 sekundit üht harjutust ja 10 sekundit puhkad, aga pulss on kogu aeg kõrgel ega jõua harjutuste vahel langeda*. Seega siin kehtib laienenud tähendus pigem üksnes lisaõna *töö* kui ühendverbi kui terviku kohta, sest üldverb *tegema* laseb endaga siduda põhimõtteliselt kõiki sõnu, kuna sellel on juba algselt nii lai tähendusulatus.

Näites 32 selgub, kuidas suusatajad kasutavad üldnimetusena kitsatähenduslikku sõna *suusad*, nimetades suuskadeks ka muud suuskadega ühte komplekti kuuluvat varustust.

(32)

I: *ahah, kuidas te neid nimetate lihtsalt ütleme kui sul on kiiresti vaja öelda @ tavai võta need @ m- mis see on sis*

M: *suusad*

I: *suusasaapa asemel ütled suusad=võ*

M: *ja suusad suusasaapad suusad ja kepid*

Näites 32 kasutab M nimisõna *suusad* enama kui lihtsalt suuskade nimetamiseks. Ta peab selle all silmas laiemalt kogu varustust: suusad, suusakepid ja suusasaapad.

Sportlased laiendasid tähendusi nendel sõnadel, mis on vastavate spordialade jaoks olulised ja tihedalt kasutuses. Nii näiteks laiendasid sõudjad ja aerutajad nimisõna *elling* ('paadikuur') ja suusatajad nimisõna *suusad* ('suusad ja muu varustus koos'), sõudjad verbi *ümber käima* ('paadiga ümber minema'). Samas laiendasid sportlased ka teisejärguliste sõnade tähendusi, nt omadussõna *rahulik* ('ebaoluline, vähetähtis').

3.2.4. Tähenduse kitsenemine

Selles peatükis räägitakse tähenduse kitsenemisest. Kitsenemise teel slängisõnavara moodustamine on tähendusnihetest produktiivseim. Kitsendatakse kõikide sõnaliikide tähendusi. Tähenduse kitsenemise abil loodi 60 erinevat slängismi, st unikaalseid slängisme oli 60. Sõudjad moodustasid sel teel 20 erinevat slängisõna, suusatajad 15, aerutajad 14 ja jalgratturid 5. Kitsenenud tähendusega slängisõnu kasutati sealjuures tekstides korduvalt, kokku esinesid nad intervjuudes 113 korral.

Sportlased loovad slängi verbide tähendust kitsamaks muutes. Näide 33 pärineb sõudjate intervjuust. J kasutab siin tegusõna *liikuma* kitsenenud tähenduses.

(33)

J: *ja siis (.) oli nagu hoopis teistsugune et või kuidagi ei olnud siukest tunnet et **nüüd võiks paat hästi kiiresti liikuda** või või et me suudaksime hoida seda kiirust üleval (.) see on liiga palju tööd et see **paat liiguks** (.) et Geiriga on hoopis mugavam*

Näites 33 kitseneb *liikuma*-verbi tähendus. J annab sellele sõudepaadiga seotud kitsama tähenduse. Lauseosas *et nüüd võiks paat hästi kiiresti liikuda* tähendab *liikuma*-verb, et sõudjad oleks suutelised paati kiiremini edasi liigutama. Lausungis *see on liiga palju tööd et see paat liiguks* tähendab, et selleks et sõudjad paati kiiresti edasi liigutada suudaks, on vaja liiga palju vaeva näha. Selle näite põhjal on näha, kuidas *liikuma*-verb saab paadikeskse ja kiirusega seotud tähenduse.

Tähenduse kitsenemine iseloomustab üldise tähendusega sõnu, mille tähendus muutub teatud seltskonnas konkreetsema tähendusega sõnaks. Seda nähtust iseloomustavad sõudjate näide 34, aerutajate näide 35 ja jalgratturite näide 36.

Sõudjatel ja aerutajatel on kasutusel kitsenenud tähendusega nimisõna *paat*, mis tähendas vastavalt akadeemilist sõudepaati või süsta. Näited 34, 35 ja 36 illustreerivadki kitsenenud tähendust.

(34)

G: *mina sain endale kahetuhande üheteistkümnendal aastal uue paadi täiesti aga (.) kahjuks (.) panin sellele ilusa nime küll koos ema abiga aga (.) naise nime (.) aga šampusega üle jäi vist kastmata, see paat on saanud väga palju põntse nii et ta on puruks (.) aga sõuda saab aga ta laseb vett läbi*

I: *siis ei saa ju*

G: *saab küll aga noh ma pean kuivatama peale trenni (.) paat on seest märg nagu ja krobeline alt*

Näide 34 on pärit sõudjate intervjuust. G tutvustab siin oma peaaegu isiklikku (st sõudeklubi on seda ainult temal kasutada lubanud) sõudepaati. Akadeemilist sõudepaati, mis on samal ajal nii treening- kui ka võistluspaat, nimetatakse üldise nimetusega paadiks, kuigi paat võib ka tähendada kalapaati, rahvapaati, aerupaati, mootorpaati, päästepaati jne. Nimisõna *paat* saab sõudjate slängis kitsamaks tähenduseks 'akadeemiline sõudepaat'.

Näites 35 räägib KA, missugune on aerutajate tavaline inventar. KA kitsendab nimisõna *paat* tähendust spordikeskseks.

(35)

KA: *ei tegelt ei=jole (.) noh (.) inventar (.) ega seal **paat ja aer** rohkem ei=jole mis*

Näites 35 avaldub kitsenenud tähendus nimisõnas *paat*, mille all aerutaja KA peab silmas süsta, mida ta kasutab nii võistlus- kui ka treeningpaadina. Nimisõna *paat* on eraldiseisvana lai mõiste, tekib siinses näites kitsamalt spordispetsiifiline ja aerutamisspetsiifiline tähendus.

Tähendus kitseneb ka teistsugustel nimisõnadel, mis pole otseselt inventariga seotud. Näide 36 pärineb jalgratturitelt. T kasutab nimisõna *rull*, väljendamaks lihashooldusvahendit, mida kasutavad nii harrastus- kui ka tippportlased, et masseerida pinges või valulikud lihased pehmemaks.

(36)

T: *[rull], kas sa tead mis on rull=võ (.) fõum roll*

I: *jah ma tean, mul on kodus dšiiisõs*

T: *jaa ja siis rullin sellega [paar minti]*

Näites 36 nimetab T lihashooldusvahendit rulliks. Nimetus pärineb rulliku kujust, mis meenutabki välimuselt rulli. Sõna *rull* võib ilma täiendsõnata viidata ükskõik missugust rullikujulisele objektile, nt teerull, niidirull, tapeedirull, värvirull jne. Siinses näites on *rull* omandanud massaažirulli tähenduse, mida T nimetab selgituseks ka ingliskeelse nimetusega *fõum roll* 'foam roll'. See näitab, et rulli all mõeldakse kitsenenud tähenduses massaažirulli.

Sõudjad väljendavad verbi *sipsima* abil kiire tempo ja lühikese tõmbega sõudmist. EKSS (2009) pakub *sipsima* üheks tähenduseks 'korduvalt sipsama', kus *sips* tähendab kerge löögi või nähvaku heli. Sõudjad kasutasid verbi *sipsima*, et väljendada kiire tempo ja

lühikese tõmbega sõudmist, mida peetakse pigem halvaks tehnikaks, sest sel viisil ei liigutata paati nii kiiresti edasi, kui võiks.

Sõudjatelt pärineb ka verb *tiksuma*, mis vastupidiselt *sipsima*-verbile on seotud aeglase liikumisega. EKSS (2009) pakub *tiksuma* piltlikuks tähenduseks 'ühetooniliselt kulgema, monotoonselt korduma'. Sõudja tiksumine väljendub aeglases tempos sõudepaadiga kulgemises. Kui tiksumist seostatakse muidu kella heliga, siis *tiksuma* sinne tähendus võib olla seotud aeglase tiksumisheliga, mis iseloomustab nt vanaaegset pendliga kella, mille üks pendlilööök ei tähistanud sekundi möödumist. See peaks sõudjate puhul paika, sest nende jaoks on sekundi jooksul ühe tõmbe tegemine märk hoopis kiirest tempost.

Aerutajatelt pärineb kiire liikumisega seotud verb *rapsima*. Kiire liikumine ei ole aga siinses tähenduses hea, sest EKSSi (2009) sõnul on *raps* kiire liigutus või kraps. Rapsimise all peetakse silmas olukorda, kus aerutaja aerutõmme on kiire, ent tehniliselt lohakas, sest enese kiirel liigutamisel pole võimalik hästi iga liigutust analüüsida ega kontrollida, kuigi võistlustel peaks seda tegema. Ka *rapsima* on saanud seega spordispetsiifilise tähenduse.

Tähendusnihete teel slängiloomisviisidest on produktiivseim tähenduse kitsenemine. Sel teel loodi 60 unikaalset slängisõna. Seda moodust kasutavad kõikide alade sportlased. Kõikide sõnaliikide sõnade tähendusi kitsendatakse.

3.3. Võõrkeelte mõjul tekkinud väljendid

Võõrmõjud saab jagada kaheks, üld- ja erislängi kuuluvateks. Võõrkeelte mõjul tekkinud väljendid jagunevad tsitaatsõnadeks ehk võõrkeelest üle võetud toorlaenudeks (nt *taff* *lakk*) ning võõrmõjulisteks väljenditeks (nt *guljaatama*).

3.3.1. Tsitaatsõnad

Tsitaatsõnad jagunesid üld- ja erislängiks. Erinevaid tsitaatsõnu esines spordislängis kokku 22: jalgratturitel 9, suusatajatel 6, sõudjatel 5 ja aerutajatel 2. Lähtekeelena kasutati põhiliselt inglise keelt. Toorlaenuna võetakse üle erinevaid sõnaliike.

Tsitaatsõnu leidis enim suusatajate slängis. Selle kinnituseks on näited 37 ja 38.

(37)

M: *see=ongi siis suunatud nagu nagu võibolla noh natuke **kõrgema leveliga sportlastele***

Näites 37 on eesti slängikeelde toodud ingliskeelne nimisõna *level*, mille tähendus 'tase' on ka säilinud. Selles näites saaks sõna *level* asendada sõnaga *tase*, sest silmas on peetud tiptasemel sportlasi.

(38)

MK: *aga samas oli lahe*

M: *ei tegelikult oli jah **väga fann** et*

Näites 38 on M nõus MK öelduga, et miski oli lahe. Kinnituseks kasutab M samatähenduslikku toorlaenu *fann* (ingl *fun* 'mõnus, tore').

Suusatajate slängis leidis ka fraase, nt *uööld ränking* ja *taff lakk*. Fraas *uööld ränking* vastab ingliskeelsele fraasile *world ranking* 'koht maailma edetabelis' ning kuulub erislängi. Fraas *taff lakk* vastab ingliskeelsele fraasile *tough luck* 'kahju küll, lepi sellega' ning kuulub üldslängi. Pikemat fraasi on näha näites 39, mis pärineb suusatajate intervjuust, milles antud hetkel vesteldi võistlusraja ääres olevate ergutajate/treenerite vajalikkuse üle.

(39)

M: *see oleks hea kui oleks rada kaetud võibolla tuleks paremini välja*

I: *a kas mõnel riigil üldse on nimodi=võ (.) võtavad hullult deleks- delegatsiooni kaasa ja=sis jagavad oma=-*

MK: *=no siukest asja pole et iga kilomeetri tagant on mingi vend (.) selles=suhtes et mis nagu maailmakarikatel on **koutš eeria nou=koutš eeria***

Kui I küsib, kas mõnel riigil on hästi palju ergutajaid võistlusraja ääres, vastab MK, et see ei ole lubatud ning lisab kaks fraasi: *koutš eeria* ja *nou=koutš eeria*, mille ingliskeelsed vasted on *coach area* ja *no coach area*, mis märgivad kindlaid alasid, kus treenerid on raja äärde lubatud ja kus mitte.

Jalgratturite intervjuust paistis silma, et rattaraami materjali kohta kasutati nii inglise kui ka prantsuse keelest pärinevaid sõnu. Seda illustreerib näide 40.

(40)

I: *millest see tehtud on üldse, raam*

T: ***karboon***

I: *kas see on*

T: ***karbonfiiber***

[---]

K: *ei **karbon** ongi*

Näites 40 nimetavad T ja K süsinikkiudu (ingl *carbon fibre*) kolmel eri viisil: ingliskeelse üksiksõnana *karbon*, kus sõnarõhk on alguses, prantsuskeelse üksiksõnana *karboon* (pr *carbone*) ning ingliskeelse täispika fraasina *karbonfiiber* – kõik need on sünonüümid.

Teema, mis kõiki spordialasid iseloomustas, on vanuseklasside nimetustes kasutatavad toorlaenud. Selle võtavad kokku näited 41 ja 42, mis pärinevad jalgratturite intervjuust.

(41)

T: *tavaliselt on nii et (.) kuradi noortel on mingi augustis või sep- ei septembris noh ja eliidil ja **uu=kakskendkolm** ehk siis nagu meil (.) on juuni lõpus juuni viimane nädalavahetus põhimõttelt*

Näites 41 ütleb T *uu=kakskendkolm* ning toorlaen seisneb siin lühendis *uu*. Fraasi originaalkuju on *Under 23* (st alla 23-aastased), kuid ka ingliskeelsena lühendatakse seda kirjapildile *U23*, niisiis osaliselt on selles fraasis eesti keelt (*kakskendkolm*) ja osaliselt inglise keelt (*uu* ehk *under* 'alla'), mida ei hääldata mitte inglispäraselt (*juu*), vaid eestipäraselt (*uu*).

(42)

K: *alla kahekümnekolme*

T: *ander tuenti trii*

Ka näites 42 on viidatud samuti alla 23-aastastele mõeldud võistlusklassile. K ütleb täpselt sellesama fraasi eestikeelsena, mida T kordab ingliskeelsena ja inglise hääldusega.

3.3.2. Võõrapäraseid väljendid

Selles peatükis tutvustatakse slängiloomes kasutatud võõrapäraseid väljendeid. Võõrapärasus väljendub selles, et antud sõnad on eesti keeles olemas, kuid neid kasutatakse tähenduses, mis neile on omane inglise keeles. Harva võetakse sõnu üle teistest võõrkeeltest, nagu vene keel. Selliseid sõnu kasutasid sportlased kokku 16 korral: sõudjad ja aerutajad kasutasid seda 5 slängismi loomiseks, suusatajad ja jalgratturid 3 slängismi loomiseks.

Ingliskeelset tähendust illustreerib näide 43, mis pärineb suusatajate vestlusest võistlustulemuste teemal.

(43)

M: *ütleme et tegelikult (.) no see tunne on muidugi hea kui sa annad endast maksimumi ja sa tunned et kõik jäi rajale ja samas kui sa andsid endast maksimumi kõik jäi rajale ja sa leiad ennast sealt **neljakümnenda positsiooni pealt** siis (.) see ka ei ole väga hea tunne tegelikult kokkuvõttes ikkagi sest=et sa eeldad et sa nagu saavutad ka oma maksimumiga midagi*

Näites 43 kirjeldab M oma tundeid, kui ta pingutab väga ja ikkagi ei saa kõrgemat kohta kui 40. Eesti sõna *koht* asemel kasutab ta aga sõna *positsioon*, mis tuleneb ingliskeelsest sõnast *position*, mida tarvitatakse rahvusvahelistel võistlustel tulemuste ettelugemisel. Sõna *positsioon* on eesti keeles olemas, aga seda ei kasutata tähenduses 'koht'. „Eesti keele seletav sõnaraamat“ esitab sõnale *positsioon* kolm tähendust: asend, seisund, vaatepunkt.

Sõudjad kasutasid võõrapärase väljendina paadisilla nimetust *plott*. Seda illustreerib näide 44.

(44)

J: *mina olen põhimõttelt siis võibolla kaks korda ümber käänd (.) esimene kord oli Horvaatias kui trenn oli tehtud ja **plotis** (.) võtsin selle välimise aereu keerasin tulli lahti ja hakkasin püsti tõusma ja juba olin vees*

G: *ma olen ka nimodi (.) paadi ja **ploti** vahel=vä*

J: *ei [ikka teispoole]*

G: *[a ma kukkusin paadi ja **ploti** vahele]*

Näites 44 vestlevad J ja G sõudepaadi ümberminekust ja paadist väljakukkumisest. Sõna *plott* tähendab antud juhul 'paadisild' ja käändub nagu eesti sõna *kott* (*plott : ploti : plotti*). Vene keeles on selle tähendus 'parv', mida kirjakeeles kasutatakse väliskohakäändes (*parvele, parvel, parvelt*), kuid siinses näites kasutatakse slängisõna *plott* sisekohakäändes (*plotis*).

Võõrapäraseid sõnu luuakse vähem kui tsitaatsõnu. Sõnu küll üritatakse eestikeelseks mugandada (nt *positsioon*), kuid neist kumavad algsed võõrkeelsed fraasid (nt *position*) hästi läbi. Enamik sõnu, mida sportlased kasutasid, esinesid vaid korra. Unikaalseid toorlaene leidus rohkem kui võõrapäraseid väljendeid (nt *plott*).

Põhiline spordislängi mõjutav võõrkeel on inglise keel (*karbon* 'süsinikkiud', *mass*=*start* 'ühisstart', *superstaar*). Leidus ka vene (nt *tšalnik* 'natšalnik', *plott* 'paadisild, parv') ja

prantsuse keele mõjusid (nt *alee alee* 'alé alé', *aalaa* 'à la'). Siiski ei saa võõrkeelte mõju suureks pidada, sest alade lõikes esines nii tsitaatsõnu kui võõrapäraseid sõnu 2–9 korral.

3.4. Üldverbid ja liikumisverbid

Selles peatükis kirjeldatakse seda, kuidas eesti sportlased kasutavad spordislängi loomiseks üldise tähendusega üldverbe (*olema*, *tegema*, *panema*). Lisaks räägitakse ka spordislängis olulistest verbidest, mis väljendavad liikumist (*tulema*, *minema*, *sõitma*).

3.4.1. Üldverbid

Üldverbid on *panema*, *olema*, *tegema* (Hennoste 2000a: 1368). Selles peatükis tuleb juttu nii üldverbidest üksi kui ka üldverbidest koos lisaõnadega, st üldverbi baasil moodustatud väljend- ja ühendverbidest.

3.4.1.1. Üldverb *tegema*

Üldverbi *tegema* kasutatakse nii üksi kui ka lisaõnadega, millega moodustatakse ühend- või väljendverb (nt *lahti tegema*). Enim kasutatakse üldverbi *tegema* tähenduses 'spordiga tegelema' ja 'treenima', nii et *tegema*-verbi tähendus kitseneb, kui üldverb on üksi. *Tegema*-verbi põhjal loodi kokku 20 erinevat slängisõna. Enim kasutasid seda suusatajad (10), teised tegid sel viisil 3–4 slängismi. Sealjuures oli *tegema*-verbi ja selle ühendite esinemissagedus tekstides väga kõrge.

Näidetes 45–49 kasutatakse üldverbi *tegema* lisaõnadeta. Näide 50 ja sellele järgnev loend tutvustavad *tegema*-verbist moodustatud väljendverbe.

Näide 45 pärineb jalgratturite intervjuust. Selles tõestab T, kui hästi ta teab sõudjate treeninglaagri päevakava, kasutades *tegema*-verbi eraldiseisvana ja kitsenenud tähenduses.

(45)

T: *[viisteist kakskend] minti on enne hommikusööki see juba läheb trenni alla onjo siis tuleb hommikusöök siis **tehakse kaks tundi** onjo siis tuleb lõunasöök ja=siis **tehakse jälle mingi tund aega***

Näites 45 on üldverbid fraasides *tehakse kaks tundi* ning *tehakse jälle mingi tund aega*. Mõlemas fraasis saab üldverbi *tegema* asendada verbiga *treenima*. Siinses näites lisatakse üldverbile täpsustavaid sõnu (*kaks tundi*), aga ühend- või väljendverbi ei moodustata.

Näide 46 pärineb jalgratturite intervjuust. Selles seletab T, kuidas ta jõudis rattaspordini. See näide illustreerib, kuidas üldverb *tegema* koos tegijaga, kuid lisasõnadeta kannab spordislängis ka eraldiseisvana tähendust.

(46)

T: *no mul ei=olnud pääsu, **mul teeb isa** ei mul oli vanaisa rattur isa oli rattur et siis see=on nagu asjade loomulik käik=na*

Näites 46 kõneleb T sellest, kuidas tema isa ja vanaisa tegelesid jalgrattaspordiga enne teda. Üldverbi *tegema* võib siin tähenduse poolest asendada verbiga *tegelema*, sest T tahab öelda, et ta isa tegeleb rattaspordiga, kuid pärast parandab seda mineviku vormiga (*isa oli rattur*), vihjates sellele, et isa enam spordiga aktiivselt ei tegele. Samasuguse juhtum leidis ka sõudjate intervjuus: *aga kuna vanemad ja vennad **tegid*** ('vastava spordialaga tegelema').

Näide 47 pärineb sõudjatelt. Selles räägib G, kuidas koostöö paadikaaslasega sujub hästi ka pidevalt harjutamata.

(47)

I: *aga Udamiga?*

G: *see on on midagi müstilist jah et eelmine suvi nagu istusime korra täiesti nagu suvaliselt Viljandi paadimehel vist, seal sõitsime nagu paadiga vist plotti ära (.) see on suhtselt müstiline jaa et istud paati **mitte midagi pole teind** (.) aerud*

lihtsalt klapivad nagu kokku ja paat pfiüü liigub nagu (.) ja lihtsalt on kuidagi niimoodi et päris hea on

Näites 47 väljendab G fraasiga *mitte midagi pole teind* seda, kuidas ta pole oma paadikaaslasega pikka aega koos treeninud, aga siiski läheb neil hästi. Fraas *mitte midagi pole teind* saab endale kitsama tähenduse 'pole ammu koos sõudnud'.

Näide 48 pärineb jalgratturite intervjuust ning puudutab treeningute arvu ühe päeva jooksul.

(48)

I: *kolm trenni päevas või rohkem*

T: *kolm trenni=võ (.) meil on üks trenn ikka ((naerab))*

K: *\$ katsud ikka ühe pikaga hakkama \$ no õhtul võibolla **midagi teed juurde***

Näites 48 uurib I, kui mitu treeningut on jalgratturitel kombeks päeva jooksul teha. K väljendab ennast üldverbifraasiga *midagi teed juurde*, mille all ta peab silmas põhitreeningujärgseid lisaharjutusi või lisatreeningut. Moodustub ühendverb *juurde tegema*.

Näide 49 on pärit murdmaasuusatajatelt. Selles näites tutvustab MK üht spetsiifilist jõusaalitreeningut väljendverbi *püramiidi tegema* abil.

(49)

I: *püramiidid ja asjad=võ mis te siis teete*

MK: *mmm kõike on olnud aga nagu ses mõttes*

I: *aga mis toimib või mis te proovind olete*

MK: *noo olen ka **teind seda püramiidi** ma arvan sa mõtled seda et nagu [lähed]*

I: [jah]

MK: *lähed kordustega üles ja tuled alla tagasi (.) väga lihtne (.) aga lihtsalt on ka see=et (.) õ ütleme viis korda viis no punnitad nii palju kui tuleb (.) tõstad raskusi koguaeg jaa (.) kunii käed ja jalad 'otsa annavad siis ongi (.) aga tegelt mina olen tavaliselt*

teind mingii phh kuus kuus viis neli kolm kaks=vä ja alla ei ole tegelt nagu tulnud

Näites 49 selgitab MK üht tüüpi jõutreeningu olemust, mille kohta ta ütleb *noo ma olen ka teind seda püramiidi*. Esimest korda mainis küll I metafoori *püramiid*, ent MK jätkas vestlust ja kasutas sama väljendit, mis tähendab, et *püramiid* ja *püramiidi tegema* on suusatajate slängis olemas. Väljendverb *püramiidi tegema* tähendab, et tehakse jõutreeningut, kus kordused tõusevad ja vähenevad, nagu tõustaks püramiidi või mäe tippu ja seejärel laskutaks alla tagasi. MK selgitab lausungiga *aga tegelt mina olen tavaliselt teind mingii phh kuus kuus viis neli kolm kaks=vä ja alla ei ole tegelt tagasi tulnud*, millest järeldub, et ta alustab 6 kordusest ja korduste arv järjest väheneb (6 → 6 → 4 → 3 → 2), mida lähemale sportlane treeningseeria lõpule jõuab. MK sõnul ta korduste arvu tõusvas (2 → 3 → 4 → 6 → 6) suunas ei jätkka.

Näitega 49 on sarnane ka näide 50. Selles moodustub nimisõnast *lõik* ja üldverbist *tegema* väljendverb *lõiku tegema*.

(50)

KA: *a siis jah kolmapäeva õhtu on siuke noh on juba tugev trenn et siuke tavaliselt tehakse lõiku ja isegi võibolla üheksakümne protsendiga mingi läbitakse asju ja et noh seda reisi (.) istumist ja asja sealt välja saada (.) ja siis noh ütleme et neljapäeva hommik on kaa võibolla raske trenn veel (.) mingi lühike võibolla nelikend minutit juba siuke andmine (.) mingi lühikesed lõigud võibolla (.) et mingi spurte ja selliseid asju*

Näites 50 kasutab aerutaja KA väljendverbi *lõiku tegema* lausungis *et siuke tavaliselt tehakse lõiku*. Väljendverbi *lõiku tegema* all peab KA silmas peaaegu maksimaalset kiirust arendavat treeningut (*ja isegi võibolla üheksakümne protsendiga mingi läbitakse asju*).

Verbist *tegema* moodustati järgnevaid spordispetsiifilisi väljend- ja ühendverbe:

- *tahtsin starti teha* (**starti tegema**, 'stardiharjutust/starditõmbeid tegema');

- *kellelgi on vaja start teha et* (**starti tegema**, 'põhivõistlusele eelneval päeval suusavõistlusel startima (ja kõigi eelduste kohaselt ka finišeerima)');
- *järgmiseks päevaks soojendust teha* (**soojendust tegema**);
- *lähen teen jõudu* (**jõudu tegema**, 'jõutreeningut tegema');
- *sportlane ei soovigi enam edasi teha* (**edasi tegema**, 'spordialaga edasi tegelema');
- *motiveeritus trenni teha* (**trenni tegema**, 'treenima');
- *ei ole vaja jalgadele kangi teha* (**kangi tegema**, 'jalalihaseid jõusaalis treenima');
- *lihtsalt teed oma sõidu ära* (**ära tegema**, 'aerutad nii hästi, kui vähegi suudad ja oskad');
- *sa tegid mulksi s- see suvi=vä* (**mulksi tegema**, 'paadiga nii ümber minema, et sõudja kukub mulksti! vette');
- *ja siis on jõu vastupidavus mis on siuke tavaliselt me oleme teinud ajaga vist* (**ajaga tegema**, 'kiiruse ja aja peale jõuvastupidavust treenivad harjutusi sooritama jõusaalis');
- *ei ole olnd kuskil siukst hetke et hakkann nüüd sprinti tegema* (**sprinti tegema**, 'suusaprinteriks hakkama');
- *saad teistele haiget teha* (metafoor: **haiget tegema**, 'saad võistlussõidu ajal konkurentidele oma kiiret rattasõidu tempot dikteerida, et neid väsitada');
- *ma tegin jõusaali* (jõusaali tegema, 'jõutreeningut sooritama jõusaalis').

Üldverb *tegema* oli oma laia tähenduse tõttu sportlaste üks meelisverbidest, mille abil slängi luua. Seda kasutati eraldiseisvana, andes sellele niiviisi uue kitsama tähenduse (nt *mul teeb isa* 'mu isa tegeleb jalgrattaspordiga'), või ühend- ja väljendverbina (nt *püramiidi tegema*). Eraldiseisva verbina kujunes *tegema*-verbil välja treenimise ja spordiharrastuse tähendus.

3.4.1.2. Üldverb *olema*

Unikaalseid *olema*-verbipõhiseid slängisõnu loodi nelja ala lõikes kokku 14. Suusatajad moodustasid sel teel vaid 1 slängismi, teised moodustasid igaüks 3–5 slängismi.

Üldverb *olema* esineb nii eraldiseisvana, mille puhul muutus verbi tähendus kitsamaks ja konkreetsemaks kui originaaltähenduses, kui ka ühendverbina (lisasõnad + *olema*, nt *vait olema*). Üldverbi *olema* puhul on mõnikord keeruline vahet teha, kas lisasõnade ja verbi kokkuliitmisel sünnib uus ühendverb või mitte.

Näide 51 pärineb sõudjate intervjuust. Selles kasutab G *olema*-üldverbist moodustatud väljendverbi *sees olema*.

(51)

G: *ei tõmbe- tõmbega ka siis juba [kaasas]*

I: *[oli tunda=võ]*

G: ***kui vaimselt oled sees siis oled tõmbega ka ju sees***

Näites 51 räägivad G ja I, kuidas toimub koostöö kahepaadi mõlema liikme vahel. Nimelt eessõudja G usub, et kui paarilised on mõlemad mõttega pingutamise ja tehnika juures (*kui vaimselt oled sees*), siis tuleb ka tõmme tugevam (*siis oled tõmbega ka ju sees*). G kasutab väljendverbi *sees olema*, mille tähenduseks saab 'sportlane jälgib/kontrollib, mida ja kuidas ta paadis tegutseb'.

Näide 52 pärineb jalgratturite intervjuust, kus tol hetkel vesteldi vanuseklassidest. Selles näites kasutab T üldverbi *olema* eraldiseisvana.

(52)

T: *Karlo **oli** eliidis ja mina **olen** uu=kakskendkolm*

Näites 52 räägib jalgrattur T, missugusesse vanuseklassi kuulub Karlo (*Karlo oli eliidis*) ja missugusesse tema ise (*mina olen uu=kakskendkolm*). Selle näite *olema*-verb esineb eraldiseisvana ning viitab sellele, missuguses klassis on sportlastel ette nähtud võistelda. Sisuliselt tähendavad siin *oli/olen* sama mis *kuulub/kuulun* (vrd *Karlo kuulus eliiti ja mina kuulun uu=kakskendkolme*).

Näites 53 on *olema*-verb eraldiseisev, kuid verbi algtäendus muutub kitsamaks. See näide pärineb jalgratturitel: K ja T seletavad, mille järgi valitakse jalgrattaklubides välja rattureid, kelle võidu nimel hakkab kogu rattatiim, sh samasse klubisse kuuluvad konkurentidest sportlased, vaeva nägema.

(53)

K: *ja vaadatakse mis mees sa oled mis omadused sul on*

T: *vaadatakse mis võidusõit sul on kellele võidusõit sul on (.) kõik võidusõidud ei sobi nagu kõigile ratturitele (.) kellele võidusõit sobib ja kes mis vormis on*

Näites 53 vestlevad K ja T neist omadustest (füüsiline vorm, eelseisva võistluse sobivus, sportlase pikkus, kaal jms), mis peavad sellel jalgratturil olema, kelle võidu nimel tiimina vaeva nähtaks. Nad tõdevad, et igal jalgratturil tekivad meeliskiilid ja -distsid, mis neil paremini õnnestuvad. T kasutab võidusõidu sobivuse kirjeldamiseks lausungit *vaadatakse mis võidusõit sul on* – siin saab üksik *olema*-verb endale kitsamaks tähenduseks 'sobima', st vaadatakse, missugune võistlus sportlasele kõige paremini sobib, et see kogu rattameeskonnale edu tooks.

Näide 54 pärineb sõudjate intervjuust. G seletab I-le, kuidas nende paatkond ei olnud võistlussõidu esimeses pooles liider, vaid oli konkurentidest maha jäänud.

(54)

G: *me olime maas alguses ju*

I: *kui paljuga või [millal te siis hakkasite]*

G: *[päris kindlasti olime maas] aga siis seitsmesaja peal vaatasin=et (.) teine Kalevi vend Kalevi paatkond hakkab veidi vajuma (.) siis ma ütisin=et me ei tohi tei- teistest klubidest ka kedagi saata ja siis õnneks seljatagant Udam ütles et @ tavai nüüd on mineku koht @ ja siis me läksime kilomeetri peal (.) väga rasked tingimused olid=et*

Näites 54 saab esimese voo lausung *me olime maas alguses ju* oma tähenduse normikeelselt verbilt *maha jääma*, aga et tol hetkel toimunud paremini kirjeldada,

moodustab G väljendverbi *maas olema*, mis tähendaks maapinnal/põrandal paiknemist. Siinses näites aga tähistab see G ja Udami paatkonna mahajäämist. Kolmanda voo *päris kindlasti olime maas* tähistab samamoodi mahajäämist nagu esimese voo lausung, aga sedagi väljendatakse verbi *maha jääma* asemel *maas olema* abil, ilmselt et rõhutada olevikus toimumist, sest *jäi maha* viitaks nii füüsiliselt kui ka ajalisel kaugemale kui *oli maas*.

Näites 55 räägivad sõudjad J ja G, kuidas enne viimase võistluspäeva viimast võistlussõitu on sportlased kurnatud. Siinses näites moodustab *olema*-verb väljendverbi koos lisasõnaga *all*.

(55)

J: *najah see ongi jah [viimane sõit]*

G: *[ja enne ka juba] juba ühel päeval selle päeva jooksul ka enne ka kaks sõitu all olnd (.) eelmisel päeval vist neli vist tavaliselt on alla tulnud (.) mis on juba para-*

Näite 55 teises voo moodustab G üldverbi baasil väljendverbi *all olema* ja paneb selle mineviku vormi tähenduses 'ära toimuma'. Seega *enne ka kaks sõitu all olnd* tähendab, et enne käesolevat võistlussõitu on sõudjad juba enne pidanud mitu korda ühe-kahe päeva jooksul võistlema lühikeste puhkepausidega.

Üldverb *olema* on seotud millegi olemasolu või omadustega (nt *krambis olema*), millele eraldiseisvana muud tähendust peale olemasolu ja omaduse ei anta. Sportlased kasutasid *olema*-verbist moodustatud ühend- ja väljendverbe (*all olema* ja *sees olema*) rohkem kui *olema*-verbi eraldiseisvana.

3.4.1.3. Üldverb *panema*

Selles osas tutvustatakse slängisme, mis moodustatakse *panema* abil. *Panema*-verb esineb nii üksi, mil see saab kitsama tähenduse, kui ka väljendverbina, mil tekib originaaltähendusega võrreldes uus tähendus. Selle abil moodustati kokku 12 unikaalset

slängismi: suusatajad moodustasid sel teel üksnes 1 slängismi, sõudjad ja aeruajad kumbki 3 slängismi ja ratturid tegid sel viisil 5 erinevat slängismi.

Näide 56 on pärit jalgratturitelt ning selles vesteldakse teemal, kas võistlussõidu rasketel hetkedel tekib katkestamise tunne ja kuidas selle vastu võidelda.

(56)

I: *aga seda tunnet ei=ole et kui kogu keha on piimhapet täis ja pritsib välja igalt poolt et=siis [tavaii]*

K: *[siis paned juurde]=noh*

Näites 56 küsib I, kas valutavad lihased ei vähenda sportlase motivatsiooni võistlussõidu ajal. K vastab sellele: *siis paned juurde=noh*, mille all ta peab silmas, et raskel hetkel tuleb kiirust ja jõudu lisada, st rohkem pingutada. Selles näites kasutab K ühendverbi *juurde panema*. Kontekstist selgub, et *juurde panema* saab uue tähenduse 'rohkem pingutama'. EKSSi (2009) järgi on *juurde panema* tähendus 'lisama', mis tähenduse poolest ka siinsesse näitesse sobib, kuid on omandanud kitsamalt spordialase tähenduse.

Näide 57 pärineb aerutajate intervjuust ning siin kasutab KA üldverbi *panema* kahel juhul eraldiseisvana, nii et verbile lisandub spordispetsiifiline tähendus.

(57)

KA: *no kergelt maas aga nina=ninas andmine käis ja siis õ (.) ütleme sadaviiskend meetrit enne lõppu olime juba täiesti kõrvuti et kes nüüd lõpu ära kannatab see nagu noh phüüh on hästi ja siis Kaspar tagant=august karjus=et @ **TAVAI PANGE NOH** @*

KS: *no viimane buust niiöelda*

KA: *no=nüüd et kõik välja noh (.) no=et teed enamvähem teed ühe tõmbe ära ja siis ma- ja siis mu selja=tagant Markel ütles @ **ärge pange** @ ((imiteerib kõrge häälega))*

Näites 57 kasutab KA *panema*-verbi nii esimeses kui ka viimases voorus tähenduses 'rohkem pingutama, tempot tõstma'. Ühel juhul (*TAVAI PANGE NOH*) tähendab *panema*, et tempot tuleb tõsta ja rohkem pingutada, aga teisel juhul (*ärge pange*) vastupidi – tempot ei tohiks lisada. Näide 58 tõestab, et samas tähenduses, nagu näites 56 kasutati ühendverbi *juurde panema*, saab kasutada ka *panema*-verbi eraldiseisvana.

Näide 58 pärineb jalgratturite intervjuust ning jututeemaks on mõlema mehe äsja lõppenud võistluste tulemused. Selles näites kasutab K väljendverbi *ära panema*, millele on antud uus kitsam tähendus.

(58)

K: *tulemus ei olnud siuke nagu oleks pidanud=nah*

T: *Karlol on ikka täitsa perses mul on natuke parem*

K: *Timmol tuli siuke nagu ta pidi tulema=na (.) kõik teadsid et nagu see Mäo paneb ära talle, ta ise ei teadnud*

T: *olevait*

Näites 58 kasutab K *panema*-üldverbist moodustatud väljendverbi *ära panema* lausungis *kõik teadsid et nagu see Mäo paneb ära talle*. Selles näites saab väljendverb *ära panema* tähenduse 'edestama, võitma'.

Näites 59 räägitakse jalgratturite seas tavalistest vigastustest. Selles näites kasutab K *panema*-verbi eraldiseisvana, kuid normikeelsest erinevas tähenduses.

(59)

K: *[mul on mõlemad] rangluud olnd pooleks*

I: *mmh (.) see peaks enamvähem olema kõige hullem asi mis juhtub ju, ei=vä*

T: *ei see=on kõige tavalisem mis juhtub*

K: *[see=on kõige tavalisem jah]*

T: *[mis juhtub ratturil]*

[---]

K: *aasta algul panin ühe aasta lõpus panin teise*

Näide 59 annab K viimases voorus (*aasta algul panin ühe aasta lõpus panin teise*) üldverbile *panema* uue ja kitsama tähenduse '(luud) murdma', sest näite alguses on juttu ranglumurdudest. Selle lausungi *panema*-verbi saab tähenduse poolest asendada verbidega *murdma* (st *aasta algul murdsin ühe*). Miks siin *panema*-verbi kasutatakse, võib olla seotud kukkumisega, mille kohta kõnekeeles öeldakse nt *ninali panema, kõhuli panema*.

Näide 60 pärineb suusatajate intervjuust, kus parajasti vesteldi ebaõnnestumistest võistlustel. MK räägib oma kukkumisest võistlussõidu alguses.

(60)

MK: *jaajaa (.) mina näiteks stardis jäin väga palju magama langesin viimaseks=onjo läksin esimeses kurvis ajalugu tegema ja sis **panin kõhuli** (.) et noh siukseid asju nagu ikka juhtub ja kasvõi see Kaubamaja sprint oli ka see nagu et natukenegi magama jääd on võistlus läbi*

Näitega 60 sarnaneb näide 61, mis pärineb jalgratturite intervjuust. Selles näites vesteldakse võistluse ajal kukkumisest. Järgnevas näites on kaks väljendverbi: *pikali panema* ja *üle pea panema*, mis väljendavad erinevat sorti kukkumisi.

(61)

T: *[mis tegelt ei ole üldse naljakas kui keegi kukub]*

K: *keegi kes sulle üldse ei meeldi **pane** **pikali** sa vaatad seda=et @ jumala hea @*

T: *vahel ikka juhtub jah (.) keegi sõidab lihtsalt kraavi noh (.) **pane** **üle pea***

Näites 61 väljendavad T ja K erinevat viisi kukkumisi. Väljendverb *üle pea panema*, mis pärineb viimasest T voorust (*pane üle pea*), tähendab, et jalgrattur lendab üle jalgratta lenkstangi ja esiratta, kuid missugusele kehaosale kukutakse (nagu väljendati näites 60: *panin kõhuli*), ei täpsustata. Sama üldiseks jääb ka K vooru väljendverb *pikali panema*, mille all mõtleb K, et jalgrattur kukub maha, kuid ei selgu, kas sportlane kukkus küljele/külili, näoli, kõhuli, selili.

Üldverb *panema* eraldiseisvana esineb näites 62, mis on pärit aerutajatelt (KA voorukatkendis on ka teisi üldverbe, kuid neile ei keskenduta).

(62)

KA: [---] *ja mõni sõit on selline kus sa lähed nagu meeletult panema ütled pfiuuf nüüd ma lähen pfiuuf jooksen läbi seina ja siis tõmbad minema ja pärast esimest minutit oled juba kinni ja kannatad ja värki [---]*

Näide 62 keskendub üksikverbile *panema*, mis asub katkendi alguses: *lähed nagu meeletult panema*. Selles näites pole *panema* väljendverb, sest *minema* on eraldiseisev ja lisab *panema*-verbile kavatsuse ja tuleviku tähenduse, nii et selles lausungis võiks sinavormis *lähed* asendada fraasiga: *kavatsed/plaanid minna*. Verbil *panema* on siinses näites tähendus 'pingutama, ennast ületama'. Kogu lausungi saab asendada nii: *kavatsed minna kõvasti pingutama*.

Üldverbi *panema* ei saa produktiivseks slängi tekkemehhanismiks pidada. Sellest verbist moodustatavate slängismide tähendused on seotud kolme valdkonnaga: pingutamine, kukkumine ja võitmine.

3.4.2. Liikumisverbid

Selles alapeatükis tutvustatakse levinud verbide *tulema*, *sõitma* ja *minema* kasutusi sportlaste slängisõnavaras. Järgnevaid verbe ühendab see, et need väljendavad konteksti spordi kontekstis. *Tulema*, *sõitma* ja *minema* on klassikalises mõttes liikumisverbid ja tähistavad füüsilist liikumist ka kirjakeeles.

3.4.2.1. Liikumisverb *tulema*

Tulema-verbi kasutavad sportlased pigem harva selle piiranguid seadva tähenduse tõttu. Eraldiseisvana saab see ainult ühe tähenduse 'õnnestuma' (nt *ikkagi tuli ära*). Sportlased moodustavad *tulema*-verbist üksikuid väljendverbe, nt *alla tulema* ('kogunema'). *Tulema*-verbi abil ei looda eriti palju erinevaid slängisme.

Näide 63 pärineb jalgratturite intervjuust, mil räägiti heast ja halvast enesetundest võistlussõidu ajal. Selles näites kasutatakse üldverbi *tulema* üksi, nii et verbile tekib uus tähendus.

(63)

K: *aga pigem oleneb kuidas sul tunne on (.) kui sa tunned kiirust ja tunned jalatunnet vaatad tunned väga pask on siis on aint \$ sitad mõtted peas \$ agaa kui tunned on jalg on päris hea liigub ennast päris hästi siis ergutad ennast pigem vaatad et ohoo **siit ikka tuleb midagi***

K kirjeldab näites 63, missugune tunne on võistelda, kui oled kas heas või halvast füüsilises vormis, millest tulenevalt on ka enesetunne vastavalt kas hea või halb. Näite viimasel real asuv *siit ikka tuleb midagi* viitab sellele, et *tulema*-verb saab tähenduseks 'õnnestuma' ja kogu lauseosa *siit ikka tuleb midagi* tähendab umbes: 'kui enesetunne on hea, siis võistlus õnnestub', viidates jalgratturi potentsiaalile edu saavutada.

Sarnase tähendusega on ka sõudjatelt pärinev näide 64. Tol hetkel vestlesid sõudjad hooaja viimasest võistlusest ning sellest, et see pole enam tähtis võistlus, mille võidu nimel pingutada viitsitaks. Siin kasutab J *tulema*-verbiga moodustatud väljendverbi *ära tulema*.

(64)

J: *[siis kui Laika eet-] eessõudjaks pandi siis oli küll (.) kuidagi mingi tempo kolmekümnega kolmekümneühega sõitsime läbi (.) ja siis lõpuks võitsime ühe sekundiga (.) meil oli nagu selgelt nõrgem paatkond ka isegi (.) aga **ikkagi tuli ära***

Näites 64 räägib J, kuidas paatkond, kuhu ka tema kuulus, sõudis sügisesel regatil tempoga 30–31 tõmmet minutis, mis tema hinnangu kohaselt on liiga madal tempo. Sellest siiski piisas, et võistlus võita. Võidu kohta ütleb ta: *aga ikkagi tuli ära*, kasutades võitmise väljendamiseks väljendverbi *ära tulema*.

Näites 65 räägivad sõudjad J ja G, kui mitu korda on nad pidanud võistlema sel ja sellel eelnenud päeval, enne kui viimase võistlussõidu starti lähevad.

(65)

J: *najah see ongi jah [viimane sõit]*

G: *[ja enne ka juba] juba ühel päeval selle päeva jooksul ka enne ka kaks sõitu all olnd (.) eelmisel päeval vist neli vist tavaliselt on alla tulnud (.) mis on juba para-*

Näide 65 illustreerib *tulema*-verbist moodustatud väljendverbi *alla tulema*. Siinses näites võib G vooru lausungi *eelmisel päeval vist neli vist tavaliselt on alla tulnud* tähenduse poolest asendada lausungiga *eelmisel päeval on vist tavaliselt juba neli võistlussõitu peetud/toimunud*. Siinses näites pole *alla tulema* seotud mitte üles-alla suunaga, vaid viitab samal ja eelmisel toimunud võistlus(t)ele. Verb *tulema* on nelja spordiala lõikes aluseks üksnes 6 unikaalsele slängisõnale.

3.4.2.2. Liikumisverb *sõitma*

Verb *sõitma* on spordikeeles eriti levinud, sest see tähistab (sportlikku, spordivahendiga) liikumist, mida inimene ise põhjustab. Seda võidakse väljendada kas otsesõnu koos lisasõnaga (nt *paadiga sõitma*) või verbi tähendus kitseneb (nt *temal peab olema võimalus ikkagi nagu tegijamatega sõita* 'tal peab olema võimalus kõrgema tasemega paatkonnas sõuda'). *Sõitma*-verbist moodustati nelja spordiala lõikes 36 unikaalset slängismi: sõudjatel esines 15 erinevat slängismi, aerutajatel 14, suusatajatel 4 ning jalgratturitel 3.

Aerutajate intervjuust pärinev näide 66 tutvustab väljendverbi *tühjaks sõitma*, mida kasutati väsimuse kontekstis.

(66)

KA: *[kiire] sõit tegelt ei pea alati olema raske selles mõttes et sa võid sõita ajaliselt väga kiiresti (.) noh vale on öelda mugavalt selles mõttes sa oled ikkagi väsind ja end tühjaks sõitnud a sa ei ole midagi lollisti teind selles mõttes et õõ (.) poolel*

maal kust kunagi raskeks ei lähe läheb järsku raskeks või midagi sellist et sa ei ole selliseid lollusi teind

Näites 66 kirjeldab KA üldistavalt võistlussõitu ning mis sellega kaasneb. Väljendverb on fraasis *end tühjaks sõitnud*. KA kasutab väsimuse kirjeldamiseks väljendverbi *tühjaks sõitma*, mille lisasõna *tühjaks* viitab pingutusjärgele energiavarude lõppemisele. Verb *sõitma* tähendab siin üldises plaanis paadiga sõitmist. Fraasi *end tühjaks sõitnud* võib tähenduse poolest asendada nii: 'oled maksimaalselt pingutanud'.

Näide 67 pärineb suusatajatelt ja puudutab katsevõistluste edu, mis tagaks pääsme välisvõistlustele Eestit esindama. Selles näites on verb *sõitma* eraldiseisvana.

(67)

MK: *[no selles=mõts] (.) nagu kui sul pannakse enne hooaega paika nagu*

M: *sa tead kus sa pead sõitma nagu*

MK: *ja sa ei sõida siis on=no (.) taff lakk no ses=mõts sa pead nagu, ei ole see=et kuule=et ma võitsin teda iga teine võistlus aga näed seal ei võitnud (.) kui sa tead et sul on nagu see võistlus kus näiteks on (.) selle võistluse võitja saab emmemmile=no ja ta võidab siis ta saab (.) selles mõttes on nagu (.) minu=arust ikkagi aus süsteem sest=et (.) aga noh jah üks endal muidugi on nagu (.) halb tunne et kui oled nagu kõik ülejäänud võistlused paremini teind ja sis ühel nagu ebaõnnestud siis on nagu (.) üsna sitt tunne*

Näites 67 on M ja MK voorudes öeldud *sõitma* saanud uue kitsenenud edule keskendunud tähenduse 'hästi esinema, ennast tõestama, edukalt võistlema'. M alustab tingimuslauset (*sa tead kus sa pead sõitma nagu*) ja MK lõpetab selle (*ja sa ei sõida siis on no*). M ja MK peavad selle all silmas, et sportlane peab ise teadma ja end kokku võtma katsevõistlusel, mille võitja saadetakse nt maailmameistrivõistlustele.

Liikumisverb *sõitma* esineb koos partitiivivormis lisasõnadega (nt *lõiku*, *kahest*), millest osal juhtudel moodustub väljendverb. Nähtust illustreerib näide 68, mis pärineb sõudjatelt, kes vestlesid üksikaerusõudmisest.

(68)

- J: *aga ja muidu mul küll jah mõlemad vanemad olid üksikaeru sõitjad (.) vennad (.)
Jaan ja Juku mõlemad sõitsid üksikaeru pigem=ja (.) nii=et (.) ma ei tea sis=kui
mina hakkasin tegema siis oli pigem juba paarisaeu peale mindi üle (.)
millegipärast*
- I: *[okei]*
- J: *[või seal Reeda all] ei la- pandud mind üksikaeru sõitma*
- G: *sinna vähesed pannakse need kes=nagu (.)*
- J: *[mul mul ei olnud] kedagi kellega sõita lihtsalt*

Näites 68 kasutab J kahel korral väljendverbi *üksikaeru sõitma*: lausungis *Jaan ja Juku mõlemad sõitsid üksikaeru pigem=ja* ning lausungis *või seal Reeda all ei la- pandud mind üksikaeru sõitma*. Lisasõna *üksikaer* viitab üksikaerulisele paadile, kus sõudja sõuab ühe aeruga. Sellele nii-öelda vastandub paarisaeeruline sõudepaat, kus sõudja sõuab kahe aeruga. Üldverb *sõitma* tähendab siinses näites akadeemilise sõudepaadiga sõudmist ja partitiivvormis *üksikaeru* viitab sõudepaadi tüübile.

Näites 69 räägivad sõudjad sügisesest regatist, kus terve paatkond oli demotiveeritud, ent hoolimata kehvast tempost ja nõrgast füüsisest õnnestus neil võistlus võita. J kasutab selles näites väljendverbi *läbi sõitma*.

(69)

- J: *[siis kui Laika eet-] eessõudjaks pandi siis oli küll (.) kuidagi mingi tempo
kolmekümnega kolmekümneühega **sõitsime läbi** (.) ja siis lõpuks võitsime ühe
sekundiga (.) meil oli nagu selgelt nõrgem paatkond ka isegi (.) aga ikkagi tuli ära*

Näite 69 väljendverb *läbi sõitma* on saanud halvenenud tähenduse. J viitab lausungiga *kuidagi mingi tempo kolmekümnega kolmekümneühega sõitsime läbi*, et nende võistlustempo oli liiga madal tavapärasega võrreldes. Väljendverb *läbi sõitma* saab siinses kontekstis tähenduse 'pingutamata, laisklevalt sõudma'. Negatiivsust kannab edasi sõna *läbi*.

Sootuks teistsugune *sõitma*-verbi tähendus ja kasutus on näites 70, mis pärineb sõudjate intervjuust. Järgnevalt moodustab J väljendverbi *ette sõitma* – nii viitab ta akadeemilises sõudepaadis oleva ratastel liikuva istme abil tõmbe algusesse liikumisele.

(70)

J: *vist küll jah ja siis nagu (.) tahtsin starti teha olin äge vend hoovasin (.) sis mõtsin=nagu pidurdan **sõidan kohe ette** ja jään seisma (.) ja läksin liiga ette ja õõ ((naerab)) käisin lihtsalt ümber*

Näites 70 kasutab J väljendverbi *ette sõitma* pingiga sõitmise kohta, samas ei maini sõnagi pingi enda kohta. Kui EKSS (2009) annab *ette sõitma* tähenduseks 'sõitma lähedale' ja 'mööda, ettepoole sõitma', siis siinne näide *sõidan kohe ette* on teistsuguse tähendusega. Väljendverb *ette sõitma* on seotud ette-taha suunaga, sest ka pink liigub sõudepaadis siinidel liikumissuuna suhtes ette-taha (verbi *taha sõitma* ei kasutata, sest sel juhul on juba tegemist tõmbega).

Näide 71 pärineb jalgratturitelt. Selles kasutab T ühendverbi *peale sõitma*, millega ta kirjeldab jalgratturite võistlusjärgset rutiini.

(71)

T: *pigem ei ole jah sõit on läbi siis sa no peale eraldistarti **sõidad peale** ega see muidu väga ea- väga oluline ei ole noh see eraldistart see on siuke (.) tund aega sa oled ikka reaalselt persses asendis väga sundasendis ja oma võimete piiril siis sa oled peale sõitu siis sa oled persses omadega*

Näites 71 ütleb T *siis sa no peale eraldistarti sõidad peale*, mille all peab ta silmas tähendust, et pärast eraldistardiga võistlussõidu finišit sõidetakse veel veidi jalgrattaga, et keha lõdvestada ja taastuda. Ühendverb *peale sõitma* moodustub liikumisverbist *sõitma*, millega viidatakse jalgrattasõidule, ja postpositsioonist *peale*, mis viitab ajale pärast finišeerimist.

Näites 72 keskenduvad aerutajad KS ja KA ühe ammu toimunud võistluse paatkonna täpse koosseisu meenutamisele. Siin tekib mitu väljendverbi: *esimest auku sõitma, neljandat auku sõitma ja neljandat sõitma*.

(72)

KA: *no igatahes Kaspar mina ja üks Markel oli kindlasti ma ei mäleta seda neljandat
(.) äkki Markel sõitis esimest auku*

KS: *ei tahaks uskuda*

KA: *äkki sina sõitsid esimest auku*

KS: *äkää ei ma olin taga*

KA: *äkki Markel sõitis neljandat auku*

KS: *ei ma olin taga*

KA: *sina sõitsid neljandat=vä*

Näites 72 kasutatavad väljendverbid *esimest/neljandat auku sõitma* ja *neljandat sõitma* on sisuliselt sama tähendusega. Lausungitega *äkki Markel sõitis esimest auku* ja *äkki sina sõitsid esimest auku* väljendab KA, et metafoorne nimisõna *auk* on istekoht paadis. Igal kohal istuval sportlasel on omaette ülesanne: *esimene auk* ehk tempomeister dikteerib ülejäänud paatkonnale tempot. Istekohti nummerdatakse sõidusuunast lugemist alustades, seega neljases süstas on tempomeister esimene ja kõige tagumine aerutaja on neljas. Lausung *sina sõitsid neljandat=vä* erineb eelmistest lausungitest väljajäetud nimisõna *auk* poolest, kuid sisu on sama.

Kõigi nelja ala sportlaste verbiga *sõitma* loodud väljend- ja ühendverbid ning üksikult esinevad *sõitma*-verbid on järgnevas loendis:

- *nad sõitsid Björn=dääliga (Björn Dæhlie'ga sõitma, 'nad kandsid suusatades Björn Dæhlie firma riideid')*;
- *sõidetakse ratast (ratast sõitma, 'sõidetakse jalgrattaga')*;
- *üksteise järgi sõitma ('tempotegija järgi sünkroonselt aerutama')*;
- *rulli sõita või joosta ei saa=või (rulli sõitma, 'rullsuuskadega sõita või joosta ei saa')*;
- *tuhandet sõidetakse (tuhandet sõitma, '1000meetrisel distantil aerutatakse')*;

- *sa tead kus sa pead sõitma nagu ja kui sa ei sõida siis on no* (**sõitma**, 'sa tead, kus sa pead edukalt suusatama/võistlema, ja kui sa ei ole edukas, siis on halvasti');
- *tahtsin kolmesaja sisse sõita* (**sisse sõitma**, 'tahtsin esimese 300 lõpetaja hulgas suusamaratonil finišeerida');
- *ma olen mingi pool elu neljases sõitnud* (**neljases sõitma**, 'ma olen pikalt neljapaadis sõudnud');
- *Jaan ja Juku mõlemad sõitsid üksikaeru pigem* (**üksikaeru sõitma**, 'Jaan ja Juku sõudsid mõlemad pigem üksikaerulistes sõudepaatides');
- *huvitav on sõita üheseid* (**üheseid sõitma (Pl)**, 'huvitav on ühepaatidel sõuda');
- *Oskar sõitis üksikaeru kahesega mööda* (**üksikaeru kahesega sõitma**, 'Oskar sõudis üksikaerulise kahesega mööda');
- *Mati otsustas et ei see ei lähe ja hakkas Kaur seda sõit- temaga sõitma* (**temaga sõitma**, 'Matti otsustas, et hoopis Kaur peab hakkama temaga koos kahest sõitma');
- *vaikselt sõidan seal* (**vaikselt sõitma**, 'sõuan rahulikus tempos');
- *mõni isegi tahab üle paadi sõita või üle aeru* (**üle paadi/aeru sõitma**, 'mõni tahab isegi üle sõudepaadi või aeru kaatriga sõita');
- *sis mõtsin nagu pidurdan sõidan kohe ette ja jään seisma* (**ette sõitma**, 'mõtlesin sõudepaati liikumise pealt pidurdada, kohe pingiga tõmbe alguse asendisse liikuda ja seisma jääda');
- *ees sõita* (**ees sõitma**, 'aerutamistempot dikteerima');
- *Horvaatias sõitsime kahest ei tulnud üldse välja* (**kahest sõitma (Sg)**, 'Horvaatias sõudsimine kahepaadis, aga ei tulnud hästi välja'), *sõitsime kahest* ('aerutasime kahese süstaga');
- *kõik teised leiavad oma rütmi seal paremini ja sõidavad lihtsalt mööda noh* (**mööda sõitma**, 'konkurendid leiavad tõmberütmi paremini ja sõuavad minust mööda');
- *panime uue silla all vette ja sõitsime klubisse ära* (**ära sõitma**, 'panime sõudepaadi silla all jõkke ja sõudsimine sõudeklubi paadisilda tagasi');
- *sõitsime ära ja oli nagu (.) siuke meh* (**ära sõitma** 'sõudsimine finišisse, aga ei olnud võistlusega rahule');
- *tõmme on ikkagi nõrk aga enamvähem (.) sõidab ära no* (**sõidab ära (!)** 'tõmme on küll nõrk, aga sõidame peaaegu normaalselt');

- *sõitsin ennast esimeses augus täiesti surnuks* (**ennast surnuks sõitma**, 'tempotegijana aerutades pingutasin võimete piirini');
- *ma aa=laa sõidan teist lõiku alati paremini kui esimest lõiku* (**lõiku sõitma**, 'ma näiteks sõidan teise kiirenduse ajal alati paremini kui esimese ajal');
- *üle oma võimete sõitma* ('rohkem pingutama, kui keha selleks suuteline on');
- *hakkame paatkonda ka sõitma siin* (**paatkonda sõitma**, 'hakkame siin paatkonnas aerutama');
- *end tühjaks sõitnud* (**end tühjaks sõitma**, 'pingutasin üle oma võimete piiri');
- *sikasakat sõita* (**sikasakat sõitma**, 'siksakki aerutada');
- *sõidan oma sõitu* (**oma sõitu sõitma**, 'aerutan oma tempo ja enesetunde järgi, konkurentidest ei tee välja');
- *kiiresti sõitnud; kiiremini sõita* (**kiiresti/kiiremini sõitma**, 'kiire(ma)s tempos aerutama');
- *sõitsin lihtsalt lõdvestust lõpuks* (**lõdvestust sõitma**, 'aerutasin lihaseid lõdvestavas rahulikus tempos');
- *kas sa sõidad sajakolmekümnega või kradi sajaõheksakümneviiega* (**130- või 195-ga sõitma**, 'kas sul on jalgrattaga sõites pulss 130 või 195 lööki minutis');
- *sõitsid kahekümnega ja natuke paremas asendis* (**kahekümnega sõitma**, 'sõitsid jalgrattaga 20 km/h ja natuke paremas asendis');
- *Pärnu mehed ainult eraldit sõidavadki jah* (**eraldit sõitma**, 'Pärnu meestel tulevad eraldistardist rattavõistlused hästi välja');

Sellest loendist järeldub, et *sõitma*-verbil on tähendus põhiliselt liikumisega seotud, kusjuures liikumine osalt erineb vastavalt sellele, kas tegu on suusatamise, aerutamise, sõudmise või jalgrattaspordiga. Kui üldiselt oli verbe võimalik *ma*-tegevusnime kujule viia, siis erandiks oli *sõidab ära*, mis on kindlalt sinavormis fraasi algvorm. Verb *sõitma* ei dikteeri slängis rektsioonikäänet: kasutati nii ainsuse kui ka mitmuse osastavat (*üksikaeru sõitma; üheseid sõitma*), kaasaütlevat (*kahekümnega sõitma*), seesütlevat (*neljases sõitma*). Siiski esines verbifraasi esiosas rohkem osastavat käänet. Kusjuures kindlaks pole määratud ka see, mis sõnaliiki täiendosa verbiga liituda tohib.

Verb *sõitma* on sportlaste slängis üks põhilisi verbe, millega slängi luua. *Sõitma*-verbiga tähistatakse põhiliselt teatud viisil liikumist, mis sõltuvalt spordialast ja vahendist saab endale erinevaid tähendusi. Verb *sõitma* eraldiseisvana tähendab enamasti kas suusatamist, sõudmist, aerutamist või jalgrattasõitu. Ühend- või väljendverbina sõltub tähendus täiendsõnast, aga tähendus võib ka teatud kontekstis kitseneda. *Sõitma*-verbist moodustati kokku 36 slängismi. Siiski esineb selle verbi põhiseid slängisme tekstides kokku palju rohkem, sest kasutatakse väga palju sarnase vormi ja tähendusega slängisme. Eriti kehtib see veesportlaste kohta.

3.4.2.3. Liikumisverb *minema*

Verb *minema* on oma kirjakeelsete tähenduste rohkuse tõttu sobiv uute ja kitsenenud tähenduste ning väljendverbide loomiseks: nimelt pakub EKSS (2009) *minema*-verbile 13 erinevat tähendust. *Minema*-verbi kasutati nii üksi kui ka koos lisaõna(de)ga väljendverbina. *Minema*-verbi põhjal loodi 14 erinevat slängismi. Rohkem kasutasid seda suusatajad (8), vähem ratturid (4) ning aerutajad (1) ja sõudjad (1).

Näide 73 on pärit jalgratturilt. Selles näites seletab T, missugustel võistlejatel ja missugustel tingimustel õnnestuvad eraldistardiga võistlussõidud paremini kui teistel.

(73)

T: *[aga siuke] eraldistart on lihtsalt et kui tehnilisi apse ei ole siis võidab tugevam no (.) aga seal on jah seal võib sul sada asja juhtuda na (.) [läheb kumm või ja läheb kumm või mida iganes]*

Näites 73 kirjeldab T, missugused õnnetused võivad eraldistardiga võistlustel juhtuda ja toob näite, et rattakumm võib puruneda, katki minna: *läheb kumm või ja läheb kumm*. Siin näites on *minema*-verb saanud tähenduse 'purunema', lisaõna *katki* on välja jäetud.

Näide 74 pärineb suusatajatelt ja selles kirjeldab MK, kuidas ta on kahetsenud või millele mõelnud pidutsemisele järgnenud päeval. MK loob väljendverbi *nulli minema*.

(74)

MK: *sis on nagu motiveeritus trenni teha on uuesti tagasi=ja (.) no vähemalt minul endal on küll nii tavaliselt (.) et käid väljas ära ja siis järgmine päev mõtled et oo f- šitt nüüd **mu puhkepäev või taastumispäev läks [täiesti nulli]** onju et nüüd on nagu homme trennis nii=nii raske*

Näites 74 nimetab MK puhkepäeva kasutult veetmist peost taastumisele, kuigi puhkepäev oli ette nähtud rasketest treeningutest väljapuhkamiseks. Nullimine on paralleel skaalaga, kus skaala ühes otsas on negatiivne tulemus ehk 0 ja teises, positiivse tulemusega otsas on suuremad arvud kui 0. MK ütleb *mu puhkepäev või taastumispäev läks täiesti nulli* ja mõtleb selle all, et nullimine on negatiivne tulemus, mida eeskujulik sportlane, kellel on füüsiline vajadus end välja puhata, peab vältima.

Näide 75 pärineb sõudjatelt ja kirjeldab akadeemilise sõudmise inventari seisukorda. Selles näites on kaks sarnast *minema*-verbifraasi. See näide pärineb üldkeelsest slängist.

(75)

G: *ei neid polegi (.) Reeda e- üks on vist äkki võibolla veel (.) võibolla alles (.) kõigil läksid ninad puruks ja mis seal puruks läksid kõigil (.) ja siis on väiksed plastikad on mis on viiekümnele kilole*

Näites 75 on *minema* lihtmineviku vormis ja koos lisaõnaga *puruks* moodustub väljendverb *puruks minema*. Fraasid *kõigil läksid ninad puruks* ning *mis seal puruks läksid kõigil* tähendavad, et paadininad ja muud paadiosad on katki.

Näide 76 pärineb sõudjate intervjuust ning selles on kaht sorti üldverbi *minema* abil moodustatud väljendverbi ja üks fraas, kus *minema* esineb kinnistunud fraasis.

(76)

J: *kuidagi tehnika läheb jah paigast ära (.) ei pin- pinguta lihtsalt nii palju (.) aju siis läheb säästu- või üritab keha säästa ja sis **nii ta läheb** (.) seepärast mul siin viimasel ajal ongi **võistlused lähevadki pekki järjest***

Näites 76 räägib J, kuidas ta ei suuda end võistlussõidu ajal kokku võtta, et maksimaalselt pingutada. Sellest sisust tulenevalt moodustab ta *minema*-verbi abil väljendverbid: *paigast minema* ja *pekki minema*. Fraas *nii ta läheb* on kinnistunud ja üldlevinud väljend, millega viidatakse endast sõltumatule kulgemisele, kus asesõna *ta* abil ei viidata mitte elus objektile, vaid elutule.

Verb *minema* on spordislängi loomiseks teoreetiliselt sobilik viis oma tähendusvariantide rohkuse ja väljendverbiks kombineerimisvõimaluste tõttu. Lisaks EKSSi (2009) pakutud tähenduste loendile tuli ka sportlaste intervjuudest välja palju erinevaid tähendusi, millega spordielus toimuvat väljendada. Siiski eriti produktiivseks seda intervjuust leitu põhjal pidada ei saa.

Selles peatükis selgus, et kõige paremini sobib slängisõnavara loomiseks üldverb *tegema* oma universaalsuse ja kõige üldisema tähenduse tõttu, seega on *tegema*-verb väga produktiivne moodus nii üksi kui ka väljendverbina esinedes slängi moodustamiseks. Ka *panema*-verb on slängiloomes produktiivne: sellega esines suure tähendusulatuses näiteid, kus ühel juhul sai *panema* tähenduseks pingutamise, teisel juhul oli *panema*-verbi tähendus seotud kukumisega. Kuna spordialad on seotud liikumisega, kujunes populaarseks verbiks ka *sõitma*, millega saab väljendada nii jalgrattaga, paadiga kui ka suuskadega sõitmist. Levinud verbiga *minema* väljendatakse seisundimuutust (nt *kõigil ninad läksid puruks*, millele eelnes seisund, kus paadininad olid terved), mitte liikumisega seotut, nagu kõnekeeles on kombeks. Üldverb *olema* ei ole eriti levinud moodus slängisõnavara loomiseks, sest selle tähendus on kindlaks määratum kui *tegema*-verbil. Kõikide selle peatüki verbidega moodustati nii üksikult esinevaid verbe kui ka väljendverbe, mis koosnevad kas kahest verbist (nt *panin minema*) või muud liiki sõnast ja verbist (nt *kõhuli panema*).

3.5. Nimisõnatuletus

Selles peatükis tutvustatakse, kuidas luuakse slängisõnavara raide ja argituletuse abil. Erinevaid raidesõnu esines sportlaste slängis 11. Argituletuse teel loodi erinevaid slängisme 28.

3.5.1. Raie

Raide abil moodustati 11 erinevat slängismi: kõikide slängis esines raidesõnu 2–3. Raidega lühendatakse pikemaid sõnu 1–2-silbilisteks. Näidetes 77 ja 78 kasutavad jalgratturid 3-silbilise võõrsõna *depressioon* kohta lühenenud 1-silbilist sõna *depp*.

(77)

T: *sa kutsusid (.) tra ma tahaks praegu koju sõita taastuda **depp on kuradi peal**
räägi nüüd siin kuradima sitast päevast mingi anna aru=na, bljää=nah*

(78)

T: *ma arv- ma=arvan et meil selle küsimuse sellele küsimusele on suht sama
vastus=na, **mõlemal on depp peal***

K: *tulemus ei olnud siuke nagu oleks pidanud nah*

Sõna *depp* on moodustatud järgmiselt: originaalsõnast *depressioon* on jäetud alles esimene silp *dep*, mille viimane konsonant on gemineerunud (*dep* → *depp*). Tulemuseks on *siil*-tüüpi sõna *depp*. Mõlemas näites on kasutatud seda fraasis: *depp on peal*.

Näide 79 pärineb jalgratturite intervjuust. Selles on kasutusel argikeeles ja ka laiemalt levinud sõna *trenn*, mis iseloomustab kõikide sportlaste slängi.

(79)

T: *a kui sa sõita jõuad siis teed mis tahad nah (.) ära isegi tee **trenni** kasvõi aga noh
nii ei saa sa pead ikka **trenni** tegema ikka (.) aga mis sa teed kui palju sa teed
millal sa teed see neid ei huvita*

Originaalsõna *treening* on lühenenud järgmiselt: sõna on lühendatud 1-silbiliseks, kahekordne vokaal on silbi keskelt kadunud, viimane kaashäälik *n* on gemineerunud, nii et tulemuseks on *siil*-tüüpi nimisõna *trenn*.

Sportlaste slängis on raide teel loodud *siil*-tüüpi sõnad (nt *sott* ja *trenn*) üpris tavalised, kuid sama ei saa öelda *ratsu*-tüüpi sõnade kohta. Suusatajate, sõudjate, jalgratturite

slängis ei leidunud ühtegi *ratsu*-tüüpi raidesõna. Aerutajate intervjuus oli aerutamisergomeetri tähendust tähistav raidesõna *ergo* (*ergo* : *ergo* : *ergot*), mille eest on kustutatud esiosa *aerutamis* ja tagant *meeter*.

Jalgrattur K kasutab näites 80 depressiivsusele või masendusele viitavat sõna *emo*. See on tulnud võõrsõnast *emotsionaalne*, ent tähendus on tunnetest ja emotsioonidest kaugenenud ning on seotud melodramaatiliste teismeliste ja punkmuusikaga (Urban Dictionary 2016).

(80)

K: *okei ratturid ongi emod nah*

Näites 80 on *emod* nimisõna, mis viitab melodramaatilisele isikule, mitte niivõrd emotsionaalsusele, olgugi et see pärineb tõenäoliselt sõnast *emotsionaalne*. Näites olev lühendus on toimunud raide teel: omadussõnast *emotsionaalne* on alles jäetud esimene silp *emo*. Nimisõna kategooria teadasaamiseks oleks vaja laiemat konteksti, kus sõna esineb selgelt kas nimi- või omadussõnana. Selle näite raie ei vasta tavapärastele *siil*- ja *ratsu*-tüüpidele, vaid tekib *pesa*-tüüpi sõna (*emo* : *emo* : *emo*).

Enamasti moodustuvad raide teel *siil*-tüüpi nimisõnad – põhiliselt kasutatakse üldslängi sõna *trenn* –, aga *ratsu*-tüüpi sõnu moodustatakse väga harva (1 sõna puhul), kuigi teoreetilised käsitlused peavad mõlemat tüüpi raide põhitüüpideks. Jalgratturid ja aerutajad moodustasid mõlemad ühe erandliku *pesa*-tüüpi sõna: teiste alade sportlased seda rohkem ei kasutanud. Sportlased moodustavad raide abil vähe erinevaid slängisme. Esilduvaim slängisõna on *trenn*, kuid unikaalseid sõnu moodustavad iga ala sportlased ainult 2–3.

3.5.2. Argituletus

Selles alaosas vaatan argituletust, mille abil viiakse sõnu üldkeelest slängi või argikeelde nii, et sõnaliiki ei muudeta (Hennoste 2000a: 1370). Argituletust kasutati kokku 28

erineva slängismi loomiseks. Enim kasutasid seda sõudjad (11), vähem aerutajad (8) ja ratturid (6) ning väga vähe kasutasid seda suusatajad (3).

Näide 81 pärineb sõudjate intervjuust. Tol hetkel kirjeldasid sõudjad, missugune näeb välja ühe tallinlase õppepaat (st akadeemiline sõudepaat, mida kasutatakse treeningutel; vastandub võistluspaadile).

(81)

G: *jah see ongi õppepaat siuke lai **kronsa** on siuke*

Näites 81 kasutab G sõna *kronsa*, mille abil ta viitab paadiosale, mille külge kinnitub tull ja tulli sisse omakorda aer. Nimisõnas *kronsa* on tehtud raie sõnast *kronstein*, seega alles on jäetud esimene silp *kron* ja sellele on liidetud 2. silbi esimene konsonant *s* ning lisatud *a*-tuletusliide. Tekkinud nimisõna *kronsa* on *ratsu*-tüüpi.

Aerutajate intervjuus esines *ratsu*-tüüpi tuletis *stata* ('staadion'). See on näites 82.

(82)

I: *kus=kohas staadionil=vä*

KS: ***statal***

Näites 82 kasutab KS sõna *stata*, mis tähendab antud juhul kergejõustikustaadionit. Originaalsõnast *staadion* jäetakse alles 1. silp *staa* (*staadion* → *staa*), mille silbilõpuvokaal *a* kustutatakse ära (*staa* → *sta*). Allesjäänud esisilbile *sta* lisatakse teise silbi gemineerunud *t* (*d* → *t*) koos tuletusliitega *a*. KS hääldas sõna *stat'a* palataliseeritult, olgugi et sõna ei ole *i*-tüveline.

Sama süsteemi järgi moodustatakse ka näide 83, mis pärineb suusatajate intervjuust. Selles katkendis räägivad I, M ja MK, kuidas suusatajatel on kombeks oma treenerit nimetada. Siinses näites lisandub deminutiivne, hellitav liide *-(k)u*.

(83)

I: *sest näiteks ää (.) üks sõudja ütles et treeneri kohta ütleb trennu näiteks*

M: ***trenku** on küll*

I: *mis=asi*

MK: ***trenku** võibolla jaa*

M: ***trenku** jah*

I: *okei*

MK: *treeneri kohta **trenku***

Näites 83 kasutavad nii M kui ka MK treeneri kohta deminutiivset lühendit *trenku*. Kirjakeelne sõna *treener* on lühenenud selliselt, et kahekordne *e*-vokaal esimeses silbis on lühenenud ja teisest silbist on säilinud esimene konsonant *-n*. Seejärel lisatakse tuletusliide *-ku* ja lõpptulemusena moodustub *trenku*. Tulemuseks on *ratsu*-tüüpi nimisõna (*trenku : trenku : trenkut*). Liitega (*k*)*u* ei moodustatud ühtegi muud sõna peale *trenku*.

Omaette rühma moodustavad *kas*-tuletised. Näide 84 pärineb sõudjatelt. Selles näites seletab G olukorda, kus treener Reedal ei olnud treenitavatele enam paate jagada, sest need olid sõitmiskõlbmatud. Ainult väikestele lastele mõeldud plastmassist paadid olid terved, aga neid ei saanud suurematele ja raskematele sõudjatele treeninguks anda.

(84)

G: *ei neid polegi (.) Reeda e- üks on vist äkki võibolla veel (.) võibolla alles (.) kõigil läksid ninad puruks ja mis seal puruks läksid kõigil (.) ja siis on väi- väiksed **plastikad** on mis on viiekümnele kilole*

Näites 84 ütleb G lausungi *ja siis on väi- väiksed plastikad on mis on viiekümnele kilole*, viidates plastmassist sõudepaatidele. Liitsõnast *plastikpaat plastikpaat* on põhisõna *paat* ära võetud ja täiendsõnale *plastik-* on lisatud tuletusliide *-kas*. Tulemus *plastikad* on siinses näites mitmuse nominatiivis.

Järgnev näide 85 pärineb sõudjate intervjuust. G kasutab Eesti meistrivõistlustest rääkimisel lühenenud tuletist *eestikad*.

(85)

G: *aga näiteks eestikad kus saab mingi tavaliselt mingi oleme kümne sekundiga võitnud isegi=vä*

Näites 85 kasutab G nimisõna *eestikad* mitmuses. Ainsuse vaste sellele on *eestikas*. Kirjakeelne vaste sellele sõnale on kahe sõnaline fraas *Eesti meistrivõistlused*. Fraasi põhisõna *meistrivõistlused* kustutatakse ja alles jääb ainult laiendsõna *eesti*, millele lisatakse *kas*-liide. Liiteosa asendab põhisõna tähendust.

Liide *-kas* on võistlustest rääkimise teemas korduv. Kõikide spordialade esindajad kasutasid intervjuude käigus *kas*-liitelist tuletist võistluste teemal 12 slängismi moodustamiseks: suusatajad rakendasid viisi 1 slängismi puhul, sõudjad ja aerutajad 3 slängismi puhul ja ratturid tegid niiviisi 5 slängisõna. Järgnev loetelu on võistlusteemalisse sõnapessa kuuluvatest slängisõnadest, mille sportlased moodustasid *kas*-liite mitmuslikus vormis:

- *eestikad* ('Eesti meistrivõistlused');
- *euroopakatel* ('Euroopa meistrivõistlused');
- *baltikatel* ('Balti meistrivõistlused').

Selle loetelu puhul on huvitav, et kordagi ei öeldud maailmameistrivõistluste kohta *maailmakad*, kuigi seda saaks teha. Selle asemel kasutati akronüümi MM (*emm=emm, emm emm ja emmemm*). Samas akronüüme *ee=emm* ja *ee emm* kasutati rohkem kui sõna *euroopakad* ja see esineb ka kõikide ala sportlaste slängis

Ka võistlustega mitteseonduvaid teemasid lühendati ja väljendati *kas*-liiteliste tuletistega:

- *rasvakas* ('rasvaprotsent');
- *küljekas* ('küljetuul');
- *tressikas* ('dressipluus');
- *plastikad* ('plastikpaadid');
- *süvakad* ('süvalihased');
- *alakad* ('alaealised');
- *maokas* ('kukkudes kõhuli maanduma').

Näide 86 pärineb jalgratturite intervjuust. Selles näites kasutab K lühenenud ja tuletisliitega varianti pikkusühikust *kilomeeter*, nii et tähendus jääb samaks.

(86)

K: *oleks mingi kahekümne kildane mägi seal ees siis noh (.) siis õõ väga suured mehed* [{}-{}]

Näites 86 on K lausung *oleks mingi kahekümne kildane mägi seal ees siis noh*, mille seest paistab silma fraas *kahekümne kildane mägi* ('20-kilomeetrine mäkketõus'). Originaalsõna *kilomeeter* lüheneb kõigepealt liitsõna täiendsõnaks *kilo*, seejärel toimub raie ja tekib 1-silbiline *kil*, millele lisandub silpi sulgev konsonant *t*. See variant käänduks *a*-tüvelisena nii: *kilt : kilda : 'kilta*. Omadussõna saamiseks on lisatud *ne*-liide ja tekib omadussõna *kildane* ('kilomeetrine').

Argituletus on produktiivne viis slängiloomes. Selle abil moodustatakse nii *siil*- kui ka *ratsu*-tüüpi nimisõnu. Levinud on ka *kas*-tuletusliite kasutamine. Teisi tuletusliiteid, nt *a*- ja *ku*-liidet, kasutatakse vähem – see kinnitab Tenderi (1994: 353–355) uurimuse tulemusi, et slängis kasutatakse põhiliselt *kas*-liidet ja teisi liiteid ja sufikseid kas vähem või üldse mitte.

3.6. Kadu liitsõnades

Kahes järgnevas osas selgitatakse, kuidas sportlased kustutavad sõnade loomiseks liitsõna esi- või põhikomponendi kadu. Slängis on levinum kaotada liitsõnast ära esiosa kui põhiosa.

3.6.1. Liitsõnade esiosa kadu

Liitsõnade esiosa kadu on lühendamise tüüp, kus liitsõna (nt *sõudepaat*) esiosa kustutatakse. Alles jääb liitsõna põhiosa (nt *paat*). Alles jääb põhisõna, mis hakkab kandma endise liitsõna tähendust, ilma et selle tähendus tegelikult laieneks. Liitsõnade esiosa kadu on sportlaste seas küllalt produktiivne, sest spordikeeles on palju liitsõnu,

mille peal seda rakendada. Kokku loodi 18 unikaalset slängismi. Kõikide spordialade slängis leidis seda 3–5 korral.

Näite 87 pärineb sõudjatelt. Selles näites nimetab G sõudeergomeetrit lühema nimetusega *ergomeeter* – toimunud on esiosa kadu.

(87)

G: *jah (.) ergomeetrit (.) mõni mees siin sõidab kakskenndeli tundi lausa* ((itsitab))

Näide 87 selgitab esiosa kadu. Kolmeosalisest liitõnast *sõude + ergo + meeter* on kadunud esimene täiendsõna *sõude*, aga alles on jäänud liitsõna *ergomeeter*, kuid alles jääb sama tähendus mis siis, kui selle ees oli täiendosa *sõude*. Nimisõna *ergomeeter* mõnes muus kontekstis võiks tähendada ka veloergomeetrit, suusaergomeetrit, aerutamisergomeetrit vms.

Aerutajate intervjuus oli samal teel saadud samasugune tulemus: *või meil oli see et tund aega ergomeetrit sis lähed jõusaali*, ainult et esiosa kao läbinud *ergomeeter* tähendab siin aerutamisergomeetrit. Seega on ära jäetud teistsugune täiendsõna, mis eristab selgelt, missugust treeningmasinat mõeldakse. Oluline on vahet teha, et *ergomeeter* ise on laia tähendusega sõna, mille ette lisatakse täiendosi (*sõude, aerutamis, velo, suusa*), et täpsustada, missuguse treeningvahendist täpselt räägitakse.

Inventari kohta on ka näited 88 ja 89, mis iseloomustavad üldkeelset slängi. Näide 88 pärineb jalgratturite intervjuust ja näide 89 aerutajate intervjuust. Mõlemal juhul toimub liitsõnas *jalgratas* esiosa kadu, mille tulemusena jääb alles põhisõna *ratas*.

(88)

K: *need ei olnud üldse Timmo rattadki mis seal kaasas olid nah*

T: *k- igal mehel on üks ratas põhimõttelt*

(89)

KA: [---] (.) *isegi jooksmas vist sai käidud ja väntasime ratast ja üldiselt*

Jalgratturite näide 88 pärineb hetkest, mil intervjuueerijale selgitati, miks on võistluste ajal jalgratturite taga auto, mille katusel on jalgrattad. Nii K kui ka T ütlevad jalgratast silmas pidades *ratas*, mis ei tähenda sõiduki osa (nt autoratas), vaid tervet võistlusjalgratast. Sama on toimunud ka aerutajate näites 89, kus KA voorukatkendis on väljend *vāntasime ratast*, mis käib treeninglaagris toimunu kohta, st *ratas* on ka siin kitsamas tähenduses 'jalgratas', olgugi et sõna on üldisem ja võiks tähendada ka muud. Selle, et tegemist on jalgrattaga, toob välja kontekst.

Jalgratta tähenduses on nimisõna *ratas* suusatajate intervjuus: *joostakse ja (.) ujutakse ja sõidetakse ratast ja sõidetakse rullsuuskadega nagu*. Samas tähenduses oli see ka sõudjate intervjuus: *ratast on isegi talvel saand sõita*. Mõlemas esineb *ratas* väljendverbi *ratast sõitma* osana partitiivis.

Suusatajatel on palju liitsõnalisi termineid – suusasaapad, suusakepid, suusamääre jt –, kus esiosa *suusa* slängis kaob. Näiteks lausungis *no läheb kepp katki noh* kustutatakse täiendsõna *suusa* ja jäetakse alles vaid põhisõna *kepp*, mis jääb märkima suusakeppi.

Näites 90 kirjeldavad aerutajad kehaosi ja lihaseid, mis neil aeg-ajalt krampi lähevad. KS voores on toimunud kolm esiosa kadu, kust on täiendsõna *reie* eest põhiosa ära kadunud.

(90)

KS: *ma erinevalt naljakad kohad lähevad (.) mul oli vahepeal mingi probleem oli mingid kohad et lõigutreeningutel reielähendajad ja ja eemaldajad läksid krampi et ma nüüd ei saand päris mitmeid trenne lõpuni teha et lähendajad või eemaldajad olid krambis et see on õige jutt ses mõttes (.) a et jalad töötavad*

Näites 90 räägib KS reielihastest, mis tal pidevalt krampi tõmbuvad ja treeninguid segavad. Need on *eemaldajad* ('reie-eemaldajad') ja *lähendajad* ('reielähendajad') – mõlemal juhul on liitsõna algusest ära jäetud täiendsõna *reie* ja alles on jäänud põhisõna *eemaldajad* või *lähendajad*. Reielähendaja lihased võimaldavad reisi teineteisest lahku liigutada ja reisi sirges asendis hoida ning reie-eemaldaja lihased võimaldavad reisi kokku liigutada (Suhotskaja 2001; Koppel 2012).

Sportlased kasutasid treeninglaagrist rääkimiseks esiosa kao teel saadud sõna *laager*, mille tähendus kaotas täpsust, sest esiosa *treening*, *suusa*, *mäestiku* vms on eest kadunud. Kui taheti täpsustada, missuguse laagriga on tegu, moodustati liitsõna – nt *suusalaager* või *veelaager* –, aga põhisõna *laager* kasutati kõikide laagri tüüpide puhul. Aerutajad kasutasid põhiosa *laager* 11 korral, sõudjad ja murdmaasuusatajad 7 korral ja jalgratturid 3 korral. Näide 91 pärineb aerutajatelt.

(91)

KA: *sel ajal kui ise laagris oled (.) et tegelt on küll aega et nii hull ei ole et midagi oma elu ei ole et kõike saab planeerida ja teha*

Näites 91 kasutab KA üldtähenduslikku põhisõna *laager*, et rääkida treeninglaagrist, mitte laste-, linnalaagrist või muud tüüpi laagrist.

Täiendsõna *treening* kaob liitsõnade eest hõlpsasti. Näiteks suusatajate intervjuus oli lausung *kui nagu aint plaani nagu jälgida*, kus 'treeningplaani' tähenduses kasutati üksnes põhisõna *plaan*, millel tegelikult on ka muid tähendusi, aga konteksti järgi saab aru, et jutt käib konkreetselt treeningplaanist, mitte tulevikuplaanidest vms. Jalgratturite intervjuus kasutati liitsõna *treeningtunnid* väljendamiseks ainult selle põhisõna *tund*, nt *no ütleme et nädalas on kakskend tundi noh*, aga selle puhul tuleb kindlasti vahet teha, kas tegemist on treeningule kulunud tundidega või ajaühikutega (*see=eest viis tundi trenni*), sest esimesel juhul on tegu slängiga, ajaühiku puhul mitte.

Sportlased kasutavad liitsõna esiosa kadu slängiloomes vähe. Samas on selliste sõnade esinemissagedus tekstis.

3.6.2. Liitsõnade põhiosa kadu

Liitsõnade põhiosa kadu on lühendamisviis, kus alussõnaks on liitsõna, mille lõpust kaob põhiosa, alles jääb ainult esiosa (nt *trollibuss* → *troll*). Liitsõnade põhiosa kadu ei ole spordislängis nii levinud kui esiosa kadu. Sellisel teel moodustatud slängisõnu oli ainult 6: sõudjatel 2, suusatajatel 1 ja ratturitel 3.

Näide 92 pärineb sõudjatelt. Selles kasutab G nimisõna *valgupulber* asemel liitsõna esiosa ja ühtlasi ka kirjakeelne nimisõna *valk*.

(92)

G: *nagu esimesed kolm nädalat ma käisin igal õhtul kella poole kümne kümne ajal **valku valku** varastamas oma müslile ja iga õhtu oli sama seis kõik istusid oma toas klapid peas ja o- oma voodis ja sülearvuti süles klapid peas*

J: *ja mingi hetk siis ta e lõpet- ma juba ootasin et ta tuleks vahetasin asendit aga siis ta enam ei tulnudki*

G: *sest ma võtsin **valgu** enda tuppa*

Näites 92 esineb liitsõna lõpukadu mõlemas G vóorus. G ütleb: ... *ma käisin igal õhtul kella poole kümne kümne ajal valku valku varastamas ... ja sest ma võtsin valgu enda tuppa* – mõlemas esineb lühenenud liitsõna, millest on alles jäänud ainult täiendsõna *valk*.

Näide 93 pärineb sõudjatelt ja siin on tegu argikeeles ja üldslängis laialt levinud sõnaga. J lausungi lõpus olevalt liitsõnalt *olümpiamängud* kaob lõpust ära põhiosa *mängud*, nii et alles jääb ainult esiosa *olümpia*.

(93)

J: *selleks ajaks oli mul jumala savi, ma ei tahtnudki enam **olümpiale***

Näites 93 kasutab J liitsõna *olümpiamängud* asemel selle esiosa *olümpia* ja põhiosa *mängud* kaob.

Näide 94 pärineb jalgratturitelt. Tegemist on argikeeles ja üldslängis kasutusel oleva sõna *lenkstang* lühenenud eripärase variandiga.

(94)

K: *hoiad **lenksast** kinni kõik korras*

Näites 94 esineb sõna *lenkstang*, millele EKSS (2009) pakub tähenduseks 'leistang, juhtraud'. K jätab sõnast *lenkstang* alles sõna algusosa *lenks*, aga tagumine pool *tang* kaob. Sõna *lenks* on tuntud kui *u*-tüveline *siil*-tüüpi sõna (*lenks* : *lenksu* : *lenksu*), mitte *a*-tüvelisena. Antud sõna puhul pole selge, kas tegu on sõna lõpuosa ärajätmisega või tuletusega. Kuna slängismi nominatiivis ei kasutatud, ei saa kindlalt väita, kas tema nimetava käände vorm on *lenks* või *lenksa*. Juhul kui *lenksast* on nimetavas käändes *a*-lõpuline, on vokaal lõppu lisatud ning moodustatud 2-silbiline sõna. Nimetavas käändes on see *lenksa*, omastavas käändes *lenksa* ja osastavas *lenksat*. Kui nimetavas käändes on *lenks*, siis on tegemist sõna lõpuosa ärajätmisega. Samas on sõna *lenkstang* aluskeeleks saksa keel, kus on sõna *Stange* (*lenk* + *stang*), mitte *Tange* (*lenks* + *tang*). Seega ei ole tegemist otseselt põhisõna ärajätmisega.

Näites 95 kasutab jalgrattur K sõna lõpuosa kadu, et väljendada lühemalt liitsõna *eraldisõit* ('individuaalstardiga võistlus').

(95)

K: *Pärnu mehed ainult eraldit sõidavadki jah*

Sõnast jäetakse ära põhiosa *sõit* ja adverbist esiosa *eraldi* jääb üksi tähistama liitsõna *eraldistart* tähendust.

Suusatajad lühendasid termini *rullsuusad* liitsõna esiosaks *rull(id)* ja kasutasid seda järgnevalt: *sa saad selle sama liigutuse teha nende rullidega sõites* ning *rulli sõita* või *joosta ei saa=või*. Esimeses lausungis on kasutatud seda väljendverbina *rullidega sõitma*, kus *rullid* on mitmuslik lühendus liitsõna esiosast. Teises lausungis kasutatakse seda väljendverbina *rulli sõitma*, kus *rulli* on ainsuse osastavas käändes. Mõlemal juhul peetakse rullide all silmas rullsuuski, aga sõna käitub nagu eraldiseisev juba olemasolev sõna *rull*.

Liitsõna põhiosa kao võtte puhul moodustatakse enamasti *siil*-tüüpi sõnu. Tüüpiliselt jääb alles ainult liitsõna täiendsõna ja põhisõna kaob, ent tähendus jääb siiski alati samaks mis algselt. Liitsõnade põhiosa kadu on palju vähem levinud moodus kui esiosa kadu.

3.7. Akronüümid

Slängisõnade aluskeelendid asendatakse mõnikord akronüümide ehk tähtsõnadega (Tender 1994: 352, Kasik 2015: 102). Akronüüm tehakse (liit)sõnadest ja väljenditest (nt *maailmameistrivõistlused*), mida lühendatakse, kuni alles jäävad ainult sõnade esitähed (nt *MM*). Unikaalseid akronüüme leidis 21, samas kui selle kasutussagedus oli 47. Sõudjatel leidis 9 erinevat akronüümi, teistel 3–5.

Sõudjate näide 96 osutab, kuidas sportlased kasutavad akronüüme, kui räägitakse võistluste nimetustest.

(96)

J: *no ma olen mingi pool elu neljases sõitnud nah (.) kui nüüd **emm**=*'emme*
*arvestada vähemalt (.) et noored ja **uu**=kaksendkolm**

J moodustab näites 96 kaks akronüümi. Lausungis *kui nüüd emm=emm:e arvestada vähemalt* kasutab ta kirjakeelset akronüümi *MM* ('maailmameistrivõistlused') ja lausungis *et noored ja uu=kaksendkolm* ingliskeelset akronüümi *U23* ('alla 23-aastaste maailmameistrivõistlused', ingl *under 23*). Sealjuures hääldab ta *uu* eestipäraselt.

Näites 97 saab *U23* laiema tähenduse, mis on seotud vanuseklassi, mitte ainult võistlusega. Järgnev näide pärineb jalgratturitelt, kes tol hetkel arutlesid vanusegruppidesse kuuluvusest.

(97)

T: *mul on viimane **uu**=kahekümnekolme aasta see käib vanuse järgi*

I: *aa*

T: *Karlo oli eliidis ja mina olen **uu**=kaksendkolm*

Näites 97 kasutab T mõlemas voorus kirjakeelse akronüümi sisaldavat väljendit: *viimane uu=kahekümnekolme aasta* ja *mina olen uu=kaksendkolm*. Esimesel juhul on tegemist alla (*U* – ingl *under*) 23-aastaste vanusegruppi kuulumisele viitamisega. Teisel juhul

kannab *olema*-verb kuulumise tähendust ja tähendus on sarnane: T kuulub alla 23-aastaste vanusegruppi. Lauseosa *Karlo oli eliidis* viitab teisele vanusegrupile, meeste eliitklassile.

Kõikides sportlaste intervjuudes kasutatud akronüümid on järgnevas loendis:

- *uu=üheksateist* (U19 'alla 19-aastaste vanuseklass');
- *emm=ee* (ME 'meeste eliitklass, kuhu kuuluvad jalgratturid, kes on vanemad kui 23-aastased');
- *emm=uu* (MU '18–23-aastaste jalgratturite vanuseklass');
- *uu=kakskendkolm* (U23 'alla 23-aastaste vanuseklass');
- *emm=kaa; emmkaa; emm=khaal; emm=khal; emm=kaa etapile* (MK 'maailmakarika etapp');
- *aa=koondis* (A-koondis 'rahvuse põhikoondis');
- *bee vanem* (B-vanem 'noorsportlane, kes on 15–16-aastaste vanuseklassis teist aastat');
- *aa=noorem* (A-noorem 'noorsportlane, kes on 17–18-aastaste vanuseklassis esimest aastat');
- *aa vanemana* (A-vanem 'noorsportlane, kes on 17–18-aastaste vanuseklassis teist aastat');
- *eeapee* (EAP 'Euroopa ainepunktisüsteemi ainepunkt');
- *sportlas=siivii* (sportlas-CV 'sportlase sportlike saavutuste loend');
- *fiss punkti* (FIS-punkt 'Rahvusvahelise Suusaföderatsiooni võistlustel jagatavad punktid').

Selles loendis on näha, kuidas sportlased kasutavad kirjakeeles tuntud lühendeid samal kujul ka kõnekeeles. Akronüümide abil lühendati kuude valdkonda kuuluvaid sõnu:

- võistluste nimetused (nt *emmemm*),
- vanusekategoriad (nt *uu=kakskendkolm*),
- punktisüsteemiga seonduv (*eeapee* ja *fiss*),
- sportlaste tase (*aa=koondis*),
- sportlase spordiväline elu (*sportlas=siivii*).

Akronüümide teel slängisõnavara moodustamine on sportlaste slängis levinud. Unikaalseid akronüüme loodi küll ainult 21, ent nende variatsioonide (*emm emm* ja *emm=emm*) ja kasutamisevajaduse tõttu esinevad need spordislängis sagedasti. Produktiivsust tõestavad eelkõige arvukad näited võistluste nimede lühendamise, aga akronüüme kasutatakse ka spordivälisest elust (nt kool) kõneldes. Lisaks erislängi akronüümidele (nt *aa=koondis*) kasutasid sportlased ka üldkeeles tuntud lühendeid, nt *teeteüü* ehk TTÜ 'Tallinna Tehnikaülikool'.

3.8. Onomatopoeetilised väljendid ja interjektsioonid

Selles osas tutvustatakse valdavalt onomatopoeetilisi väljendeid, mida esines spordislängis 15: sõudjate slängiloomes esines seda 7 slängismi juures, aerutajatel ja ratturitel kummalgi 4 slängismi puhul. Suusatajad sel viisil slängi ei moodustanud. Interjektsioonidel peatutakse põgusalt, sest neid oli vaid üks, mida kasutati 2 korda sõudjate ja 1 korra aerutajate slängis.

Näide 98 pärineb jalgratturite intervjuust. Sel hetkel vesteldi jalgpalluritest ja sellest, kui kerge on olla jalgpallur võrreldes jalgratturiga.

(98)

T: *teed nädalas ühe trenni=ja*

K: *köksid seal natuke*

T: *kaksid tee trenni ära ja võid nädalavahetusel palli toksida ikka võistelda aga kui sul rattavõistlus on nädalavahetusel laupäev pühapäev on kakssada kilomeetrit ja sa ei ole terve nädal trenni teind siis on ilmselgelt perses sul*

Näites 98 kasutavad K ja T palli löömisega seotud verbe: *köksid*, *kaksid* ja *toksida*. Need on onomatopoeetilised ning jäljendavad heli, mis tekib palli lüües. Kõik kolm verbi väljendavad kerget põrgatamist, mitte täie jõuga palli pihta löömist.

Kehva ilma kohta käib näide 99. Selles kirjeldavad jalgratturid K ja T, missugune on tavaline talveilm Prantsusmaal.

(99)

K: *ütleme jaa et miinus kolmekümne peale ei lähe aga nagu nullis on ikkagi [no või kerge miinus]*

T: *[lirts ja lörts=ja]*

Näites 99 peitub onomatopoeetilisus T lausungis: *lirts ja lörts*, millega kirjeldatakse lörtsist talveilma. EKSS (2009) pakub selle väljendi tähendusteks 'annab edasi lörtsatamise heli' ja 'vähese püdela aine järsu liikumise heli'. Ilmselt peab T silmas seda, et talvel pole Prantsusmaal mitte lumine maa, vaid sopane, mis kõndimisel ja rattaga sõitmisel tekitabki lirtsuvat heli.

Sõudjate onomatopoeetilised väljendid on tihedalt seotud nende inventariga. Kui paadiga toimuvad kokkupõrked, öeldakse nende kohta *põnts* (raskem kokkupõrge) või *laks* (kergem kokkupõrge). Kui sõudja läheb oma sõudepaadiga jõel/järvel/kanalil ümber, väljendatakse seda helidega *mulks* (mulksuv heli, mida tekitab sõudja, kui ta paadist vette kukub) ja *tšiuh* (väga kiiresti toimuv paadiga ümberminek). Kui aer läheb keset treeningut käest ära ja selle tagajärjel läheb sõudja koos paadiga ümber, kirjeldatakse seda heliga *pfuu*. Väljend *pfüü* on seotud sellega, kuidas sõudjad suudavad sõudepaadi kiiresti liikuma panna. Kui sõudjad liigutavad paati kiiresti edasi, tekib *pfüü*-heli, kui mitte, siis seda heli ei teki.

Aerutajatel leidis onomatopoeetiliste väljendite semantiline pesa „pingutus“. Pingutamise tagajärjel tekkiva hingamisrütmi väljendamiseks kasutatakse häämitsusi *pfuu*, *pfuuf*, *phuu*.

Rõõmu väljendamiseks kasutasid aerutajad sõna *vuuu*. See pärineb lausungist *see oli jaa siuke nõme võistlus et kõigepealt olid nagu vuuu ja siiss (.) kadus nagu*. Lausungist selgub, et kõigepealt mindi rõõmu ja õhinaga võistlema, millele viidatakse sõnaga *vuuu*, kuid esimeste väsimusmärkide juures tuju langes (*ja siiss (.) kadus nagu*).

Ainus esinenud interjektsioon oli *hopp*. Sellega väljendatakse kaht tähendust:

- 1) ergutushüüe, mida sõudjad ja aerutajad üksteisele kas paatkonnas hüüavad või mida treener neile kaugemalt hüüab, et saavutada paremat ja kiiremat rütmi (nt *no põhimõtselt aint hopp no*);
- 2) sõna kasutatakse selleks, et ergutada liikumist vms kiiremini jätkama (nt *see on nagu seljaga, ravid terveks ja hopp sõuad edasi*).

Onomatopoeetilisi väljendeid kasutasid jalgratturid, aerutajad ja sõudjad, aga suusatajad mitte. Nende väljendite abil väljendatakse liikumisega tekkivaid hääli (paadi ümberminek, kokkupõrked, pallimängud, kiire/rahuliku tempoga sõudmine või aerutamine), pingutamisel tekkivaid inimhääli, ilma mõjul tekkivaid helisid, ergutushüüdeid ja emotsioone. Interjektsioonid on slängisõnavaras väga harva esinevad ja ei ole seega produktiivne slängiloomeviis.

3.9. Sõnaliigivahetus

Selles alapeatükis näidatakse, kuidas slängisõnu moodustatakse sõnaliigi muutmise abil. Aluseks võetakse ühe sõnaliigi sõna, mis muudetakse teise liiki ja ühtlasi muutub ka tähendus. Sõnaliigivahetuse teel loodi 32 erinevat slängismi. See iseloomustab eriti veesportlasi: sõudjaid (13) ja aerutajaid (14), vähem jalgrattureid (5). Suusatajad ei kasutanud seda slängisõnavara loomiseks kordagi.

Sõudjate ja aerutajate intervjuudest tõusis esile omadussõnadest nimisõnade moodustamine. Selle tüübi seast kerkis esile semantiline pesa „paadiklass“. Näide 100 pärineb sõudjatelt.

(100)

J: *jaa seal oligi seal Trakais oli ka eelmine suvi et tegime tegin `sooja ühesega siis Oskar sõitis üksikaeru kahesega mööda ja ütles et või=tähendab mina ütlesin talle @ tavai vaadake ma võtan stardi ära @ ja=sis*

Näites 100 kasutab J kaht sõnaliigi muutusega väljendit: *ühese*ga ja *üksikaeru kahese*ga. Mõlemal juhul vastavad väljendid küsimusele *millega?*, mis viitab nimisõnale. Seega arvsõnadest *üks* ja *kaks* on moodustatud omadussõnad *ühene* ja *kahene*, mis aga slängis saavad uue tähenduse 'ühene/kahene sõudepaat' ning esinevad nimisõnadena. Fraasi põhisõna *sõudepaat* jäetakse välja ja alles jäävad ainult *ühene* ja (*üksikaeru*) *kahene*, mistõttu hakkavad endised täiendid kandma kogu fraasi tähendust. Niisiis esimesel juhul saab *ühese*ga tähenduseks 'ühele mõeldud sõudepaadiga' ja teisel juhul saab *üksikaeru kahese*ga tähenduseks 'üksikaerulise kahele mõeldud sõudepaadiga'. Näitega 100 sarnaseid juhtumeid leidis palju. Aerutajad moodustasid slängi samamoodi: *sõitsime kahest ja lähme sinna neljast sõitma*.

Aerutajad kasutasid treeningute kirjeldamiseks väljendit *neljasaja meetriseid* '400-meetriseid staadioniringe intensiivselt jooksmas', kus ühik kui põhisõna jäetakse välja, aga alles jääb täpsustav täiend. Fraas *neljasaja meetriseid* on *ne*-liite tõttu omadussõna, kuid sisu vastab nimisõna fraasi omale, sest nimisõnaline põhisõna on ära jäetud ning selle ülesannet jääb täitma täiendsõna. Näide 101 selgitab fraasi *neljasaja meetriseid* konteksti.

(101)

KA: *[eelmine aasta] sai väga palju isegi lõiku uhada*

KS: *[aajaa]*

KS: *nojah suvel sai küll jah jooksi **neljasaja meetriseid** ja*

I: *lõike jooksite=vä*

KS: *jaa*

Näites 101 selgub, et KS öeldud fraasi *neljasaja meetriseid* võiks tõlgendada ka ellipsina, kuid I ei tõlgenda seda ellipsina ja küsib täpsustava küsimuse *lõike jooksite=vä*, mis näitab, et ta tõlgendas KS fraasi *neljasaja meetriseid* kui sõnaliigi muutust.

Sõudjatel on sarnase väljajätuga näide 102: *tavaliselt on jah laagriga üle **saja** tulnud seekord tuli vist **kakskend** tuli heal juhul*, kus arvsõnad *saja* ja *kakskend* jäävad täiendsõnadena kandma ka põhisõnade tähendust, nii et kogu lausungi sisu on 'tavaliselt

on treeninglaagris üle 100 kilomeetri joostud, seekord tuli heal juhul ainult 20 kilomeetrit kokku’.

(102)

I: *jooksmas ei käind=võ (.)*

G: *väga vähe võrreldes eelmiste aastatega*

J: *kokku mingi kaks kilomeetrit vist selle viie nädala jooksul*

J: *hommikujookse polnud*

I: *miks*

G: *tavaliselt on jah laagriga üle **saja** tulnud seekord tuli vist **kakskend** tuli heal juhul tuli mul*

Näidet 102 võib pidada ka ellipsiks, sest G viimases voorus öeldud *saja* ja *kakskend* võib tähendada, et ühik *kilomeeter* on välja jäetud. Tegemist on piiripealse näitega, kuid sõnaliigi muutuse kasuks räägib see, et sõna *kilomeeter* mainiti kolm vooru varem, nii et vahe G viimase vooru ja viimati mainitud ühiku kui põhisõna vahel jääb liiga suureks, et seda saaks ühemõtteliselt ellipsiks pidada. Siin saab nimisõnast omadussõna.

Omadussõnast nimisõnaks muudetakse üldslängi kuuluvat omadussõna *noor*. Fraasides *Reigo noored* ja *Reeda noored* saab omadussõnana esinev *noor* endale nimisõna rolli. Seda täpsustavad *Reigo* ja *Reeda*, mis väljendavad grupilist kuuluvust: *Reigo* ja *Reet* on treenerid, kes juhendavad noorsportlasi.

Jalgratturid kasutasid sõnaliigi muutust adverbist omadussõnaks muutmise juures. Fraasis *reaalselt persses asendis* muutub adverb *persses* omadussõnaks ja omandab tähenduse ’halb’. Kogu fraas tähendab ebameeldivat istumisasendit, sundasendit.

Sõnaliigi muutus nimisõnast omadussõnaks on levinud. See toimus näiteks fraasis *sitast sõidust*. Fraasis *sitast sõidust* muutub nimisõna *sitt* omadussõnaks, kirjeldades halvasti läinud võistlust.

Jalgratturite intervjuus kasutati kehakoostise rasvaprotsendist rääkides 5 korral sõnaliigivahetust. Lausungites *peale vaatad on täiesti null aga tegelt on viis* ning *kes kümme on siis* saavad arvsõnad *null*, *viis* ja *kümme* omadussõnadeks, sest vastavad küsimusele *missugune?*.

Jalgratturid kasutasid sõidukiiruse kirjeldamiseks üksnes arvsõna, olgugi et tähendus vastas määrsõna omale ning küsimusele *kuidas?*. Lausungites *ta sõidab kogu aeg kahekümnega* ning *ta sõidab oma kahekümnega edasi* peetakse kaasaütlevas käändes oleva nimisõna *kahekümnega* all silmas viisimäärust *kakskümmend kilomeetrit tunnis*, aga seda lühendatakse sõnaks *kahekümnega*, mis jääb üksinda kogu fraasi tähendust kandma. Sarnane juhtum on ka lausungis *kas sa sõidad sajakolmekümnega* või *kradi sajaõheksakümneviiega*, kus kiiruse asemel räägitakse pulsilöögisagedusest (lööki/min). Üksikud arvsõnad *sajakolmekümnega* ja *sajaõheksakümneviiega* vastavad küsimusele *kuidas?* ning kirjeldavad viisi, kui kiiresti löi sportlase süda sel hetkel.

Selles peatükis selgitati, kuidas slängsisõnu moodustatakse olemasolevate sõnade puhul nii, et võetakse aluseks ühe sõnaliigi sõna ja muudetakse see teise sõnaliigi sõnaks, millega võib kaasnedä tähenduse muutus. Sõnaliigivahetuse teel loodi unikaalseid slängisme kokku 32. Lisaks sellele, et tegu on produktiivse tekkemehhanismiga, esines seda tekstides sagedasti. Sel viisil moodustasid slängi põhiliselt aerutajad ja sõudjad, kelle jaoks on oluline vahet teha paadiklassidel. Seega sõnaliigivahetus on tihedalt seotud inventariga. Sõnaliigi muutused olid järgnevad:

- nimisõna → omadussõna,
- omadussõna → nimisõna,
- määrsõna → omadussõna,
- nimisõna → määrsõna.

3.10. Reduplikatsioon

Reduplikatsioon on harva kasutatud slängiallikas. Kokku moodustati 6 erinevat slängisõna: neist 4 olid jalgratturite intervjuus ja 2 aerutajate omas. Sõudjad ja suusatajad ei kasutanud reduplikatsiooni mitte kordagi.

Näites 103 pärineb jalgratturitelt ja siin on eri tüüpi reduplikatsiooni. Siin leidub nii reduplikatsiooni, kus korratakse täpselt samasugust silpi või sõna, kui ka sellist, kus täpselt samamoodi sõnu-silpe ei korrata.

(103)

T: *[ergutab lihtsalt]*

T: ***alee alee läheb läheb paremini kiiremini***

K: *sa lihtsalt kuuled et keegi seal taga röö- räuskab (.) ega sa kuuled et keegi karjub aga sa ei kuule väga palju midagi*

Selles näites selgitavad T ja K, mida treenerid ratturitele raja äärest või tagapool sõitvast tiimiautost hüüavad. Esimene täpse kordusega väljend *alee alee* on prantsuskeelne (*alé alé*). Seda väljendit hüüavad treenerid või tiimiliikmed sportlastele, kui on neid vaja ergutada, sest on näha väsimusmärke. Teine väljend *läheb läheb* on mõeldud samuti sportlaste ergutamiseks. Sportlase jaoks tähendab see, et too peab tempot tõstma ja et ta jõuab võistluse lõpuni pingutada. Kolmas reduplikatsioon on väljendis *paremini kiiremini*, mis pealtnäha annab sportlasele konkreetseid juhiseid, mida ta muutma peaks, kuid sisuliselt tähendab see siiski sama mis *läheb läheb* ehk sportlane peab lihtsalt rohkem pingutama. Väljendi *kiiremini paremini* kordus seisneb *-mini* korduses, mistõttu on sõnade kõla omavahel sarnane. Näites 103 kasutatud väljendeid *alee alee*, *läheb läheb* ja *paremini kiiremini* kasutatakse protsessuaalsuse ehk tegevuse pikema kestvuse väljendamiseks kordusena.

Näites 104 kirjeldab aerutaja, missuguseks võib kujuneda vahe erinevate võistlussõitude vahel. Ühel võistlusel võib minna hästi väiksema pingutuse ja madalama tempoga, teisel tuleb end ületada, et pooltki nii hästi läheks.

(104)

KA: *[---] (.) ja siis teine sõit on see kus lähed nagu et teed oma stardi lõdvestud ja hoian tõmmet hoian tõmmet pfuuf sõidan oma sõitu rahulikult jõuad finišisse sõidad kolm kolmküüend (.) [---]*

Näites 104 kasutab KA kordusega väljendit *hoian tõmmet hoian tõmmet* iseenda ergutamiseks, oma rütmi ja tempo hoidmiseks ning üldiseks motiveerimiseks. Selle väljendi sisu on konkreetne: aerutaja sisestab oma mõttelise monoloogiga, et ta peab tõmmet tempoka ja jõulisena hoidma.

Jalgratturite intervjuus leidis onomatopoeetiline kordus *lirts ja lörts=ja*, mille tähendus on 'sopane talveilm'. Sõnapaar kordab sarnase kõla ja pikkusega loodusheliseid, samas vaheldub esimene vokaal $i \rightarrow ö$.

Aerutajate intervjuus kasutati samatüübilist reduplikatsiooni *nibin=nabin*, milles esimene vokaal vaheldub: $i \rightarrow a$. See on argikeelne väljend, kirjeldamaks midagi, mis õnnestus peaaegu või kogemata. Aerutajate kasutati väljendit *nibin=nabin*, ütlemaks, et võistlustel saavutati napilt üheksas koht.

Reduplikatsiooni esines jalgratturite ja aerutajate slängis, kuid sõudjad ja suusatajad sel viisil slängisme ei loonud. Tegemist on slängiloomes ebaproduktiivse viisiga: sel teel loodi kokku 6 erinevat slängisõna. Lisaks sellele ei esine reduplikatsiooni ka sagedasti, st kõik unikaalset slängisõna, mis loodi, olidki ainsad kasutuskorrad. Reduplikatsiooni kasutati ergutamise, ilmastiku kirjeldamise ja napilt toimunud sündmuse väljendamiseks.

3.11. Sõnaloome

Sõnade uute tähenduste ja slängisõnade loomiseks on produktiivne viis moodustada liitsõnu. Tüüpiliselt liitub eesti keeles täiendsõna põhisõnaga omastavalise käändega, selle kõrval esineb ka muudes, ebatüüpilistes käänetes liitumisi (nimetav jm). Lisaks võib sõna moodustamisel toimuda ka tähenduse ülekanne, nt sõnale omistatakse metafoorne tähendus, või tähendusnihe, nt sõna tähendus kitseneb. Slängisõnavara loomiseks löid sportlased tüüpilise ja ebatüüpilise liitumiskäändega liitsõnu, täiesti uusi sõnu ning nimisõnade põhjal moodustatud verbe.

3.11.1. Tüüpilise liitumiskäändega liitsõnad

Liitsõnade tavapärase liitumiskääne on omastav (nt *koerakuut*). Sel viisil moodustasid sportlased 20 erinevat slängisõna. Sealjuures kasutati omastavalise liitumiskäändega loodud sõnu 31 korral.

Näide 105 pärineb sõudjatelt. Selles kasutavad J ja G omastava liitumiskäändega liitsõnu *stardimees* ja *stardivend*.

(105)

J: *[kui siin nagu startidest rääkida] siis ma olen jube võimas stardimees*

G: *räme stardivend on nah (.) eelmine suvi mis see on nah (.) tegime soojendust ergo peal=vä palju sul tuli ette üks null kuus=vä üks null kolm=vä*

Näites 105 on liitsõnad *stardimees* ja *stardivend*, millel on sama täiendsõna *stardi* ja sisult sarnased on ka põhisõnad *mees* ja *vend*. Põhisõnade *mees* ja *vend* tähendus on metafoorne ja kitsenenud, sest nende all ei mõelda enam niivõrd meessugu või sugulust, vaid inimest üldisemalt. Põhisõnade tähendus on 'oskuslik, võimekas sportlane' – seda tähendust silmas pidades on mõlemad liitsõna tähenduseks '(mees)sportlane, kellel õnnestub võistluse stardiosa paremini kui konkurentidel'.

Selles moodustusviisis tõusis esile treeningu teema, mille tarbeks loodi liitsõnu, täpsustamaks treeningu olemust või tüüpi. Järgnevas loetelus on treeninguteemalised liitsõnalised slängismid sel kujul, nagu sportlased neid kasutasid:

- *põhijõud* ('jõutreening, kus sooritatakse 10–12 kordust igat harjutust');
- *lõigutrenne* (*lõigutrenn* (NOM) 'kiirustreening, kus hoitakse kõrgemat tempot teatud aja jooksul ja siis puhatakse, misjärel korratakse tehtut');
- *tempotrenne* (*tempotrenn* (NOM) 'kiirustreeningud');
- *jõutrennid* ('jõutreeningud jõusaalis');
- *jõuvastupidavus* ('jõuvastupidavust treenivad harjutused jõusaalis, kus harjutusi korratakse rohkem kui *põhijõu* puhul');
- *põhjaladumine* ('ettevalmistushooaeg enne võistlushooaega');

- *plahvatusjõud* ('maksimaalse jõu treening, kus harjutust tuleb sooritada maksimaalselt kiiresti');
- *korsetiharjutus* ('ülakeha süvalihaseid treeniv harjutus');
- *mahalaskused* (*mahalaskus* 'kiirenduse või raske treeningu järel toimuv taastav osa treeningust').

Teine liitsõnadega seotud sõnapesa on seotud teise sportlase elus olulise teemaga – võistlused. Järgnevas loetelus on liitsõnad, mida kasutati võistlustest rääkides:

- *kontrollistart* ('kontrollstart; võistlus, mis peetakse enne tähtsamaid võistlusi, nägemaks, missugune on sportlaste vorm hetkel');
- *stardivend* ('sportlane, kellel õnnestub võistluse stardiosa paremini kui konkurentidel');
- *stardimees* ('sportlane, kellel õnnestub võistluse stardiosa paremini kui konkurentidel');
- *kohasõidud* ('finaalsõidud, kus finaali pääsenud võistlejad enamasti esimese kuue koha nimel');

See loetelu näitab, kuidas sportlased kasutasid väga erinevaid liitsõnu: muudetakse algselt nimetavalise liitumiskäandega liitsõna omastavaliseks (*kontrollstart* → *kontrollistart*), võetakse liitsõnu kõnekeelest üle (*maailmakarikas*, *olümpiapilet*), leiutatakse liitsõnu ise kaht liitsõna omastavalise liitumiskäandega kokku pannes (*stardivend*, *stardimees*).

Sportlased moodustavad omastavalise täiendiga liitsõnu tihti. Sõudjad, suusatajad ja aerutajad löid sel viisil 5–7 unikaalset slängisõnu. Väga vähe leidis seda ratturitel (2). Semantilistest pesadest leidis palju liitsõnu, mida kasutati treeningutest ja võistlustest rääkides.

3.11.2. Ebatüüpilise liitumisviisiga liitsõnad

Liitsõnu moodustatakse slängis tavaliselt omastava käände abil ja omavahel liituvad kaks nimisõna, aga vähesel määral tehakse seda ka muude käänete ja/või sõnaliikide abil. Ebatüüpilise liitumisviisiga moodustati kokku 6 erinevat slängismi. Suusatajad löid sel

teel 4 slängismi, sõudjad ja aerutajad moodustasid kumbki 1 slängismi ning ratturid seda viisi ei kasutanud.

Näites 106 räägitakse paaris aerulise sõudmise paadiklassidest, mille ametlik termin (*paarisaeruline ...paat*) on slängis keeleökoonomia tõttu lühenenud.

(106)

G: *kõige raskemad sõidud olid kakstuhat kolmteist suvel see paarisneljasega eelmise suvi paariskahene minu arust noh emmemmil meil see poolfinaal (.) ei [poolfinaalid ikka]*

G kasutab näites 106 kaht liitsõna: *paarisneljasega* ja *paariskahene*. Täiendsõnaks on adverb ja põhisõnaks omadussõna. Ametliku terminina kasutatakse sõna *paarisaeru(line)* täiendina põhisõna ees, aga slängis lüheneb see ja nimetavaliselt liitub põhisõnaga *neljapaat* või *kahepaat*, nii et lõpptulemuse on *paarisneljane* või *paariskahene*. Algselt olid *neljane* ja *kahene* *ne*-liitelised omadussõnad, aga *neljane* ja *kahene* muutuvad selles näites *ne*-liitelisteks nimisõnadeks, mis luuakse samasuguste omadussõnade baasil. Kahe- ja neljapaat on ainsad paadiklassid, millele lisatakse ette *paaris*, sest paaris aerulist kaheksapaati pole olemas ja ühepaat ei vaja täiendit, sest olemas on ainult paaris aeruline ühepaat, aga üksikaerulist pole.

Suusatajatelt pärineb teist tüüpi nimetavalise liitumiskäandega liitsõna *võistluskombe* 'võistlustel kantav suusakombinesoon'. Selle puhul on lisaks toimunud põhisõnas raie: *kombinesoon* on lühenenud ühesilbiliseks (*kombinesoon* → *komb*). Sellele on lisandunud argiliitena vokaal *e*, misjärel tekib kahesilbiline *ratsu*-tüüpi nimisõna *kombe*.

Jalgratturite intervjuus kasutati metafoorselt lausungit *kuradi eestruumist vennad ära koristada*, kus sõna *eestruum* koosneb adverbist *eest* ja põhiosast *ruum*. See tähendab esikohtadele sõitvaid sportlasi ehk edukaid konkurente.

Leksikaalset ebatavalisi liitsõnu sportlased kuigivõrd ei kasuta, seega on selle puhul tegu ebaproduktiivse slängisõnade tekkemehhanismiga.

3.11.3. Uued sõnad

Selles osas esitatakse uusi sõnu, mida sportlased on loonud. Siinses alapeatükis tuuakse välja sõnu ja fraase, mille päritolu ja tekkeviis jäävad ebaselgeks, st loomisviis on kas täiesti läbipaistmatu või aimatav, aga mitte kindlalt teada. Tegemist ei ole produktiivse sõnaloomisviisiga. Aerutajad löid sel teel 5 erinevat slängismi ja ratturid 1, suusatajad ja sõudjad ei moodustanud selliselt ühtegi slängismi.

Jalgratturitelt pärineb teadmata päritoluga lausung *siis detsembrii lasid aint tirri põhimõtselt*, kus uueks sõnaks on nimisõna *tirri* (*tirr : tirri : tirri*). See lausung tähendab, et jalgrattur puhkas terve detsembrikuu, ei võistelnud ega ka treeninud intensiivselt. Oletada võib, et *tirri laskma* päritolu on seotud jalgrattaga vabakäigul sõitmisel tekkiva tiriseva häälega, mis teeks sellest ka ühtlasi onomatopoeetilise väljendi. See oli jalgratturite ainus omaloodud sõna.

Aerutajad kasutasid läbipaistva päritoluga omadussõna *timm* (näide107).

(107)

I: *[kuidas läks] nägin telekast küll et*

KA: *[halvemini kui:] (.) muidu olen niiviisi tõusvalt läinud esisaja poole (.) aga see aasta jah (.) nagu füüsiliselt ja niiviisi oli nagu kõik **timm** aga lissalt keha hakkas valutama (.) siit õ need kohad*

Näites 107 kasutatud omadussõna *timm* on tuletatud verbist *timmima*, mille tähendus on sealjuures verbi omast kaugele läinud. *Timmima* tähendab EKSSi (2009) järgi häälestamist, reguleerimist või kokkusegamist, tempimist aga ka joomist, trimpamist. Omadussõna *timm* on positiivse tähendusega ja tähendab 'kõik on korras, hästi'. Kõnekeeles on väljend *timmis*, mille tähenduseks on EKSS (2009) pakkunud '(vajalikus, sobivas) töökorras'. Võib oletada, et *timmis* on algne sõna, millest lühenenud varianti aerutaja kasutas.

Teine läbipaistev fraas, mida aerutajad kasutasid, on *üle=keha atleedid*, kus *atleet* vastab tähendusele 'kulturisti välimusega sportlane, kulturist' ja *üle=keha* viitab sellele, et sportlase lihased on üle kogu keha hästi välja joonistunud. Sealjuures hääldati see fraas peaaegu kokku, moodustades nii peaaegu uue liitsõna.

Sõudjatel ja suusatajatel ei ole kombeks slängisõnu ise luua, küll aga teevad seda aerutajad. Aerutajate intervjuus leidis eri sõnaliikidest slängisõnu, mille päritolu on ebaselge, kuid sõnade tähendus on mõistetav kontekstist.

Näites 108 kasutab aerutaja KS lausungit *aerud rotime*, kus *rottima* on verb, mille tähenduseks on *varastama* (EESS 1990) või *ära võtma*. Sellele viitab ka kontekst: lausungile *aerud rotime* eelneb lausung *vormid varastame*.

(108)

I: *rääkige mulle inventarist (.) mis teil on (.) mis kasutate igasugused vahendid masinad (.) kuidas te vormi saate ütleme nii (.) kõik mida te kasutate treeningute juures (.) näiteks noo ütleme siis alustame süstast onju (.) mis seal on mis seal küljes käib*

KA: *no vormi saamist ei ole hoidnud [aga \$ hehehee \$]*

KS: *[vormid varastame] (.) aerud rotime*

Näites 108 küsib I aerutajate inventari ühe osa, põlle kohta. Põll kaitseb aerutaja keha külma tuule, vihma ja veepritsmete eest. KS nimetab seda vee- ja õhukindlaks abivahendiks. KA kinnitab, et see küll hoiab sooja, ent pole *tuugas*, st ei ole nii raskest ja umbsest materjalist tehtud, et aerutajal oleks ebameeldiv ja halb.

(108)

I: *palav ei hakka sellega=vä suht ikkagi (.) veekindel ja õhukindel*

KS: *vee ja õhukindel on soe [on see on]*

KA: *[jah] ta=ei ole nii umbne ta ei ole päris nii tuugas seal peal*

Näites 109 kasutab KS mehenime *vello*, selleks et väljendada tähendust 'imelik inimene'. Negatiivsust lisab täiend *mingi*, viidates sellele, et isik pole teada, on suvaline. Selles näites ei ole *vello* enam mehenimi, vaid üksnes nimisõna.

(109)

KS: *mhm mahtu jah (.) no ma olen mingi vello mulle meeldib palli mängida ja natukene teen teistsuguseid asju ka mängin sulgpalli ja asju ka*

Sõnade *rottima*, *tuugas* ja *vello* päritolu pole selge, kuid on võimalusi nende päritolu kohta. „Esimese Eesti Slängi Sõnaraamatu“ (EESS 1990) järgi on *rottima* tähendus 'varastama' ja see võib pärineda Oskar Lutsu loodud Tootsi-tegelase loost, kus rotid viisid kapsaraua ära. Argikeeles on sõnad *tuuga* 'läbi, otsas, kõõga' ja *tuugalt täis* 'puupüsti, väga täis'.

Järgnev näide 110 pärineb Tartu ülikooli suulise eesti keele korpuse kahe venna vahelisest telefonivestlusest. Sellest näitest selgub *tuuga* tähendus – 'läbi, otsas' –, mida saab võrrelda kõnekeelse sõnaga *kööga*.

(110)

H: *hhhhh ((ohkab)) (.) kule ma=ei=`tea,=h (.) \$ [r(h)ahadega on `tuuga.] \$*

Aerutaja kasutatud *tuugas* on negatiivse tähendusega ja negatiivse tähendusega on ka *tuuga*, nii et tegemist võib olla *tuuga* tuletisega, mille lõppu on lisatud *s*. Kolmas tundmatu päritoluga sõna *vello* võib pärineda keelekasutaja tutvusringkonna mõnest inimesest, kelle nimi võib seostuda negatiivse, tavatu, imelikuga. Samas võib *vello* toimida ka üldistava tähendusega, mida kasutatakse, et viidata teatud omadustega inimestele. Muus slängis kasutatakse pärisnimesid tihti (Tender 1994: 349), näiteks öeldakse lihttöölise kohta (*suvaline*) *Vasja*. Sportlaste slängis oli *vello* ainus nimekasutus.

Uusi sõnu ei loo sportlased eriti tihti, ilmselt pole selle järele vajadust. Võimalik on juba olemasolevate sõnade tähendust ja vormi selliseks muuta, nagu eneseväljendamiseks on parasjagu vaja.

3.11.4. Verbimoodustus

Selles alapeatükis tuleb juttu verbimoodustusest, mida kasutasid ainult suusatajad ja ratturid kokku 4 korral. Nad tuletasid nimisõnade baasil verbi *rullitama* ja teonime *rullitamine* ning verbid *dieeditama* ja *trennima*. Selle peatüki näited on kõik moodustatud noomenitüvest, mis Kasiku (2015: 149) järgi on väga produktiivne ja hõlbus viis uute verbide loomiseks. Sportlaste slängis seda magistritöö andmete põhjal produktiivseks tekkeviisiks nimetada ei saa.

Näites 111 räägib murdmaasuusataja, millest koosneb tema suvine treeningkava. M kasutab siin sõna *rullitamisel*, mis tuletatakse verbist *rulli(ta)ma*.

(111)

M: *kõike vähemalt e- eriti suveperiood nagu (.) muidugi on tähtis rõhk erialasel tööl nagu rullida rullitamisel aga sa võid apsoluutselt kõike teha [---]*

Nimisõna *rullitamine* saadakse verbist *rullima* järgmiselt: verbile *rullima* lisatakse *ta*-faktitiiviliide. Vahetulemuseks on *rullitama*. Sellest tuletatakse nimisõna *mine*-liite abil, mis annab tulemuseks *rullitamine*, mis tähendab rullsuuskadega sõitmist, mitte rulluisutamist. Nii *rullima* kui ka *rullitama/rullitamine* on moodustatud nimisõnast *rull* ja on kõnekeelsega võrreldes tähendust muutnud.

Jalgratturid moodustasid nimisõna *dieet* baasil verbi *dieeditama*. Uue verbi tähendus on 'dieeti pidama'. Kasutatud on *ta*-faktitiivliidet, mis muudab tegevuse kestuse pikaajalisemaks (EKK 2007).

Suusatajad moodustasid üldslängi kuuluvast nimisõnast *trenn* (*treening* → *trenn*) verbi *trennima*, mis on üldkeelse sõna *treenima* sünonüüm. Näide, kust uus verb pärineb, on selline: *või kas sa trennid ennast paremaks kui sa jätkad või väsid rohkem ära*.

Verbimoodustus on haruldane viis slängi loomiseks. Suusatajad ja jalgratturid kasutasid verbimoodustust vähe, sõudjad ja aerutajad üldse mitte. Siiski näitab see moodustusviis, et vähemalt on olemas potentsiaalne võimalus luua mistahes nimisõnast verb.

KOKKUVÕTE

Selle magistritöö eesmärk oli teada saada, mis iseloomustab Eesti vastupidavussportlaste slängi. Eesmärgi täitmiseks püstitati kolm uurimisküsimust – kõigile leiti töö käigus vastused.

Magistritöö uurimismeetod on kvalitatiivne analüüs: salvestati vestlusi korraga kahe tippsportlasest sõudja, suusataja, aerutaja ja jalgratturiga. Kõikidele sportlastele esitati ühesugused suunavad küsimused, et tulemusi saaks spordialati võrrelda. Vestlused transkribeeriti ning sildistati ja jagati tekkemehhanismi (nt metafoor ja metonüümia), semantilise pesa (nt kas slängism on seotud treeningute või võistlustega) ning slängilise kuuluvuse (kas üld- või erisläng) järgi rühmadesse. Tulemused koos näidetega esitati analüüsina kolmandas peatükis.

Esiteks taheti teada saada, missugust slängisõnavara vastupidavussportlased kasutavad. Analüüsitud materjali põhjal saab järeldada, et vastupidavussportlased kasutavad slängi loomiseks osaliselt teoreetilises osas tutvustatud tekkemehhanisme. Tõnu Tenderi (1994: 349) sõnul on levinumad slängi tekkeviisid tähenduse laienemine või ülekanne (sh metafoor), pärisnimede üldistamine, võõr- või murdekeelest laenamine, tuletamine. Uuritud materjali põhjal on sportlaste slängi levinuim tekkeviis tõepoolest metafoor. Tähenduse laienemine ei ole spordislängis aga nii populaarne kui tähenduse kitsenemine. Pärisnimede üldistamine ei ole sportlaste seas üldse levinud – seda tehti ühel korral. Võõrkeelest laenamine on spordislängis küllalt produktiivne mehhanism, aga murdesõnu ei laenata üldse. Nimisõnatuletus, eriti *kas*-tuletusliide, on produktiivne slängi loomisviis. Tender ei maini slängi tekkemehhanismidena üldverbe ja liikumisega seotud verbe, mis sportlaste slängis olid aga väga levinud. Sportlased loovad tihti ka liitsõnadest slängisme. Tender nimetab slängi vähem levinud tekkemehhanismidena logogriifi (*melodraama* → *mõladraama*), metateesi (*sõnamäng* → *mõnasäng*), kontraktsiooni (*majandussurutis* → *masu*) ja arhaisme (nt *heris* 'petis'), mida aga uuritud materjalis ei leidunud.

Kogutud materjal liigendati kahe kriteeriumi põhjal kaheks: kas slängismid olid loodud olemasoleva või uue sõnavara baasil ning kas tekkemehhanismi kasutatakse slängismide loomiseks tihti, st tekkemehhanism on produktiivne, või mitte. Olemasoleva sõnavara baasil kasutati slängisõnavara loomiseks tähenduse ülekannet (metafoor, metonüümia, ironia ja võrdlus), tähendusnihkeid (tähenduse halvenemine ja paranemine, laienemine ja kitsenemine), võõrmõjulisi väljendeid (tsitaatsõnad ja võõrapärased väljendid), üld- ja liikumisverbe, nimisõnatuletust (raie ja argituletus), liitsõna kadu (liitsõna esi- ja põhiosa kadu), akronüüme, onomatopoeetilisi väljendeid, interjektsioone, sõnaliigivahetust ning reduplikatsiooni. Slängi moodustamiseks loodi uut sõnavara kas tüüpilise või ebatüüpilise liitumiskäandega liitsõnadega, täiesti uute sõnadega ja verbimoodustuse teel.

Analüüsitud materjali põhjal saab väita, et ülekaalukalt produktiivseim viis luua spordislängi on kasutada metafoori, mille abil loodi 161 erinevat slängismi. Ka metafooride kasutussagedus tekstides oli teistega võrreldes väga suur – kokku esines seda 195 korral. Võrreldes teiste tähenduse ülekannete tüüpidega oli seda kümneid kordi rohkem: metonüümiat kasutati 14 slängismi loomiseks, ironiat ja võrdlust 5 slängismi puhul. Tähendusnihetest oli ülekaalukalt produktiivseim tähenduse kitsenemine, mille abil loodi 60 slängismi, mis osalt kordusid ja esinesid kokku 113 korda. Selle tulemusega platseerub kitsenemise tekkemehhanism produktiivsuse ja ka kasutussageduselt teisele kohale. Tähendust laiendati 7, halvendati 3 ja parandati 4 erineva slängismi puhul – need ei ole produktiivsed ega ka sagedasti kasutatavad slängi tekkemehhanismid. Võõrkeele mõjul väljendavad sportlased ennast tihedamini: tsitaatsõnu kasutati 22 slängismi loomisel ja laensõnu loodi 16. Üldverbidest moodustati 46 slängismi: *tegema*-verbi kasutati 20, *panema*-verbi 18 ja *olema*-verbi 16 slängisõna loomiseks. Üldverbide kasutussagedus oli aga palju suurem kui unikaalsete slängismide hulk – neid kasutati kokku 76 korda. Liikumisverbidest moodustati erinevaid slängisõnu natuke rohkem kui üldverbe, kokku 53 erinevat slängisõna: *sõitma*-verbist loodi 36 slängisõna, *tulema*-verbi abil 6 ja *minema*-verbist 14. Liikumisverbe kasutati nelja spordiala slängis kokku 56 korral, nii et väga suur hulk oli unikaalseid slängisme. Nimisõnatuletus, mis jaguneb raideks ja argituletuseks, on produktiivne viis luua slängi (kokku 39 erinevat slängisõna). Raiet kasutati slängiloomes 11 slängismi moodustamiseks, kuid raidesõnade esinemissagedus oli see-eest väga suur. Seda mõjutab põhiliselt üldslängi kuuluv sõna

trenn, mida kasutasid kõikide alade sportlased palju. Argituletuse teel moodustati 28 slängismi: selle arvukusele aitasid kõige rohkem kaasa *kas*-liitelised sõnad. Liitsõnade lühendamine, mis jaguneb esi- ja põhiosa kaoks, ei ole eriti levinud tekkemehhanism – loodi kokku 24 erinevat slängismi. Liitsõna põhiosa kadu esineb harva (6), aga esiosa kadu kasutati mitu korda rohkem (18). Lühendatud liitsõnade kasutussagedus on palju suurem kui unikaalsete slängismide hulk: esiosa kadu kasutussagedus oli 46 ja põhiosa kadu oma 16. Akronüüme kasutati 21 slängisõna moodustamiseks. Kõik materjalis leidunud onomatopoeetilised väljendid olid unikaalsed – neid oli kokku 15. Uuritud materjalis oli vaid 1 interjektsioon, mida kasutasid sõudjad 2 ja aerutajad 1 korral. Sõnaliigivahetus on sportlaste slängiloomes produktiivne viis: selle abil loodi 32 unikaalset slängismi. Selle kasutussagedus oli samuti kõrge – kokku kasutati sõnaliigivahetust 53 juhul. Reduplikatsiooni teel loodi 6 slängisõna. Kõik reduplikatsiooni teel loodud slängismid esinesidki tekstides vaid ühe korra. Sportlased moodustavad slängisõnavara ka uuest sõnavarast, sealjuures olemasoleva sõnavara tähendust ja vormi muutmata. Uut sõnavara on kõige lihtsam moodustada kaht või enamat sõna kokku liites kas tüüpiliselt (omastavalise liitumiskäändega) või ebatüüpiliselt (enamasti nimetavalise liitumiskäändega): omastavalise liitumiskäändega liitsõnu moodustati 20 ja need esinesid kokku 31 korda. Ebatüüpilist moodustusviisi kasutati harva, üksnes 6 slängismi puhul. Täiesti uusi sõnu moodustati vähe – kokku 6 sõna, seega ei ole tegemist produktiivse viisiga. Ilmselt ei ole sportlastel vaja uusi sõnu luua, kui saab olemasolevatele uut tähendust anda – seda kinnitavad metafooride ja tähenduse kitsenemise arvukas kasutus. Nimisõnadest moodustati kokku 3 slängilist verbi.

Lisaks analüüsitud tekkemehhanismidele esines intervjuudes ka argiseid sõnu, mis kunagi kuulusid slängi hulka, kuid nüüdseks on jõudnud kõnekeelde ning saanud „Eesti keele seletava sõnaraamatu“ järgi ka kõnekeele märgendi KÕNEK. Kõnekeelsed ebatsensuursed väljendid (nt *sitasti* või *persses*) ei ole enam slängi osa. Neid väljendeid sel põhjusel siinses töös lähemalt ei uuritud.

Arvandmetest järeldub, et ülekaalukalt levinuim olemasoleva sõnavara baasil loodava slängi tekkemehhanism on metafoor. Väga levinud, kuid ligi kaks korda vähem esinenud viis on tähenduse kitsendamine. Üld- ja liikumisverbidega luuakse slängi samuti palju.

Vähem levinud loomeviisid on argituletus, sõnaliigivahetus, akronüümid, liitsõnade esiosa kadu, toorlaenuid ja võõrapäraseid väljendid. Uue sõnavara baasil loodavatest moodustest luuakse slängisõnavara kõige tihedamini tüüpilise liitumiskäandega liitsõnadest. Olemasoleva sõnavara rühmaga võrreldes liigituks see vähelevinud mooduste sekka. Kõiki teisi uue sõnavara moodustusviise rakendatakse slängis väga harva.

Peale selle, et intervjuudest ilmsid kindlat tüüpi tekkemehhanismid, mida sai ühte, teise või mõlemasse kategooriasse vaevata paigutada, esines ka kümnekond sellist väljendit (nt *kui sa tunned kiirust ja kõrgused on valed*), mis said endale sildi „muu“ ja mida ei saanud kindlasse gruppi liigitada. Need väljendid jäid magistritöö analüüsist välja.

Teiseks otsiti vastust küsimusele, missuguste olukordade kirjeldamiseks ja miks sportlased slängisme kasutavad. Analüüs näitas, et sportlased loovad slängisõnavara treeningute, võistluste ja spordivälise elu teemal. Intervjuutekstidest kujunesid välja semantilised pesad, st teemad, millest räägiti, moodustasid omaette slängismide grupid. Kõige rohkem puudutasid sportlased slängisõnavara abil teemat „võistlused“: selle alla kuuluvad nii võistluste nimetused (nt *emm=emm*) kui ka võistlussõidu ajal toimunu (nt *sõitsime seal ninaninas*). Teine teema, mis kõiki sportlasi ühendas ja palju esines, oli „treening“: selle alla kuuluvad treeningtüübid (nt *tegime lõiku*) ja treeningul juhtunud sündmused. Kolmas ühine tegur kõigi sportlaste slängis on „hinnangulised slängismid“, millega kirjeldati nt ebaõnnestunud võistlust või kehva tehnikat. Nimetatud esikolmiku ühisus on väga loogiline: kõik sportlased võistlevad, pingutavad ja analüüsivad sooritust. Teised ja vähem kasutatud ühised teemad, millesse sportlaste slängisõnavara jagunes, olid „pingutus“, mille alla kuuluvad slängismid kirjeldavad pingutusest väsinud sportlase tundeid (nt *koomas ja kibestunud, surnud ja hakkab tapma*), „inventar“ (nt *kronsa*), „inimesed“ (nt *trenku*) ja „treeninglaager“ (nt *laager*).

Slängi moodustusviiside ja semantiliste pesade vahel tekkis vähe seoseid, millest saaks järeldusi teha. Võib kindlalt väita, et metafoori kasutatakse kõige rohkem pingutusest rääkides. Teiste tekkemehhanismide ja pesade vahel nii selgeid ühendusi välja ei tulnud. Näiteks üldverbi *tegema* ja sõnaliigivahetuse abil moodustati treeninguteemalisi

slängisme. Liikumisverbiga *sõitma* väljendatakse nii treeningu- kui ka võistlusteemalisi slängisme. Täheenduse kitsenemine on seotud paadiklassi, treeningute ja võistlustega. Akronüümid on seotud põhiliselt võistlustega, täpsemalt võistluste nimetustega (nt *emm=emm* 'MM').

Kolmandaks otsiti vastust küsimusele, kuivõrd erinevate spordialade släng omavahel erineb ja sarnaneb. Eelnevas toodi kõigile sportlastele ühised olulised sõnapesad. Mõistagi esinesid ka sellised semantilised pesad, mis kõigi nelja spordiala slängi ei ühendanud. Tekkis vastandus veesportlaste (aerutajad ja sõudjad) ja mitte-veesportlaste vahel. Veesportlastel oli palju ühiseid teemasid: „paadiklass“ (nt *kahene*), „paadisild“ (*sild* ja *plott*), „tingimused“ (nt *lööd aeru sisse ja sikutad nagu oleks süldi sees*), „ülesanne paadis“ (nt *esimeses augus*). Mitte-veesportlastel oli vaid üks ühine teema – „konkurents“, mis tähendab, et sportlased löid slängisõnu omavahelisest konkureerimisest kõneldes. See on huvitav, et sisu poolest küll kõiki sportlasi ühendav teema tuli esile ainult jalgratturite ja suusatajate vestluses. Samas oli ühiseid teemasid ka kahel-kolmel spordialal korraga: jalgrattureid ja sõudjaid ühendas teema „ergutamise“ (nt *alee alee*), jalgrattureid, sõudjaid ja suusatajaid ühendas teema „võistluskategooria“ ning veesportlasi ja jalgrattureid ühendas teema „vigastused“ (nt *olid krambis*), sõudjaid ja rattureid ühendasid „raha“ (nt *midagi tuli üle juba*) ja „seisund“ (nt *emotsioonid on maas*). Teemad, mis iseloomustasid ainult ühe ala sportlasi, olid järgmised: sõudjatel „sõudetehnika“ (nt *teised sipsivad seal*), ja „ümber minema“ (nt *sa tegid mulksi*), aerutajatel „erksaks saamise viisid“ (nt *ennast uuesti käima tõmmata*) ning jalgratturitel „kehakoostis“ (nt *rasvakas*). Suusatajatel eripärast semantilist slängipesa ei olnud.

Metafooride abil moodustasid slängisme kõige rohkem aerutajad (68), natuke vähem oli seda sõudjate slängis (43), samas suusatajatel (25) ja jalgratturitel (25) neid nii palju ei esinenud. Teisi tähenduse ülekandeid – metonüümiat, ironiat ja võrdlust – kasutasid kõik sportlased slängi loomiseks üksikutel kordadel, seega on kõikide jaoks tegu ebaproduktiivse slängiloomisviisiga. Aerutajate intervjuudes ei kasutatud ironiat ega ka võrdlust. Ka suusatajad ei moodustanud ironiliste väljendite abil slängisme. Täheendusnihetest enim kasutati tähenduse kitsenemist, millest moodustasid kõik sportlased enam-vähem võrdsel määral 11–20 slängisõnu – seda võib pidada

produktiivseks. Sõudjate seas oli tähenduse kitsenemine populaarne eelkõige üldise tähendusega nimisõna *paat* tõttu, mille tähendus kitsenes sõudespetsiifiliseks akadeemiliseks sõudepaadiks. Tähenduse laienemist leidis sõudjate, jalgratturite ja suusatajate slängis väga vähe (2–3), aga aerutajate omas ei kasutatud seda üldse. Tähenduse paranemist ja halvenemist rakendati slängiloomes samuti väga vähe. Tähenduse halvenemist ei kasutanud aerutajad ega ka sõudjad. Tähenduse paranemist ei kasutanud suusatajad kordagi. Tsitaatsõnu ja võõrapäraseid väljendeid kasutasid kõik sportlased vähe (2–9).

Olemasolevas sõnavara moodustusviiside seas kasutatakse slängi tekkemehhanismidena kolme üldverbi ja kolme liikumisverbi. Nende abil väljendatakse kuuluvust, liikumist, sportimist, pingutust, võistlustel toimuvat. Verbe *tegema* ja *sõitma* kasutati slängiloomes rohkem kui teisi verbe. *Tegema*-verbi teel löid sõudjad, ratturid ja aerutajad igaüks 3–4 ning suusatajad 10 slängisõna. Verbi *tegema* lai tähendus tingibki selle sobivuse pea igasse konteksti. *Sõitma*-verbi abil löid suusatajad 4, jalgratturid 3, aerutajad 14 ja sõudjad 15 erinevat slängisõna. Selle verbi produktiivsust mõjutab osaliselt sportlaste sõltuvus nende inventarist: nii jalgratta, sõudepaadi, suuskade kui ka süstaga sõidetakse. Liikumisverb *minema* ja üldverb *panema* on vähem produktiivsed kui *sõitma* ja *tegema*. Verbi *olema* esines 14 slängismis: sõudjatel ja aerutajatel 4–5, suusatajatel 1 ja ratturitel 3. Verbi *tulema* abil moodustati slängi kõige vähem (6).

Argituletus on tavapärasem slängi moodustusviis kui raie. Argituletust kasutasid kõige rohkem sõudjad (11), mida ilmselt mõjutab nende inventarikesksus, st palju on paate (*plastikad* 'plastikpaat') ja paadiklasse (*neljane* 'neljapaat') eristavaid slängisme. Raide teel moodustati iga ala lõikes võrdselt vähe, 2–3 juhul. Raide kasutussagedus on palju suurem kui unikaalsete sõnade hulk: arvukust mõjutab spordislängi kuuluv, ent juba ka kõnekeelde jõudnud nimisõna *trenn* – see on kõigi sportlaste loogiline ühisosa, sest kõik sportlased treenivad.

Liitsõna esiosa kadu on sportlaste slängis tavalisem kui põhiosa kadu. Liitsõna esiosa kao teel moodustasid kõik sportlased 3–5 slängismi. Põhiosa kao teel moodustati 6 slängismi: kõigil peale aerutajat esines seda 1–3 slängisõnas. Ka akronüümid olid kõikide sportlaste

ühisosa, kuid enim kasutasid seda tekkeviisi sõudjad (9), teiste slängis oli 3–5 slängilist akronüümi. Onomatopoeetilistest väljenditest loodi kokku 15 slängismi: sõudjatel leidis 7, aerutajate ja ratturitel kummalgi 4 slängismi, aga suusatajate slängis ei leidunud ühtegi. Interjektsioon *hopp* esines üksnes sõudjate slängis, teistel interjektsioone ei esinenud. Sõnaliigivahetus iseloomustab eelkõige sõudjaid (13) ja aerutajad (14), vähem ratureid (5), samas suusatajad sel viisil slängi ei loonudki. Reduplikatsiooni rakendasid harva ja ainsatena aerutajad ja jalgratturid.

Uue sõnavara põhjal slängisõnavara moodustamine ei ole nii tavapärane kui olemasolevat sõnavara modifitseerida. Enamik neist ei ole produktiivsed slängi tekkemehhanismid. Tüüpilise liitumiskäände ehk genitiiviga moodustati liitsõnalisi slängisme palju rohkem kui ebatüüpilise liitumiskäände ehk nominatiiviga, nii et omastavalist liitumiskäändet võib pidada slängiloomes suhteliselt produktiivseks. Omastavalisi liitsõnu kasutasid slängi loomiseks sõudjad, aerutajad ja suusatajad enam-vähem võrdselt (5–7) ja ratturid palju vähem (2). Nimetavalise liitumiskäandega sõnu ei kasutanud üksnes jalgratturid, teised kasutasid seda väga harva (1–4). Uusi sõnu löid ainult aerutajad (5) ja jalgratturid (1). Verbimoodustust leidis suusatajate ja jalgratturite slängis, kuid harva. Kõik selle grupi moodustusviisid peale omastavalise käandega liitsõnade on ebaproduktiivsed.

Kõigi nelja spordiala vahel oli vähesel määral sarnasusi, aga omavahel sarnanes ootuspäraselt kõige rohkem sõudjate ja aerutajate slängisõnavara. See on tingitud sellest, et mõlemad on veesportlased, kus paadi kasutamine on möödapääsmatu. Paadi olemasolu loob eelduse ka keelelisteks ühisjoonteks.

See magistritöö on teadaolevalt esimene uurimistö, mis käsitleb eesti spordislängi. See töö näitab, mis on ja kuidas moodustatakse eesti spordislängi. Lisaks teedrajavale spordislängi suunale on sel ka praktiline väärtus: magistritöö tarbeks salvestatud lindistuste audiofaile ja transkriptsioone saab kasutada ka suulise kõne üleüldiseks uurimiseks. Seega saab selle töö materjali lisada suulise kõne korpusesse. Selle töö tulemuste põhjal võiks edasiseks uurimiseks soovitada kas spordialade valimi hulga suurendamist või võrdluseks kõrvutada hoopis teistsuguste spordialadega.

KIRJANDUS

- Bach, Kent 2005.** *Context ex Machina. – Semantics versus Pragmatics.* Toim. Zoltán Gendler Szabo. Oxford: Oxford University Press.
- Cameron, Lynne J. 2010.** *What is metaphor and why does it matter? – Metaphor analysis research practice in applied linguistics, social science and the humanities.* Ed. Lynne J Cameron, Robert Maslen. UK: Equinox Publishing Ltd
- Chandler, Raimond 1997.** *Speaking.* Ed. Dorothy Gardiner, Kathrine Sorley Walker; <https://books.google.ee/books?id=aI1NaxoYsJYC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>. Vaadatud 3.02.2015.
- Delaney, Tim, Tim Madigan 2009.** *The Sociology of Sports;* <https://books.google.ee/books?id=YEybKqyfVNwC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>. Vaadatud 3.02.2015.
- Eble, Connie 1996.** *Slang and Sociability.* USA: The University of North Carolina Press, pp 45, 88, 97–98; https://books.google.ee/books?id=UOwcJcX-qroC&pg=PA88&dq=slang+in+sports&hl=en&sa=X&ei=-MCqVN2uGKa7ygPTuYGoCw&redir_esc=y#v=onepage&q=slang%20in%20sports&f=false. Vaadatud 6.01.2015.
- EESS 1990 = Loog, Mai 1990.** *Esimene Eesti Slängi Sõnaraamat;* <http://www.eki.ee/dict/slang/>.
- EKK 2007 = Eesti keele käsiraamat 2007;** <http://www.eki.ee/books/ekk09/>.
- EKSS 2009 = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009;** <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.
- Eysenck et al 1982 = Eysenck, H. J., D. K. B. Nias, D. N. Cox 2004.** *Sport and Personality. – Advances in Behaviour Research and Therapy* 4, issue 1, 1; <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.utlib.ee/science/article/pii/0146640282900042>. Vaadatud 13.01.2015.
- Frommer, Harvey 2005.** *The sports junkie's book of trivia, terms and lingo: what they are, where they came from and how they're used.* USA: Taylor Trade Publishing, xiii–xv; <https://books.google.ee/books?id=Zf0IAAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=slang>

+in+sports&hl=en&sa=X&ei=-

MCqVN2uGKa7ygPTuYGoCw&redir_esc=y#v=onepage&q=slang%20in%20sports
&f=false-. Vaadatud 15.01.2015.

Geeraerts, Dirk 2010. Theories of Lexical Semantics. Oxford: Oxford University Press.

Hadavi, Tala 2011. Professional Athletes Prepare for Life After Sports;
<http://www.voanews.com/content/professional-athletes-prepare-for-life-after-sports-118377659/163130.html>. Vaadatud 19.01.2015.

Hairston, Brandon 2010. Succubi: Decoding the Secrets of Power Distribution Within Relationships;

<https://books.google.ee/books?id=jObC22agqn4C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>. Vaadatud 3.02.2015.

Hayes, Andres 2011. Language toolkit for New Zealand;

<https://books.google.ee/books?id=n8-hc-F-u1QC&pg=PA72&dq=sports+jargon&hl=en&sa=X&ei=xNnQVLzANoTuUu-mgIAL&ved=0CCcQ6AEwAQ#v=onepage&q=sports%20jargon&f=false>. Vaadatud 3.02.2015.

Hennoste, Tiit 2000. Allkeeled. – Eesti keele allkeeled. Toim. T. Hennoste. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu: Tartu Ülikool, 9–53.

Hennoste 2000a = Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse keelde II. – Akadeemia 6, 1341–1374.

Kasik, Reet 2015. Sõnamoodustus. – Eesti keele varamu I. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Koppel, Jana 2012. Kerelihased kuuluvad jooksja põhivarustusse vol2;
<http://www.jookseme.com/blogi/kerelihase-kuuluvad-jooksja-pohivarustusse-vol2>.

Vaadatud 28.04.2016.

Kozok, Uli 1996. Full Reduplication;

<http://www.bahasakita.com/about/grammar/reduplication/full-reduplication/>.

Vaadatud 9.05.2016.

Kövecses, Zoltan 2010. Metaphor: A Practical Introduction. Oxford: Oxford University Press.

- Lynch, Lorrie 2012.** Exploring Journalism and the Media; <https://books.google.ee/books?id=bciOJ9PGWiAC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>. Vaadatud 3.02.2015.
- Mayer, Richard E 1993.** The instructive metaphor: Metaphoric aids to students' understanding of science. – Metaphor and thought. Toim. Andrew Ortony. UK: Cambridge University Press.
- McArthur, Tom 1998.** Slang; <http://www.encyclopedia.com/topic/Slang.aspx>. Vaadatud 5.01.2016.
- McDonald, Jarom Lyle 2007.** Sports, Narrative, and Nation in the Fiction of F. Scott Fitzgerald; https://books.google.ee/books?id=vTxLPrFSV3cC&pg=PA11&dq=%22Sports+Talk:+A+Dictionary+of+Sports+Metaphors%22&hl=en&sa=X&ei=Xt3QVNPdOcfvUJ26g5AM&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Sports%20Talk%3A%20A%20Dictionary%20of%20Sports%20Metaphors%22&f=false. Vaadatud 3.02.2015.
- Papafragou, Anna 1995.** Metonymy and relevance; <https://www.ucl.ac.uk/pals/research/linguistics/publications/wpl/95papers/PAPAFRAG>. Vaadatud 26.02.2016.
- Petrie, Hugh G, Rebecca Oshlag 1993.** Metaphor and learning. – Metaphor and thought. Toim. Andrew Ortony. UK: Cambridge University Press.
- Pintarić, Anita Pavić 2008.** English and German Loanwords in Croatian Football Language. – The Linguistics of Football. Ed. E. Lavric, G. Pisek, A. Skinner, W. Stadler; http://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=heFduFfVSSIC&oi=fnd&pg=PA43&dq=sports+jargon&ots=oXqPvkIXxg&sig=rMoIAz8ZYQv01gU2XXotoyNYPnE&redir_esc=y#v=onepage&q=sports%20jargon&f=false. Vaadatud 13.01.2015.
- Pöld, Anna 2013.** Vanglasläng Tartu vanglas kahe kinnipeetava suulise kõne näitel. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Rubino, Carl 2013.** Reduplication. – The World Atlas of Language Structures Online; <http://wals.info/chapter/27>. Vaadatud 9.05.2016.
- Suhotskaja, Riina 2001.** Reielihsed trimmi; <http://epl.delfi.ee/news/melu/reielihsed-trimmi?id=50878699>. Vaadatud 28.04.2016.
- Saeed, John I 2003.** Semantics. Oxford: Blackwell Publishing.

- Zimmermann, Thomas Ede, Wolfgang Sternefeld 2013.** Introduction to Semantics: An Essential Guide to the Composition of Meaning. Berlin: De Gruyter Mouton.
- TÜSEKK** = Tartu ülikooli suulise eesti keele korpus. Lindistus ar_di_te_235_a5.
- Tender, Tõnu 1994.** Eesti släng: olemus ja uurimislugu. – Keel ja kirjandus 5, 291–299; 6, 346–356.
- Tender, Tõnu 2006.** Keelekõrv. Släng. Raadiosaade 17.06.2006. Eesti Rahvusringhääling: Raadio 2.
- Thomson, Kaivo, Aave Hannus 2007.** Kiire edu soovist tulenevad probleemid spordis. – Spordi üldainete õpik; http://treener.eok.ee/oppematerjal_vaata.php?id=114. Vaadatud 3.03.2015.
- Tracy, Karen, Jessica S. Robles 2013.** Everyday Talk: Building and Reflecting Identities; <https://books.google.ee/books?id=Ga8QAAAAQBAJ&pg=PA122&dq=sports+jargon&hl=en&sa=X&ei=xNnQVLzANoTuUu-mgIAL&ved=0CFUQuwUwCA#v=onepage&q=sports%20jargon&f=false>. Vaadatud 3.02.2015.
- Transkriptsioonimärgid;** <http://www.cl.ut.ee/suuline/Transk.php?lang=et>. Vaadatud 28.04.2016.
- Urban Dictionary 2003;** <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Emo>. Vaadatud 25.04.2016.
- Voolaid, Piret 2002.** Pilk spordimaailma läbi folklooriprisma; <http://www.folklore.ee/tagused/nr21/jaanuar.htm/>. Vaadatud 15.01.2015.
- Winner, Ellen, Howard Gardner 1993.** Metaphor and irony: Two levels of understanding. – Metaphor and thought. Toim. Andrew Ortony. UK: Cambridge University Press.
- ÕS 2013 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013;** <http://www.eki.ee/dict/qs/>.
- Ärm, Katrin 1997.** Släng näitab keele elujõulisust; <http://www.ohtuleht.ee/728/slang-naitab-keele-elujouisust>. Vaadatud 15.01.2015.

“THE SLANG OF ESTONIAN ENDURANCE ATHLETES”. SUMMARY

People involved in similar areas talk alike and use similar slang. Slang connects athletes and their fans. Sports slang is divided by the field of sports, e.g. football players and swimmers use different slang because the methods, technique and principles are different.

Master’s thesis consists of 3 chapters. The first chapter focuses on the theory of sportspeak (based on mainly foreign authors), slang in general (based on both Estonian and foreign authors) and slang research in Estonia. The second chapter gives an overview of the method used to collect slang. The third chapter introduces the results of the study.

The research method of this master’s thesis is qualitative analysis. To reach the goal of this thesis, there were four interviews held with two endurance athletes at a time. The author of the thesis asked 11 questions during all four interviews to collect comparable material. Recorded interviews were held with 2 rowers, 2 skiers, 2 cyclists and 2 flat water kayakers. All of the interviews were transcribed and analysed. Some parts of the transcriptions are presented as examples in the third chapter. The results of the collected sports slang were divided into groups based on the meaning and semantics (e.g. slang vocabulary describing trainings or competitions), based on whether it is considered to be specialized sports slang or public slang, and based on the way slang vocabulary was produced (e.g. metaphor, metonymy).

The goal of this thesis was to study the characteristics of the slang of Estonian athletes. To reach the goal, three research questions were formed.

- 1) What kind of phrases, slang vocabulary etc do endurance athletes use?

The results were divided into 2 groups based on the origin of the vocabulary sports slang is based on – existing vocabulary and new created vocabulary. The group based on existing vocabulary contains slang mechanisms: transfer of meaning (metaphor, metonymy, irony and comparison), semantic shift (deterioration of meaning, melioration, generalization and specialization), foreign influences and citation loans, verbs with

general meaning and verbs of motion, clipping and colloquial derivation, loss of components in compound words, acronyms, onomatopoeic words and interjections, word class shift, reduplication. The group consisting of created vocabulary contains compound nouns compounded typically or atypically, entirely new words and verb derivation.

2) Where and why do endurance athletes use slang?

Estonian athletes use slang to describe how they train, compete and what they do besides sports. The most productive way to form slang is by using metaphor. Metaphor is used in semantic nests “trainings“, “competitions“, “evaluation“. Other common ways of forming slang – general verb *do* and word class shift – are used to create training-themed slang vocabulary. Verb of motion *ride* is used to express subjects linked to trainings and competitions. Semantic specialization is used to create slang vocabulary linked to boat classes (especially in rowing), trainings and competitions. Acronyms in slang are linked to competitions, more specifically to names of competitions.

3) How similar or different is the slang of the studied athletes?

Similar semantic nests (i.e. subjects talked about while forming slang) occurred from the results. All of the athletes formed slang the most talking about competitions. Another subject that all of the athletes had in common was related to trainings. Thirdly, all 4 fields of sports have evaluating slang vocabulary in common. The top 3 is fairly logical because all athletes compete, train and analyze their performance. Other semantic nests that occurred were “exhaustion and effort”, “inventory”, “people” and “training camp”. Metaphor and semantic specialization are two of the most common slang mechanisms among all of the studied athletes.

Some of the semantic nests differing between watersports and both skiers and cyclists were “boat class”, “boat dock”, “conditions”, “task in the boat” – these are logical because rowers and kayakers train/compete in boats, on the water, and end their training session by a dock. Skiers and cyclists have one semantic nest in common – “being competitive”. Semantic nests that occurred only in rowing were “technique”, “keeling over”; in kayaking “getting alert”; in cycling “fat percentage”.

This master’s thesis is the first to study slang of Estonian endurance athletes. The results of this thesis show what Estonian sports slang is and how it is formed.

LISAD

Lisa 1. Magistritöös kasutatud transkriptsioonimärgid

@ ... @	hääletooni muutmine, kellegi teise imiteerimine;
\$... \$	naerva häälega öeldud jutt või pikem lõik;
(.)	pikem paus;
,	poollangev intonatsioon;
.	langev intonatsioon;
?	tõusev intonatsioon;
[...]	pealeräägitav jutt;
AHA	ümbritsevast kõnest valjem jutt;
aa:	häälikute venitamine;
sõ-	poolelijäänud sõna;
hehe, haha jms	naer;
see=vä	kokkuhääldamine;
((kommentaar))	litereerija kommentaar;
{sõna}	väljakuulmatu sõna;
{--}	pikem väljakuulmatu lõik. (Transkriptsioonimärgid)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, MIRELL PARI (PÕLMA),
(sünnikuupäev: 1.12.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„EESTI VASTUPIDAVUSSPORTLASTE SLÄNG“,

mille juhendaja on TIIT HENNOSTE,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2016